V D KUDRYAVTSEV-PLATONOV VOLUM ÎNTÂI STUDII ȘI ARTICOLE DE INTRODUCERE ÎN FILOZOFIE ȘI GNOSEOLOGIE EMISIUNEA ÎNTÂI Cu un portret al autorului, o schiță biografică a acestuia, o descriere a semnificației sale în istoria gândirii filozofice, precum și cuvinte, discursuri și poezii dedicate memoriei sale Publicarea Frăţiei Sfântului Serghie =l tgipogragl Oi fëepeidxutvbjfflocKo&ch V D KUDRYAVTSEV-PLATONOV VOLUM ÎNTÂI CERCETĂRI ŞI ARTICOLE PRIVIND INTRODUCEREA ÎN FILOZOFIE ŞI GNOSEOLOGIE EMISIUNEA ÎNTÂI Cu un portret al autorului, o schiță biografică a acestuia, o descriere a semnificațiilor sale în istoria gândirii filozofice, precum și cuvinte, discursuri și poezii dedicate memoriei sale Publicarea Frăției Sfântului Serghie %~i 'tipografie LUCRĂRI V, Æ KUDRYAVTSEV-PLATONOV V D KUDRYAVTSEV-PLATONOV, DOCTOR IN TEOLOGIE, PROFESOR DE FILOZOFIE ÎN ACADEMIA SPIRITUALĂ DE LA MOSCOVA, VOLUM ÎNTÂI STUDII ȘI ARTICOLE DE INTRODUCERE ÎN FILOZOFIE ȘI GNOSEOLOGIE Publicarea Frăţiei Sfântului Serghie Serghiev Posad / JlfëoO'K tytb ï', SepzieíajK/b ^JÏoca^Tb o/íetamamb O ^ a> I / M & Zb Ector (,ka^emia &pæuMCMifflumb Oltonij Csb ">""*te£c/& -b" x-e x> ¿"¿¿b/-£c -ge^k^b ^¿l/-e/e>bi^b^ C^e^sll- Caj^cjud C,(^cocic tú V D Kudryavtseva, Prelegeri despre filosofie Analiza cunoștințelor (mentale) ideale DE LA EDITORI Ideea publicării lucrărilor lui Viktor Dimitrievich Kudryavtsev-Platonov a apărut la scurt timp după moartea sa (f decembrie) printre colegii și studenții săi, care au avut în vedere atât demnitatea și semnificația lor remarcabilă, cât și faptul că V D în ultimii ani din viață sa gândit să-și publice lucrările Până în mai , această idee se maturizase atât de mult încât la adunarea generală din mai care a avut loc anul acesta, membrii Frăției Sf Serghie, căruia regretatul V D , fostul președinte al Sfatului Frăției din , i-a acordat în testamentul său duhovnicesc dreptul de a-și publica lucrările, a autorizat Consiliul Frăției să se ocupe imediat de chestiunea amintitei publicații La întâlnirile privind implementarea mai convenabilă din acest caz, care, conform testamentului spiritual al lui Viktor Dimitrievich, avea Consiliul Frăției, s-au luat următoarele decizii:) Să publice inițial lucrările lui V D Kudryavtsev-Platonov singur sau tipărite sau complet pregătite pentru publicare, în timp ce manuscrisele vor fi publicate numai mai târziu, dacă se deschide ocazia Motivul acestei decizii a fost faptul că sortarea manuscriselor rămase după sfârșitul V D și determinarea a ceea ce este în ele deosebit de valoros și de dorit pentru publicare a necesitat o muncă îndelungată π și multe cunoștințe de specialitate, între timp, persoane competente au declarat Consiliului Frăției că este necesar, având în vedere împrejurările favorabile, să grăbească publicarea, iar Consiliul Frăției a recunoscut această declarație ca justă) A publica în trei volume mari și, mai mult, astfel încât primul volum să cuprindă, pe lângă o introducere în filosofie, articole de epistemologie, al doilea, studii și articole despre teologia naturală, iar al treilea, studii și articole despre cosmologie și psihologie rațională O astfel de împărțire a lucrărilor lui VD, după conținutul lor, în trei volume ar coincide în general cu programul lecturilor sale academice despre metafizică și cu programul manualului său de filosofie) Fiecare dintre cele trei volume, datorită vastității lor, este împărțit în trei numere, având la bază repartizarea articolelor între numere ar fi omogenitatea conținutului articolelor, iar în fiecare număr separat articolele ar avea un ordine cronologica Acesta din urmă părea important în sensul că toți cei care citesc lucrările lui V D au putut să vadă cum s-a dezvoltat punctul de vedere al lui V D asupra uneia sau acelea chestiuni filozofice atunci când a atins această problemă în

lucrările sale ulterioare) Să publice înaintea altor volume volumul al doilea având în vedere importanța deosebită (în sens teologic) a studiilor și articolelor cuprinse în acesta și cererea semnificativă a acestora în public Publicând, în conformitate cu deciziile menționate mai sus, lucrările lui V D Kudryavtsev-Platonov, editorii sunt departe de a crede că oferă o publicație demnă de prețioasa sa memorie În ea, pe lângă ratări, în funcție de lipsa cunoștințelor speciale în domeniul filozofiei, poate exista o semnificativă SH eroare de citare Neavând o cunoaștere deosebită cu literatura filozofică, editorii nu au fost întotdeauna capabili să sesizeze incompletitudinea sau inexactitatea citatelor, iar neavând la îndemână lucrări citate, nu au putut întotdeauna completa sau corecta un citat, chiar dacă au văzut insuficiența acestuia Cât despre ortografie, editorii au preferat să rămână la ortografia pe care au găsit-o în manuscrisele regretatului V D , întrucât tot ce ține de înfățișarea sa spirituală le era drag, pentru aceasta, de exemplu au făcut o regulă pentru a începe adjectivele adecvate cu o literă mare, pentru a separa propozițiile subordonate commas-tymm și chiar cuvintele define-teedtsyya sau adăugiri etc Dar departe de toate manuscrisele originale ale tuturor lucrărilor tipărite acum ale lui V D s-au păstrat, iar editorii, lăsați la bănuielile lor, nu au putut fi întotdeauna consecvenți Ei, însă, consideră că este posibil să spună despre ei înșiși că au făcut ce au putut Următoarele fonduri au fost la dispoziția Consiliului Frăției pentru a acoperi costurile de publicare a lucrărilor lui V D : b , încasări din vânzarea manualelor C D: "Introducere în filosofie" și "Fundamente primare ale filosofiei ^; c , plată către redactorii revistelor "Buletinul teologic" și "Credința și rațiunea" Pentru articole publicat în aceste reviste deja după moartea lui V D -! Insuficiența acestor fonduri pentru publicație, care, așa cum era de așteptat, ar costa câteva mii de ruble, a fost clară pentru editori Dar ei sperau ca publicația lor să aibă o primire favorabilă în public și să nu aducă material gg pagube reale aduse Frăției Sf Sergius Ei au fost și mai întăriți în întreprindere de convingerea vie că vor beneficia societatea distribuind prin tipărire operele unuia dintre puținii filozofi ruși, lucrări pline de gânduri profunde și strălucitoare · Câteva cuvinte despre anexele publicației Portretul anexat al lui V D este reprodus din chiar, aparent, ultimul portret fotografic al lui, în orice caz, dintr-un portret referitor la ultimii ani ai vieții sale Autograful încheie una dintre cele mai originale gânduri ale regretatului V D , care îi caracterizează în mod deosebit în mod viu filosofia, și anume că ideea lui Dumnezeu inerentă omului are o influență directă a Divinului ca sursă Este preluată din prelegerile academice ale lui V D , tocmai din acea secțiune a prelegerilor, care a fost prelucrată și publicată sub titlul "Analiza metafizică a cunoașterii ideale " Biografia lui V D , întocmită de profesorul Mosk Spirit Academiile lui I N Korsunsky și articolul "Despre natura, compoziția și semnificația filozofiei lui V D Kudryavtsev-Platonov", întocmit de profesorul asistent al aceleiași Academii A I Vvedensky, au fost scrise special pentru publicația propusă Restul aplicațiilor - cuvinte, discursuri, poezii, rostite cu ocazia morții lui V D , sunt importante nu numai ca un tribut adus dragostei și recunoștinței asociaților și studenților față de un mentor și prieten drag, ci și clarifică morala personalitatea regretatului Viktor Dimitrievici Vitor Dshtvt Kuyvyavtsev-Pnvshov Începutul înțelepciunii este frica de Domnul (Prov :) "Ca o plantă fără rădăcină, • deci cunoasterea fara credinta nu este posibila posibil "

(Kudryavtseva, Metaphys, analiza cunoștințelor ideale) La începutul unui articol dintr-o colecție scrisă de mână slavă din secolul IYП, citim următoarele: "Fericitul Konstantin filozoful, după ce a fost întrebat de logotatul scolastic Barasikhius Kiart, ce este filosofia, răspunzând: filozofia este frica de Domnul "*) Această definiție a filozofiei se potrivește cel mai bine tipului de contemplare filosofică care reiese din întregul mod de gândire și viață al lui V D Kudryavtsev-Platonov și din toate scrierile sale Iar în gândirea și în viața sa a fost cu adevărat un filosof creștin, remarcat în același timp prin toate virtuțile cele mai înalte, ca gânditor și scriitor, trecând constant la nivelul stării moderne a științei sale A fost gloria și podoaba Academiei Teologice din Moscova, în care și-a desăvârșit educația și în care, după ce și-a dedicat cele mai bune forțe, timp de aproape patruzeci de ani a fost un profesor, iubit și respectat de toată lumea, la al cărui mare cuvânt toată lumea a fost de mult obișnuit să asculte, nu numai în Academia însăși, ci și cu mult dincolo de ea Valoarea educațională a lui și a ideilor sale se extinde și nu numai asupra numeroșilor săi studenți de la Academie, dintre care un număr trec prin toate cursurile, începând cu și terminând cu prezent, ci și către numeroși, mai mult sau mai puțin atenți, cititori de lucrările sale tipărite pe întreaga întindere a pământului rusesc Moartea lui V D Kudryavtsev-Platonov este o pierdere mare, greu de compensat, deoarece Academia a avut *) Manuscrisele contelui Uvarov nr din Colecția țarului nr , Descrierea generală nr , fol unul dintre cei mai buni profesori ai săi, Biserica - unul dintre cei mai puternici apărători ai adevărurilor sale vechi, Patria - un puternic ascet al științei înțelepciunii în cea mai bună direcție și un astfel de profesor de filozofie care a fost onorat să fie profesor de Fiul Țarului, Moștenitorul Tronului, Speranța Patriei și, în cele din urmă, Biserica și Patria - unul dintre cei mai credincioși și devotați fii ai săi O astfel de persoană remarcabilă, cum ar fi personalitatea decedatului, merită să i se prezinte cel puțin o schiță superficială a vieții ei, a dezvoltării forțelor și activităților spirituale Acest eseu, îndrăznim să credem, nu poate contribui puțin la clarificarea tonului, caracterului și direcției multora dintre lucrările sale publicate astăzi Locul de naștere al lui V D Kudryavtsev poate fi considerat Pskovskaya provincie și tocmai districtul Novorzhevsky, de unde, din cimitirul tăiat Kud, a venit tatăl său, mai întâi funcționar, apoi preot și în cele din urmă protopop, Dimitri Aleksevich Kudryavtsev *) Viktor Dimitrievici s-a născut la octombrie Dar, din moment ce tatăl său era preot de regiment, locurile de reședință și educație inițială a lui VD Kudryavtsev s-au schimbat în funcție de locul în care tatăl său s-a mutat cu regimentul său De aici, studiile sale primare și chiar secundare au fost în pericol de a fi expuse la tot felul de accidente, neavând constanta corespunzătoare, unitatea sistemului și succesiunea strictă, atât de importante în acest sens Deci, V D 'Kudryavtsev și-a primit studiile inferioare parțial la școala districtuală Sventsyansky pentru nobilime (provincia Vilna) și parțial la școala teologică din Varșovia; învăţământul secundar - în seminarii: Volyn, Mogilev şi Cernigov Dar Domnul a păstrat tineretul și pentru acel tânăr Kudryavtsev printre astfel de accidente și, înzestrându-l cu daruri spirituale strălucitoare, l-a condus pe calea cea mai bună către țelul unei educații mai înalte, spirituale Acest adevăr a fost mărturisit cu umilință și recunoștință chiar de V D Kudryavtsev, când în a primit o invitație la aniversarea a de ani a Școlii Teologice din Varșovia "Cu un sentiment de profundă și sinceră mulțumire față de foarte veneratul

și veneratul meu Arhipăstor ", a scris el ca răspuns la această invitație, "am acceptat invitația măgulitoare din partea Consiliului școlar de a lua parte la sărbătoarea aniversară *) Despre patria lui V D Kudryavtsev, am aflat informații de la strănepoata sa, văduva unui preot din eparhia Pskov, curtea bisericii Karachunits, raionul Porkhov, Olga M Rudakova și prin ea de la alte rude ale lui V D Kudryavtsev, care sugerează că și Însuși numele lui Viktor Dimitrievich și-a luat numele din cimitirul menționat mai sus al lui Kuderev) Arhiepiscopului Leonty al Varșoviei, acum Mitropolit al Moscovei, cu a cărui binecuvântare și mijlocire Școala Teologică din Varșovia și-a sărbătorit aniversarea Amintirea școlii despre unul și primii ei elevi a fost cu atât mai emoționantă pentru mine, pentru că tocmai prin Providența lui Dumnezeu deschiderea școlii în a avut o semnificație extrem de importantă, decisivă în viața mea Fiu de preot de regiment, am primit studiile inițiale în Lituania, la școala raională de nobilime Sventsyansky (care corespundea actualului progimnaziu); Odată cu transferul tatălui meu (împreună cu regimentul) în fostul regat al Poloniei, unde la acea vreme nu exista o singură instituție de învățământ rusească, eram în pericol să-mi continui studiile în vreuna din școlile poloneze Din cauza bolii mele, tatăl meu nu s-a putut hotărî să mă trimită singur la vreuna din școlile teologice rusești, care la vremea aceea nu se bucurau de o reputație deosebit de bună Exista deja intenția de a mă plasa într-unul din gimnaziile provinciale poloneze, Radomskaya Brusc, la Varșovia se deschide o școală teologică Spre marea bucurie a tatălui meu, spre marele bine pentru mine, Dumnezeu a avut plăcerea să-mi schimbe întregul curs al vieții și să mă îndrume pe calea educației spirituale Intru la Școala Teologică din Varșovia, cu care am cele mai calde și mai recunoscătoare amintiri *) Vă rog să acceptați saluturile mele sincere pentru cei cincizeci de ani de școală împliniți și să-i urez prosperitate pe termen lung și un serviciu constant de succes la cauza difuzării educaţiei spirituale - Spre amintire şederea mea la şcoală, vă rog să primiţi în dar bibliotecii şcolii ultimele lucrări publicate de mine şi, în plus, una din cele două cărţi pe care le-am păstrat, a primit ca recompensă la școală la un examen public Poate că profesorii școlii nu vor fi dezinteresați să privească acest monument al vieții timpurii a școlii ") Prin urmare, în ciuda schimbărilor atât de frecvente în locul de învățământ și a celor nefavorabile rezultate, !) Epoca pregătirii lui V D Kudryavtsev la Școala Teologică din Varșovia (din până în) coincide, printre altele, cu timpul bunăvoinței în sens pedagogic față de el de către unul dintre mentorii de atunci ai acestei școli, un candidat al Academia Teologică din Moscova a cursului HL (absolventă în) Ilya Ivanovici Saharov, care și-a amintit cu drag, mai târziu, la pensionare, în anii , despre studentul său talentat, căruia i-a dat lecții private la Varșovia și care, la rândul său, a tratat bătrânul cu recunoștință - către profesorul său Și, în general, datorită bunei organizări a muncii pedagogice, studenții Școlii Teologice din Varșovia s-au diferențiat întotdeauna de studenții tuturor celorlalte școli teologice prin buna lor înmulțire, așa cum demonstrează aniversarea acestei școli, Volyn, de exemplu, Seminarul Teologic şi elevii săi Vezi pp - ale unei cărți apărute în la Varșovia, sub titlul: Fiftyth Anniversary of the Warsaw Theological School) Vezi ibid , p - Varșovia, aparent, condițiile de creștere, nu au produs o influență rea asupra succesului și comportamentului V D Încă din copilărie, Viktor Dimitrievich, cu înalte daruri spirituale, s-a remarcat, de asemenea, prin cea mai mare modestie Succesele sale în instituțiile de învățământ

spiritual menționate mai sus pot fi evidențiate atât prin premiile menționate cu modestie de el la Școala Teologică din Varșovia, cât și prin următoarele date, descoperite de noi în lucrările rămase după moartea sa Până la sfârșitul cursului de studii la Școala Teologică din Varșovia în , V D Kudryavtsev a trebuit să dea un raport cu privire la succesul în studiu auditorului (V Ryazanov), care, indiferent de răspunsurile orale pe care le-a auzit, i-au fost prezentate și scris de Kudryavtsev în diferite momente în rusă și latină Bineînțeles că aceste exerciții, ca și cele studențești, scrise de un băiat de ani, nu sunt importante ca conținut Ele constau în transcripții din rusă în latină și din latină în rusă a diferitelor pasaje mici din istoria antică, greacă și romană Dar în ele, chiar și atunci, se putea vedea capacitatea lui Kudryavtsev de a stăpâni cu pricepere stiloul și limbajul Și nu degeaba profesorul le-a pus astfel de note: "Foarte bine, lăudabil"; - "Accuratissime" Astfel de exerciții ale lui Kudryavtsev au fost supuse auditorului *) Aceleași succese au însoțit educația ulterioară a lui V D Kudryavtsev în seminariile teologice menționate mai sus, unde chiar și exercițiile sale scrise erau mai serioase, extinse în volum și mai independente în prezentare De la Școala Teologică din Varșovia, cu reputația de student excelent, V D Kudryavtsev s-a mutat la Seminarul Teologic Volyn, care era condus la acea vreme de rectorul arhimandrit Christopher (Emmaus), care mai târziu a devenit episcop de Vyatka (I)) A urmat cu vigilenta cursul predarii in seminar si mai ales exercitiile de scris ale studentilor, considerandu-le pe buna dreptate ca fiind cea mai buna masura a dezvoltarii mintii a acestora din urma Poate că, înainte ca elevii acelui absolvent al Școlii Teologice din Varșovia, de la care s-a transferat la Seminarul Kudryavtsev, să intre în Seminarul Volyn, nu se întâmplase să întâlnească eseuri atât de bune precum primul născut al acestui absolvent, studentul Kudryavtsev, a început să depună); cel puțin la început, părintele rector părea să fie neîncrezător în eseul său, întocmit după forma lui Chriya Afooniev, pe În documentele lui V D Kudryavtsev, pachetul nr) Rectorul Seminarului Volyn, Arhim Christopher a fost din și mai departe mai multe cursuri de elevi ai seminarului trecuseră deja sub ochii lui δ text: Onorează țarul (Pet II,) și profesorul certificat în următoarele expresii: certificare de profesor, rectorul a făcut o notă: "Se pare că mâna elevului Kudryavtsev a fost condusă de o altă mână mai experimentată Degeaba Kudryavtsev ar fi putut și el să scrie un eseu bun iunie Rectorul familiei arhim Christopher") Ultimele cuvinte ale acestei note se bazează pe considerația că nu mai târziu de martie a aceluiași an , un alt eseu al lui Kudryavtsev a fost revizuit de un profesor de literatură, scris sub formă de perioade condiționate și secvențiale, pe tema: "Cu la începutul noului an, totul ar trebui să fie aprovizionat m bun nou" Acest eseu, pe o singură temă în două forme, precum și acum examinat, nu era mare ca volum (mai puțin de jumătate de foaie), dar merita un astfel de recomandare din partea profesorului: și toate sunt exprimate în limba rusă pură Cu toate acestea, se poate recomanda scriitorului o concizie de aur în prezentarea gândurilor; este mai dificil ca neajunsurile să se strecoare între câteva decât între multe - din aceeași autor Eseul, fiind notat, conform unei asemenea recomandări, cu cel mai mare punctaj ( ), a fost prezentat rectorului, care, citindu-l, a făcut, la rândul său, o astfel de notă asupra sa la final: un nou termen pentru activitate morală şi creştină martie Rect familie arhim Christopher") Dar cu cât mai departe, cu atât mai mult a dispărut de la rector orice umbră de îndoială cu privire la

independența și înaltele merite ale operelor lui Kudryavtsev, iar compozițiile (exercițiile de scriere) ale acestuia din urmă au devenit din ce în ce mai serioase, pentru că era firesc să se aștepte de la gradualismul și succesiunea pregătirii și de la profesori buni care în seminar au condus studiul materiilor principale ale acestei clase sau aceleia Toate aceste eseuri, în limba rusă și în latină, sunt notate cu cele mai mari punctaje și sunt însoțite de cele mai măgulitoare recomandări ale mentorilor, cum ar fi următoarele:): planul este clar; gândurile sunt stabilite în ordine; limbajul este curat"; sau: "Super!" *) - "Excelent >) În actele lui VD Kudryavtsev, în același pachet) În documentele lui V D Kudryavtsev, pachetul nr) Un eseu, în jumătate de foaie, pe tema: "Care este diferența dintre o poezie didactică și raționament?" S-a notat și cu cel mai mare punctaj de , care corespundea punctajului actual de pe un - sistem de puncte și a dat elevului dreptul la locul cel mai înalt în prima categorie *) Două lucrări sunt marcate așa Unul dintre ei are chiar scorul de Este scris pe tema: "Este posibil să ignorăm poveștile fabuloase din istoria antică a statelor păgâne?" bine '/*)-"Valde bene";-"Optime";-"Laudatissime", și sub) (precum și în alte instituții spirituale și de învățământ) au fost săvârșite cu mai mult împotriva solemnității actuale De exemplu , V D ") a fost prezentat rectorului seminarului, iar rectorul a făcut notă despre aceasta: "Să se pronunțe înaintea probei interne la ora de literatură dimineața R A X decembrie ") În același an, prin numirea rectorului, a fost onorat și un alt eseu cu o pronunție înaintea unui test intern Î: D? Kudryavtseva, pe tema: "Există modalități de a fi vizibil în căderea imperialului roman?") Dar mai importanți erau editorii la sfârșitul anului școlar: doar cele mai bune dintre lucrările elevilor au fost pronunțate la acestea încercări le un eseu pe tema: "Ce influență are poezia asupra moralității?" notat cu nota , cu atestare de profesor: "Scriitorul scrie foarte bine: gândurile sunt corecte și prezentate în ordine; limba este curată și fluentă Martie , de zile /, am o asemenea însemnare de mâna rectorului (același Arhim Hrisofor): "Pregătiți-vă pentru rostire în sala de adunare") Aceeași însemnare (datată mai) are compoziția latină V ■ D "Kudryavtsev, pe tema:" Nemo poeta nisi vig bonus "(- v e în teologia dogmatică Titlul său, care în forma sa tipărită este următorul: Despre unitatea rasei umane ') a fost iniţial diferit, şi anume: Și așa s-a făcut că atunci *) Însuși regretatul Viktor Dimitrievich ne-a informat despre acest lucru) Scrisori către Philar m Mosk κι Înalt Persoane, și prieten, persoane, ed tu-suc Arhiepiscopul Savva de Tver, partea a II-a, p Tver, ') T -e Petersburg: procuror-șef al Sfântului Sinod, contele A P Tolstoi și personalul său A V Gorsky, care lucrase deja în domeniul științific din , era foarte faimos și respectat atunci peste tot A V Gorski a fost trimis la Sankt Petersburg, după ce tocmai acceptase rangul de preoție la acea vreme *) Între asta și V D Kudryavtsev nu a rămas indiferent față de cauza transformării de atunci a instituțiilor spirituale și educaționale Cu privire la garanția autorităților Academicității, el analiza proiectul Cartei Școlilor Spirituale), întrucât a lucrat în același timp de către alți vechi membri ai partidului corporatist academic) și analiza proiectelor statutele universității și ale instituțiilor de învățământ medii ale Ministerului Securității Naționale) La scurt timp după întoarcerea lui V D Kudryavtsev din Sankt Petersburg în , în timp ce încă se afla în Sankt Petersburg în , Viktor Dimitrievich a avut și a îndeplinit misiunea - de a face o analiză a Istoriei universale a lui Kulzhinsky s) La întoarcerea sa din Sankt Petersburg, mai ales de la

sfârșitul anului , când profesorul protopop Petr Spiridonovici Delitsyn, care fusese responsabil de redacția traducerii lucrărilor patristice publicate la Academia Teologică din Moscova (din), a murit pentru mulți ani, Viktor Dimitrievich a avut încă munca de editare a traducerii lucrărilor Sf Grigore de Nyssago, care a fost publicat apoi de Academia Teologică din Moscova) Această lucrare a continuat până la închiderea revistei academice în , la reluarea acestei reviste, și mai ales în , Viktor Dimitrievich a devenit membru al Comitetului editorial pentru editarea articolelor originale destinate plasării în Adăugiri la lucrările lui Sf Părinți, iar de ceva vreme (în) a lucrat și la traducerea lucrărilor Sf Boboteaza Ciprului S-a angajat în editarea de articole originale până la sfârșitul vieții sale, care a fost în același timp și sfârșitul existenței revistei academice: Works of St Părinți, din publicată sub denumirea de Buletin Teologic În cele din urmă, odată cu întoarcerea lui V D Kudryavtsev din Sankt Petersburg în , a coincis o altă misiune importantă, atribuită lui de autoritățile academice La sfârșitul acestui de la Duhovno- !) Adăugat la Creativitate Sf Tată , XXXIV, - , Jurnalul lui A V Gorsky A V Gorsky, după cum se știe, și-a luat sfânta demnitate având deja de ani și necăsătorit a) Această "Analiză" se află în pachetul nr al lucrărilor lui V D Kudryavtsev) A fost cu rectorul Academiei, arhimandritul (acum arhiepiscopul Tverului) Savva și profesorii protopopi: P S Delitsyn și A V Gorsky *) Comentariile tuturor acestor persoane asupra proiectelor indicate pot fi citite în Volumul I (p -) al Culegerii de comentarii similare, formată din volume, publicată la Sankt Petersburg în ') Acest lucru a fost notat într-o notă a lui V D Kudryavtsev despre ocupațiile sale b) V D Kudryavtsev din a participat la traducerea lucrărilor Sf Fathers, publicat de Moscova Spirit Academie Administrația Educațională la St Sinodul a trimis Academiei un ordin (datat octombrie), prin care se solicita avizul Conferinței Academice privind măsurile de ridicare a nivelului lingvisticii, și mai ales a cunoașterii limbilor antice, în instituțiile spirituale și de învățământ') Printre profesorii care au fost instruiți de Conferință să exprime o astfel de opinie') s-a numărat V D Kudryavtsev, care a predat greacă în - , și franceză în Victor Dimitrievich a întocmit și la decembrie din același a prezentat Conferinței o opinie detaliată cu privire la problema indicată În această opinie, V D Kudryavtsev discută mai întâi motivele declinului "cunoașterii limbilor antice, în principal latină, care a înflorit cândva în instituțiile spirituale și educaționale", apoi despre măsurile de consolidare a acestor cunoștințe El găsește motivele declinului cunoștințelor limbilor antice) în încetarea predării în limba latină a majorității științelor în seminarii și academii și) în extinderea treptată a programului de educație spirituală pentru a include multe științe noi , ceea ce a făcut imposibilă studierea deja predominant a limbilor antice, "și întrucât predarea în latină sau greacă în prezent nu mai poate fi aplicabilă cazului, atunci pentru a consolida cunoștințele limbilor antice, este necesar să se elimine la cel putin a doua ed motivele indicate, prin reducerea programului de educație spirituală Și "astfel, întărirea cunoștințelor limbilor antice este indisolubil legată de transformarea generală a întregului sistem de educație spirituală Soarta limbilor antice va depinde, continuă Viktor Dimitrievich, în principal de soluția finală a întrebărilor: educația clasică sau reală ar trebui să fie dominantă în seminarii și școli sau va fi menținut sistemul mixt de educație existent în prezent, care, cu aparenta versatilitate a cunoștințelor raportate, cu greu poate duce la cunoștințe aprofundate? Academiile spirituale vor fi

aranjate astfel încât în ele să poată primi nu numai o educație generală, ci și o cunoaștere specială a acelor materii, a căror predare își propun elevii care se pregătesc pentru funcțiile de mentori? a fi învățat? Până la rezolvarea acestor probleme, "se poate sublinia", spune V D Kudryavtsev, "doar unele măsuri secundare, care, chiar și în ordinea actuală a educației, se pare că ar putea !) Însăși cerința Administrației spirituale și educaționale a fost cauzată de remarca mitropolitului de la Kiev Arsenii (f) "despre declinul lingvisticii, mai ales în raport cu limbile antice" din Academia Teologică din Kiev) Alți profesori care au dat păreri pe același subiect au fost: S K Smirnov (f), care a predat greacă în , și A θ Lavrov (ț în gradul de Arhiepiscop al Lituaniei cu numele Alexis), predă ebraica II II Gorski-Platonov și profesorul de limba germană E E Golubinsky treizeci contribuie la "consolidarea cunoștințelor limbilor antice Aceste măsuri sunt:) în ceea ce privește seminariile și școlile, numirea unor profesori speciali de limbile latină și greacă;) alcătuirea și distribuirea de noi suporturi didactice pentru orele de limbi străine;) introducerea la seminar a unui curs de perfecţionare în gramatica limbilor antice şi exerciţii de traducere din rusă în veche;) încurajarea și încurajarea elevilor deosebit de dotați să studieze limbile clasice antice;) în legătură cu academiile, încurajarea studiilor libere și independente ale studenților în limbile clasice antice prin stabilirea de premii pentru succes în astfel de studii - Opinia lui V D Kudryavtsev, exprimată pe larg și mai detaliat decât altele *), a fost de o importanță atât de importantă încât s-a bazat în principal pe ea și în urma luării în considerare a tuturor opiniilor, rezoluția Conferinței academice în sine, înaintată biroului al Ober-Procuratorului Sf Sinod din noiembrie) Nu se știe, desigur, și cât de mult, în conformitate cu această opinie, a fost ridicat sistemul clasic de învățământ în instituțiile spirituale și de învățământ prin cartele din - , care au schimbat sistemul anterior de învățământ și au distrus multidisciplinele în ea Odată cu decizia finală cu privire la problema educației spirituale inferioare și secundare, următoarea întrebare a fost transformarea academiilor teologice, apoi Viktor Dimitrievici și-a spus cuvântul greu și aici, prezentând o notă detaliată a fluctuat constant între diferitele forme de monism imanent - idealist (Hegel) şi realist (Schelling, Hartmann); dar monismul transcendental este străin de spiritul său și nu se împacă cu tendința panteistă de bază care străbate întreaga istorie a filozofiei occidentale, în special a filozofiei moderne Fundamentele monismului transcendental puteau fi recunoscute în mod clar și realizate pe o bază diferită - de o minte care, fiind bine familiarizată cu toate tipurile de gândire occidentală, a păstrat în același timp suficientă originalitate pentru ca, recunoscându-și unilateralitatea, liber și să se străduiască în mod independent să fie întruchipate în sistemul său de cel mai înalt ideal de gândire - adevărul creștin Aceasta este ceea ce a făcut VD și aceasta determină semnificația sa istorică Vom încerca aici să schițăm bazele sistemului său II Primul pas pe drumul către fundamentarea monismului transcendental a fost, desigur, stabilirea semnificației independente a filozofiei ca știință specială - posibilitatea, necesitatea, compoziția și metoda ei Este foarte firesc și de înțeles că în studiul acestor întrebări, V D a atribuit un loc semnificativ elementului polemic, întrucât a vorbit în apărarea drepturilor filosofiei tocmai în acea epocă în care aceste drepturi păreau a fi cele mai controversate, și când filosofia a trebuit să îndure focul obiecțiilor încrucișate îndreptate împotriva ei din cele

mai diverse tabere inamice Dar nu în acest element polemic și critic, nici în această apărare a drepturilor filosofiei, oricât de interesantă și spirituală ar fi ea în sine, se află centrul de greutate al monografiilor lui V D , consacrate în mod special acestor întrebări propedeutice, ci în acele viziuni pozitive servesc drept presupunere logica si baza acestei controverse complexe Tocmai datorită originalității și profunzimii acestor concepţii, mai întâi dezvoltate monografic și apoi sistematizate într-o formă condensată a unui manual, Introducerea sa în filosofie ar trebui, în mod corect, să fie clasată printre cele mai bune pagini scrise vreodată de reprezentanți ai idealistei filozofie în apărarea independenței și a drepturilor sale *)
Acest termen (de fapt: n transcendental), din câte știm, a fost folosit pentru prima dată de Wundt "în ultima sa mare lucrare ("System of Philosophy", , p etc) Dar Wundt îl folosește în sens istoric (pentru a caracteriza sistemele lui Spinoza și Leibniz), și nu servește deloc ca expresie a caracterului teist al sistemului, a cărui puritate, după cum se știe, este destul de îndoielnică În orice caz, există nu poate fi vorba despre dependența genetică a filozofului nostru de Wundt, desigur
Ce este filozofia? Ce îi asigură locul printre alte științe? Aparent, întrebările sunt fără speranță: nu a rămas cu un subiect special de știință specială, pretențiile ei pentru o metodă specială, filozofică, exclusiv speculativă - pretenții în care, din păcate, nu a lipsit niciodată, sunt discutabile și în orice cazul nu rezolvă problema Unde, într-un astfel de caz, să-i căutăm soluția? - Constă în necesitatea de a distinge două laturi în obiectele cognoscibile - empiric și ideal, din care aceasta din urmă, neluând în considerare de nicio altă știință, este un domeniu special a cercetării filozofice, oferind filosofiei o existență independentă ca știință care tinde spre cunoașterea celui mai înalt, adevărat adevăr al existentului Toate științele aspiră la adevăr; dar există o diferență fundamentală în modul în care fiecare știință înțelege și definește scopul cercetării sale - adevărul Științele empirice definesc adevărul ca "acordul gândurilor noastre cu obiectele": adevărul, prin această definiție, este realitatea Dar ce este realitatea? Până la urmă, teoriile false, creațiile imaginației, halucinațiile etc , sunt și ele realitate: dar atribuim adevărul acestei realități? Nu, condamnăm o astfel de realitate ca fiind neadevărată, în numele conceptelor noastre Pe de altă parte, atribuim un semn de adevăr conceptelor noastre, cerințelor care, propriu-zis, nu există, cerințelor care nu sunt îndeplinite, gândurilor și ideilor care nu își găsesc o realizare reală pentru ele însele, ale căror spuneți că sunt "adevărate, dar nu fezabile" Este clar că conceptul de adevăr ca realitate nu este în sine adevărat Aparent, punctul de vedere mai corect asupra acestei probleme este științele formale, care, pe baza faptului că ne evaluăm conceptele nu prin obiecte, ci, dimpotrivă, prin conceptele noastre, obiectele, definesc adevărul ca "acordul de obiecte cu conceptele noastre despre ele " Dar este destul de evident că nu în general corespondența unui obiect cu conceptul lui poate fi numită adevărată, ci doar corespondența sa cu conceptul adevărat Și dacă da, atunci ne confruntăm din nou cu întrebarea de care ne-am gândit să scăpăm: unde este criteriul pentru a distinge adevăratul de fals între conceptele noastre? Să spunem din nou: în obiecte? Dar acesta este un cerc evident De fapt, adevărul, conform acestei înțelegeri a lui, este corespondența obiectului cu conceptul nostru despre el (desigur, cel adevărat), iar conceptul adevărat este cel care corespunde obiectului! Unde este, până la urmă, criteriul - în obiect sau în concept? Întrebarea, aparent,

este inutilă, iar cercul este fără speranță Cu toate acestea, uitându-ne mai îndeaproape la faptul cunoașterii, constatăm că în realitate însăși, în obiectele cognoscibile înseși, există un astfel de element care condiționează atât adevărul oamih-ului lor, cât și conceptele noastre despre ele, astfel încât pe această bază să putem * (! pune un gol la prima vedere, dar în esență o formulă foarte semnificativă și destul de consistentă: adevărul este acordul obiectului cu>, cu el însuși Ce înseamnă asta? Cum este posibil un acord atât de ciudat al unuia și aceluiași obiect cu el însuși? Este clar că despre un asemenea acord nu se poate vorbi decât în acele cazuri, dacă ne distingem, vt Există două laturi ale unui obiect, care uneori pot să nu se acopere una pe cealaltă Și chiar avem motive să facem distincție între astfel de laturi - ideal și empiric sau fenomenal, ce ar trebui să fie și ce este în realitate, idee și fenomen Din acest punct de vedere, trebuie să definim adevărul în sens obiectiv (ființă adevărată), ca o coincidență, a ceea ce ar trebui să fie un obiect, cu ceea ce este sau ce este, idei cu aparența; iar în sens subiectiv (adevărat, cunoaștere) - ca cunoaștere a laturii ideale de către existent în relația sa cu latura empirică sau ca știință a ideilor Aceasta este propria sa zonă de filozofie O analiză a unei idei dezvăluie două trăsături principale în ea: realitatea, și anume, cea mai înaltă realitate super-experimentală, înțeleasă doar de minte, care servește drept bază ideală pentru ființa care apare senzual și prudența ei necesară și conformitatea formală cu legile , în virtutea căreia ideea, ca concept, trebuie să fie normală sau, mai exact, să indice norma conceptelor, conceptelor Primul semn al adevărului (ideea) servește ca principiu al științelor pozitive (empirice), al doilea - formal; combinarea ambelor atribute!, în concret!, unitate, a ideii constituie!, sarcina ideală a filosofiei Din acest punct de vedere suntem în situaţia de a defini mai îndeaproape ştiinţa ideilor! - filozofia De fapt, dacă ideea este cea mai înaltă realitate legală care formează în obiecte elementul lor constant, neschimbător, esenţial, iniţial şi de bază, ea este începutul, demersul la care, ca scop suprem al fiinţei şi dezvoltării, singur determină gradul a adevărului obiectiv al obiectelor și fenomenelor, atunci, evident, filozofiile" pot fi definite mai îndeaproape ca știința începuturilor, fundamentelor și scopurilor existentei Și pentru că, mai departe, anumite idei sunt între ele într-o relație de subordonare și interdependență, iar această relație nu poate fi explicată decât prin recunoașterea unei idei superioare care le controlează, care s-ar combina înalt însuși complet și fără a ține cont de toate proprietățile unei ființe ideale, adică ideile absolutului, atunci filosofia, dacă nu vrea să se limiteze la un studiu fragmentar al acestor sau altor idei particulare, ci se va strădui, așa cum este tipic unui păianjen adevărat, să reproducă latura ideală a tot ceea ce există, întreaga lume ideală, în unitatea și armonia ei armonioasă, ar trebui să includă în domeniul cercetării sale și ideea absolută și, în legătură cu aceasta, să ia în considerare toate celelalte idei Prin urmare, în urma tuturor analizelor anterioare, obținem următoarea definiție a filozofiei: filosofia este știința absolutului și a ideilor considerate în raport cu absolutul G> nomu, în legătura lor reciprocă și în manifestare în, fiind fenomenal Dar, după ce și-a propus o sarcină atât de înaltă și dificilă, are filozofia motive să spere la soluția ei? Este posibil, cum este exact știința esențelor? Printre alte obiecții împotriva posibilității filosofiei, care, așa cum dezvăluie subtil filosoful nostru, în cele mai multe cazuri se bazează pe neînțelegeri mai mult sau mai puțin grosolane, el

acordă o importanță deosebită acestei obiecții, care în timpurile moderne, după cum se știe, odată cu schimbarea lui Comte , el acordă o importanță deosebită Ca răspuns la aceasta, el stabilește în expresia: "a cunoaște esența lucrurilor" o distincție foarte fructuoasă între două sensuri - subiectiv și obiectiv A cunoaște esența lucrurilor în primul sens, adică a forma o cunoaștere absolut completă, completă, perfectă, adecvată despre ele, desigur, nu putem, conform condițiilor cunoașterii noastre relative Dar nu există niciun motiv să ne îndoim de posibilitatea cunoașterii acestei esențe în al doilea sens, obiectiv, adică a cunoașterii ce este, ce servește ca bază a fenomenelor Iar pozitivismul însuși, împotriva propriei sale voințe, pornește pe calea unei astfel de cunoștințe: încearcă să înțeleagă fenomene, să vadă în ele lor ceea ce experiența directă nu le oferă, să descopere legile și cauzele fenomenelor, să se ridice prin inferență din acțiunile lui kt, cauzele lor, să vorbească pentru fenomene și să deducă din ele esența lor Când spunem că sunetul este în mod obiectiv vibrația undelor de aer, lumina este vibrația eterului, culoarea - diferența chimică a corpurilor etc , ce exprimăm prin aceasta, dacă nu diferența dintre lucruri, așa cum sunt ele cu adevărat, din ceea ce ni se par, - diferența dintre fenomen și esență? De fiecare dată, ca în spatele fenomenelor date direct, ghicim alte fenomene, ca și condițiile lor, ne apropiem de adevărata lor, și nu doar de ființa lor fenomenală Să adăugăm la aceasta că întrebările despre cunoașterea empirică nu sunt singurele întrebări cu care o persoană se îndreaptă către știință și că, pe de altă parte, experiența nu este singura sursă de cunoaștere, chiar și după conștiința reprezentanților empiricului cunoașterea în sine și posibilitatea filozofiei ca cunoaștere a laturii ideale a celei existente va fi asigurată La fel de puțin periculoase pentru filozofie sunt obiecțiile foarte răspândite ale neokantianismului semi-sceptic din timpul nostru Ca să nu mai vorbim de faptul că noii kantieni nu sunt pe deplin fideli filozofului cu numele căruia își asociază doctrina și că acest filosof însuși nu este lipsit de obiecții care îi subminează teoria cunoașterii de la bază - noii kantieni nu sunt consecvenți chiar și cu propriul punct de vedere, când se vorbește despre subiectivitate - doar cunoștințe filozofice Dacă cunoștințele noastre nu sunt altceva decât produsul organizării noastre subiective, atunci există un singur lucru: fie cunoașterea empirică este la fel de subiectivă ca și cunoașterea filozofică, fie cea din urmă este la fel de obiectivă ca prima În această autocontradicție a pozitivismului și neo-kantianismului, precum și în manifestarea lor istorică înclinaţia de a trece în diverse forme de filosofie dogmatică, stă garanţia semnificaţiei durabile, posibilităţii şi dreptului la existenţa acesteia din urmă Faptul că până acum au manifestat o înclinație mai mare către materialism este un fenomen întâmplător: în alte condiții ar putea la fel de ușor să treacă în idealism și chiar în filozofia religioasă Pentru noi, în acest caz, important nu este în ce trec, ci că trec, nu rămân fideli atitudinii lor sceptice față de filozofie Deci filozofia este posibilă Dar este nevoie ca știință specială, dacă atât cunoștințele empirice, cât și științele speciale, străduindu-se să găsească cauzele și fundamentele fenomenelor, prin aceasta, chiar dacă împotriva voinței lor, se îmbarcă efectiv pe calea cunoașterii filozofice, astfel încât fiecare știință, fiecare știință domeniul cunoașterii, strict vorbind, are deja un element metafizic propriu? Acest punct de vedere, din păcate, este foarte răspândit tocmai în vremea noastră, când, epuizat de recentele încercări inutile de a înțelege adevărul absolut, gândul, nemaifiind speranța de a ajunge la

cer, a căzut la pământ și, în amarul conștiință a unei anumite neputințe și neîncrederea în propria putere, s-a atașat de cunoștințe deosebite, pozitive, utilitare, cu neîncredere și referindu-se ironic la încercările filozofiei de a rezolva întrebări superioare Dar o astfel de specializare unilaterală a cunoașterii nu poate fi în niciun fel recunoscută ca un fenomen normal Poate crea mari oameni de știință, dar în același timp specialiști extrem de limitați și încăpățânați în limitele lor, incapabili să depășească cadrul îngust al specialităților lor pentru a înțelege, evalua și recunoaște drepturile altor științe, precum și cerințele vieții de viață Doar filosofia poate preveni acest trist fenomen Ca știință universală, considerând ființa și cunoașterea în același timp în fundamentele lor comune, ea ar trebui să servească drept legătură unificatoare a tuturor științelor, să arate fiecăruia un loc în întregul organism al științei și să servească drept fir care leagă fiecare studiu special cu structura generală a cunoștințelor științifice Mai mult, ca știință care se ocupă de latura ideală a ființei, ea trebuie să-și pună sufletul și viața în studiul faptelor, să o lumineze cu o lumină ideală și să împiedice, ca să spunem așa, "materializarea cunoștințelor științifice" Astfel, necesitatea filozofiei în științele speciale este relevată din faptul că numai ea le poate oferi completitudine și direcție adecvată, deși, desigur, în fiecare dintre cele trei grupe principale de științe - teologică, istorie naturală și antropologică - acest general rolul filozofiei capătă o nuanță aparte Dar, pe lângă științe, filosofia - sună, desigur - este foarte rodnică și necesară vieții, așa cum, totuși, a fost întotdeauna recunoscută: clarificându-ne și transformând conceptele noastre în direcția idealului și obișnuind cu autocunoașterea, ea , mai bine decât orice alt mijloc, poate contribui la progresul corect și calm în viața socială, precum și la îmbunătățirea personală și morală Sarcina imediată cu care ne confruntăm, după ce am înțeles posibilitatea filosofiei și ne-am convins de necesitatea ei, este să găsim o modalitate mai sigură de a realiza scopurile urmărite de ea Eșecurile care s-au întâmplat pe marii idealiști ai secolului nostru în planurile lor de a dezvolta întregul conținut al filosofiei printr-o metodă exclusiv rațională sau sintetică demonstrează că această metodă singură nu este suficientă pentru filozofie Dar, pe de altă parte, observarea atentă a cursului cunoștințelor noastre arată că metoda analitică sau inductivă este atât de insuficientă: nu poate fi susținută nici măcar în zona care o consideră proprietatea sa exclusivă - în domeniul științelor naturale, ca să nu mai vorbim alte domenii de cunoaștere, în care este complet nepotrivit De aici rezultă că metoda filozofică trebuie să fie o metodă științifică generală, adică combinație de sintetice și analitice Dar, în timp ce alte științe folosesc în primul rând analiza, care se aplică datelor concrete ale experienței exterioare sau fenomenelor psihologice, istorice etc concrete, din care derivă inductiv cele mai apropiate legi empirice ale naturii și ale vieții, filosofia folosește în principal sinteza, de altfel iar subiectul analizei sale nu sunt fenomene și fapte concrete, ca în alte științe, ci concepte și idei generale date în convingerile umane universale în diferitele opinii ale filozofilor, în experiența interioară și, în primul rând, în natura gânditoare a spiritului nostru, în ce constă această analiză, în principal, în explicarea ideilor și conceptelor generale indicate, în compararea lor între ele, în indicarea gradului de fiabilitate a acestora, în combinarea lor bazată pe legile logice ale rațiunii și în derivarea prin aceasta a principiilor generale de bază adevăruri ale cunoașterii filozofice O

astfel de sistematizare a ideilor și conceptelor prin analiza lor logică, o astfel de dezvoltare a unui sistem de gândire ca formă internă a filozofiei, este pentru ea, spre deosebire de alte științe, ceva esențial, care decurge din sarcina sa principală - de a înțelege interiorul legătura și corelarea tuturor lucrurilor Tocmai datorită unei astfel de sistematizări, viața și sufletul căreia, ca și procesele de expirare și inhalare din organisme, constituie alternanța corectă și asistența reciprocă a analizei și sintezei - tocmai datorită acesteia o strânsă legătură organică între toate științele filozofice sunt posibile, conform cărora rezultatele studiului uneia, a realizat o metodă, își găsesc adesea aplicare în alta, contribuind reciproc la realizarea unui sistem filosofic Pe de altă parte, numai într-o comparație atât de constantă a construcțiilor filosofice cu rezultatele unei analize științifice speciale, într-o asemenea comparație a acestora cu ființa actuală, se poate găsi un criteriu real de încredere al adevărului filozofic, de îndată ce un formal criteriul poate fi găsit în logică cu cerințele sale stricte Stabilirea acestui principiu metodologic oferă filosofului nostru o bază pentru împărțirea întregii compoziții a filosofiei în părți Și anume, din acest punct de vedere, el împarte toate științele filozofice în trei mari grupe:) științele de bază, propedeutice, cu metoda analitică predominantă - logica, psihologia experimentală, istoria filozofiei;) științe compozite, cu o metodă preponderent sintetică - metafizica, etica cu filosofia dreptului, estetica;) științe aplicate, în care atât analiza, cât și sinteza au o parte egală - filosofia istoriei, filosofia religiei și altele În ceea ce privește, în continuare, componența principalei științe filozofice, metafizica, V D indică două părți principale în ea:) epistemologia - doctrina fiabilității cunoașterii și) ontologia sau doctrina ființelor cu subdiviziunile sale în: a) doctrina existenței necondiționate sau a lui Dumnezeu (teologia naturală) și b) doctrina existenței condiționate [cosmologie sau doctrina lumii fizice și psihologia rațională - doctrina lumii spirituale*) III Studiul chestiunii cunoașterii, care este esențială pentru fiecare sistem filozofic, are o importanță deosebită) Ce V D ontologie distinsă i e doctrina ființei în general, sau, așa cum o definește încă uneori, a esenței ființei, din epistemologie, pe de o parte, și din cosmologie (precum și teologia și psihologia rațională), pe de altă parte, nu este supusă orice indoiala În ultima sa lucrare ("din lecturi despre cosmologie", Vera G Razum, , p), în care, bineînțeles, părerile sale finale sunt exprimate atât în general, cât și în special și asupra chestiunii care ne interesează, el spune, de exemplu, : "soluția problemei materiei, atât din punct de vedere epistemologic, cât și ontologic, ne-ar duce cu mult dincolo de limitele unui studiu real, cosmologic" (p); "lumea, ca subiect al cosmologiei, nu este lumea în general, ci în sens restrâns - lumea fizică, natura; conceptul de lume, ca fiind limitat și condiționat în general, face parte din doctrina filozofică a esenței ființei (ontologie) ; de aceea, vorbind despre originea lumii, nu vom atinge problema originii finitului din absolutul în general" (p , notă) Din aceste locuri, precum și din definiția metafizicii în manualul (conform ed a II-a), este clar că V D a înțeles ontologia ca o parte separată și independentă a metafizicii (epistemologia, ontologia, doctrina existenței necondiționate și doctrina existenței condiționate), deși nu definesc-o întotdeauna în același mod epistemologia, parțial cu doctrina existenței necondiționat și condiționat, astfel încât să nu existe ontologie, ca parte separată, în sistemul metafizicii lui V D în text, deși această împărțire pe

litere nu există nu coincide cu împărțirea lui V D însuși: împărțim sistemul său de metafizică propriu-zis în două părți, iar din ele o împărțim din nou pe ultima în două, iar V D îl împarte în patru părți independente și egale, deși pentru ontologie, așa cum am spus , nu mai are conținut pentru a caracteriza punctul de vedere principal al lui V D : acesta s-a întors mai ales des, i-a consacrat o serie dintre cele mai ample monografii și a legat cu rezolvarea lui rezolvarea altor probleme filozofice Prin urmare, este necesar să ne oprim aici, în primul rând, asupra clarificării tocmai a concepțiilor sale epistemologice Caracterul rațional-deductiv sau sintetic predominant al construcțiilor filosofice presupune niște prime propoziții indubitabile și nedemonstrabile, care constituie temeiul solid pe care se sprijină consistența tuturor celorlalte dovezi, așa-numitele principii sau principii de bază ale cunoașterii Fără astfel de principii, nicio cunoaștere nu este de conceput - nici extraștiințifică, nici special științifică și cu atât mai puțin filozofică Dar în timp ce în toate celelalte domenii ale cunoașterii aceste principii sunt presupuse a fi evidente și imediat sigure, filosofia trebuie să aibă grijă de stabilirea lor critic-analitică și de fundamentarea rațională Dar aici, înainte de a face primul pas, filosoful întâmpină obiecții, după semnificația cărora o astfel de fundamentare a primelor principii fie nu este necesară, fie în principiu imposibilă, - obiecțiile apărătorilor așa-zisului "imediat" certitudinea" în adevărurile de bază ale cunoașterii, pe de o parte, și - sceptici, pe de altă parte Apărătorii siguranței imediate a cunoașterii caută asigurări ale consistenței principiilor sale de bază, în primul rând, în simple dovezi de bun simț sau bun simț Dar este evident că principiul conform căruia majoritatea voturilor (căci, desigur, aici nu se poate vorbi despre un acord cu adevărat universal) este judecătorul adevărului, dacă poate fi admis în viața practică și socială, atunci nu poate fi în niciun caz acceptat de principiul cunoașterii științific: adevărul poate fi proprietatea câtorva minți, ridicându-se calitativ deasupra majorității și invers, o amăgire poate fi universală, și nu numai privată Mai mult, dacă ne-am gândit să desenăm în domeniul cunoașterii științifice începutul unui bun simț, care consideră că este culmea prudenței să rămânem în statu quo, să aderăm la teoriile acceptate și convingerile predominante și să fim mereu de acord cu majoritatea, atunci am ar pune capăt progresului științific și mai ales progresului cunoașterii filosofice, care nu numai că este soarta câtorva minți, dar, pornind de la conștiința insuficienței concepțiilor filozofice anterioare, merge de obicei împotriva curentelor dominante general acceptate ale gând Nepotrivirea pentru filozofie a principiului bunului simț sau a bunului simț este arătată și de natura și soarta acelor sisteme care sunt cel mai strâns legate de filosofia bunului simț - sisteme eclectice și sincretice Ele nu au avut niciodată și nu pot avea un caracter riguros științific, filozofico-sistematic Având în vedere această neadecvare evidentă, pentru justificarea primelor principii ale cunoașterii, referire la dovezile de simț general sau bun, un alt grup de apărători ai siguranței imediate a cunoașterii își caută asigurarea nu în certificarea externă de către autoritatea universală acord, ci în confirmarea interioară prin simțul nostru al adevărului sau prin credință (Jacobi) Dar credința, oricât de universală și necesară ar fi; în esență, ea certifică doar necesitatea subiectivă a anumitor adevăruri, dar nu spune nimic despre adevărul lor real, obiectiv și nu garantează pentru el în sine În același timp, o analiză atentă a acestui așa-zis simț imediat al adevărului va dezvălui întotdeauna că

în esență este întotdeauna mediat de procese reflexive , deși uneori foarte subtile și complexe, ca să nu mai vorbim de faptul că numai pe acest principiu, datorită la nedeterminarea și sărăcia sa, este complet imposibil să încercăm să construiesc un sistem de filosofie, așa cum demonstrează înșiși construcțiile apărătorilor acestui principiu, este în acest sens extrem de inconsecventă Dar dacă apărătorii siguranței imediate a cunoașterii consideră inutilă justificarea primelor principii, scepticii o consideră imposibilă Acest lucru, desigur, este și extrem Totuși, dintre cele două forme principale de scepticism - scepticismul metodic (Descartes) și pozitivul - prima nu numai că nu este periculoasă și nu este contrară spiritului cercetării filozofice, dar, dacă este menținută în limitele adecvate, este cea mai dezirabilă și fructuoasă , deoarece formează nervul conducător al tuturor cunoștințelor, și mai ales al filosofiei Din păcate, așa cum arată parțial exemplul lui Descartes însuși, scepticismul metodic este rareori menținut în limitele sale și manifestă în mod constant tendința de a trece într-o îndoială universală nelimitată, atotcuprinzătoare, în scepticismul pozitiv, care diferă de scepticismul metodic prin faptul că servește nu numai ca mijloc negativ la stabilirea unei viziuni pozitive asupra lumii, un mijloc de curăţare a terenului pentru aceasta, ci scopul final şi rezultatul cercetării filozofice: îndoiala în posibilitatea cunoaşterii adevărului este ultimul şi ultimul său cuvânt Acest scepticism pozitiv ascunde o contradicție internă, deoarece prin însăși îndoiala lui arată că știe în ce ar trebui să constea adevărata cunoaștere; că niciuna dintre formele sale istorice cunoscute nu rezistă criticilor dialectice serioase; că, în cele din urmă, dacă este realizată în mod consecvent, ar trebui să conducă la negarea posibilității nu numai a cunoașterii, ci și a activității - toate aceste obiecții, desigur, nu sunt noi în V D , deși sunt expuse în el cu o raritate distincție şi o remarcabilă subtilitate dialectică Dar ceea ce este original și important pentru caracterizarea punctului său de vedere epistemologic de bază este concluzia pozitivă la care ajunge prin această critică dialectică Există astfel de concepte în care nici măcar cel mai hotărât sceptic, în ciuda asigurării lui că se îndoiește de tot, nu se poate îndoi: Când spune: Mă îndoiesc de tot, atunci, evident, dobândește ființă Prin urmare, există ceva pentru el existente incontestabil Desigur, acest prim adevăr indubitabil este foarte sărac: ființa pură, după cum a remarcat pe bună dreptate Hegel, este în esență neant pur Dar ea se îmbogăţeşte în curând Spunând: "Mă îndoiesc de tot", scepticul afirmă existența nu doar a ceva, ci și a propriei sale existențe, existența unui, precum și a propriei îndoieli și a altor stări mentale, gânduri, idei etc Negând adevărul opiniilor altor oameni și argumentând că conceptele noastre despre lucruri nu corespund ființei reale, scepticul recunoaște în mod evident existența celuilalt eu și a realității externe, non-sine În cele din urmă, când scepticul vorbește despre limitarea, insuficiența sau neadevărul cunoașterii, el are în mod evident ideea sau presupunerea unei cunoștințe perfecte, ideea de adevăr, față de care, oricât de inconștient, el consideră îndoielnice toate lucrurile și conceptele existente sau îndoielnic neexistând cu adevărat Așadar, adevărurile de a fi subiectiv (eul nostru și starea sa), obiectiv (nu-sine) și absolut perfect, care în sfera cunoașterii este definit ca idee de adevăr, sunt cele trei principii principale care stau chiar și pentru cel mai hotărât sceptic dincolo de orice îndoială: căci chiar și cel mai hotărât sceptic va insista, desigur, că el este cel care crede, și nu altcineva, că opiniile contrare opiniilor sale nu sunt ale lui, că, în

consecință, există ceva în afara lui și că, în cele din urmă, există ceva mai înalt la norma ființei și cunoașterii, în raport cu care ființa și cunoașterea lui și a altcuiva sunt ceva limitat Există, așadar, pentru fiecare, fără excepție, o lume spirituală, o lume fizică și o ființă absolut perfectă, combinând în sine adevărul complet al ființei și cunoașterii - Dumnezeu Acestea sunt cele trei adevăruri fundamentale, cele trei fundamente neîndoielnice, cele trei principii de bază ale oricărei cunoștințe Dacă acum, supunând cerinței logice de a reduce, pe cât posibil, propozițiile științifice de bază și inițiale (așa-numitele axiome) la unitate, începem să comparăm cele trei adevăruri fundamentale ale cunoștințelor noastre tocmai indicate cu scopul de a descoperi adevărul originar și fundamental, atunci, după V D , va trebui să recunoaștem existența unei ființe absolute ca atare adevăr, întrucât fără recunoașterea acestui adevăr este imposibil să explicăm rațional existența lumii fizice și spirituale și însăși fiabilitatea cunoștințelor despre aceasta Din acest punct de vedere, spune el, trebuie să recunoaștem ca profund corectă remarca lui Hegel, potrivit căreia "conținutul filozofiei este Dumnezeu și înțelegerea lui Dumnezeu" După ce a stabilit, împotriva scepticismului pozitiv, principiul real al cunoașterii, care este absolut obligatoriu și pentru el, filosoful nostru, printr-o analiză asemănătoare, își stabilește principiul formal El indică aici în principal ceea ce scepticii consideră ca fiind obligatorii și indubitabil pentru ei înșiși acele metode de gândire corectă, care sunt prescrise de logică și care constituie însăși natura rațiunii noastre; că critica lor, ca orice altă critică tice, trebuie să se efectueze numai după legile aceluiași motiv și, pentru a fi universal obligatorii, trebuie să plece de la asumarea valabilității acestor legi Astfel, concluzionează el din toate acestea, încrederea în sine și incontestabilitatea gândirii corecte trebuie recunoscute ca principiu formal universal al filosofiei Verificarea doctrinelor filozofice în fața curții logicii, compararea concluziilor filosofice cu legile gândirii, este cea mai bună, mai riguroasă și, în același timp, cea mai imparțială critică a acestora, cu atât mai obligatorie și mai convenabilă cu atât logica constituie un câmp neutru asupra căruia converg pașnic gânditorii celor mai ostile tendințe și care, de aceea, reprezintă în filosofie un asemenea loc judiciar (κριτήριον), a cărui autoritate este recunoscută și respectată de toți Principiul epistemologic suprem stabilit (ideea Zeității) nu rămâne în sistemul VD, așa cum se întâmplă uneori, un principiu doar în nume Nu, pătrunde în întregul sistem, luminează pentru filosof toate domeniile cele mai obscure ale cunoașterii filozofice și oferă premise pentru deducerea răspunsurilor la astfel de întrebări, în soluția cărora analiza faptelor și dialectica conceptelor sunt complet insuficiente Și mai presus de toate, acțiunea sa puternică se manifestă în epistemologie sau, așa cum o numește filozoful nostru această parte a metafizicii, în "analiza metafizică a cunoașterii", care, spre deosebire de analiza psihologică, "investiga formarea treptată a cunoștințelor noastre și dezvăluirea legilor activității forței cognitive", și analiza logică, "determinarea condițiilor normale pentru o cunoaștere corectă", ridică o întrebare specială cu privire la relația dintre diferitele forme sau tipuri ale cunoașterii noastre (empirice, raționale și ideale) la ființa actuală, despre gradul de corespondență al primului cu ultimul, sau, pe scurt, "despre cunoașterea sensului obiectiv Corespunde realitatea cunoștințelor sau experienței noastre empirice? - iată prima întrebare de epistemologie Ca răspuns la această întrebare, călugărul materialist răspunde că

"doar cunoașterea experienței exterioare este obiectivă, deoarece există doar existența materială"; idealistul spune, dimpotrivă, că "numai cunoașterea experienței interioare este obiectivă, întrucât există doar ființa spirituală" Dezvăluind autocontradicțiile ontologice și epistemologice ale acestor formule extreme și descoperind consecințele lor distructive pentru știință și viață, filozoful nostru a constatat că, în ciuda opoziției radicale a acestor soluții extreme la întrebarea pusă, cauza lor este una și aceeași și constă tocmai în faptul că, contrar conștiinței obișnuite, care recunoaște atât ființa materială, cât și ființa spirituală, iar materialismul și idealismul nu recunosc decât ființa ca cu adevărat existentă: prima este materială, a doua este spirituală În sine, această dorință a minții de a găsi o singură esență rădăcină și începutul a tot ceea ce există, desigur, este complet legitimă și necesară, deoarece gândirea filozofică profundă se opune acelui dualism neîmpăcat, care domină în conștiința imediată și, pe de altă parte, experiența arată că laturile spirituale și materiale ale ființei sunt atât de strâns legate, încât determină într-o asemenea măsură legătura și relația reciprocă a diferitelor obiecte ale lumii, formând din ele un singur , univers integral și armonios, ceea ce este imposibil de admis că la baza existenței lumii au existat două principii necondiționat diferite, independente unele de altele, opuse Dar dacă da, dacă străduința pentru unificarea ambelor principii este legitimă, și nu mai puțin, unirea în sine a fost până acum eșuată, atunci rămâne de gândit că mijloacele care au fost alese până acum pentru a realiza această unire au fost nepotrivite Chiar este Și tocmai, eșecul a constat în faptul că începutul, unind ambele părți ale existenței lumii, a fost căutat chiar în aceeași existență mondială, în oricare dintre laturile ei, spirituale sau materiale, și, în ciuda conștiinței și experienței, a fost întotdeauna necesar să sacrificem o parte a vieții în favoarea celeilalte Putem evita acest neajuns numai dacă căutăm principiul unificator al laturii spirituale și materiale ale ființei nu în ele înșiși, ci deasupra lor; nu în lume, reprezentând dualismul spiritului și materiei, ci în afara lumii, în cea mai înaltă ființă, diferită de lume Odată cu recunoașterea unei astfel de ființe, care în niciun caz nu poate fi substanța fenomenelor lumii, fie ele spirituale sau fizice, ci trebuie să fie de conceput ca fiind cea mai înaltă cauză creatoare a lor, va fi ușor să fiți de acord cu așa-numitul dualism al spiritului și materie, deoarece acest dualism nu va fi o scindare ireconciliabilă a propriei sale naturi, ci prin diferența dintre cele două principii de bază ale ființei condiționate, care, tocmai în virtutea însăși condiționalității și limitării sale, trebuie să suporte nu numai o limitare exterioară în diferență față de cea mai înaltă ființă, dar și o autolimitare internă în diferența laturilor sale Astfel, odată cu recunoașterea celei mai înalte ființe diferite de lume, în locul monismului substanțial care stă la baza concepțiilor unilaterale ale materialismului și idealismului, obținem un monism transcendental, în care principiul unificator se ridică deasupra tărâmului ființei condiționate și cu care subiectul spiritului poate conveni în mod convenabil spiritul și materia, despre care conștiința și experiența stau mărturie Aceasta este soluția ontologică a întrebării semnificației obiective a cunoașterii noastre empirice în cele două forme ale sale, sub forma experienței externe și interne Aceasta, desigur, predetermina deja formularea epistemologică propriu-zisă sau, mai precis, psihologică a întrebării de mai sus Въ самомъ дѣлѣ, если дедукція привела насъ къ признанію подчиненнаго дуализма дуализма дуализма дуализма дух сима дух, самомъ дѣлѣ гой стороны, какъ

свидѣтельствуетъ общечеловѣческое сознаніе, именно о такихъ фо гихъ ффорихъ форихъ форихъ фороны шъ опытъ, то, очевидно, между эмпирическимъ бытіемъ и эмпирическимъ познаніескимъ познаніестімъ сестіескимъ сестіескимъ Dar până unde se extinde această corespondență? Această întrebare nu poate fi evitată, după modern Fiziologia organelor de simț pare să fi arătat în mod convingător un amestec subiectiv considerabil, dacă nu o subiectivitate completă, în cunoașterea noastră simțurilor Că în cunoștințele noastre empirice, în ciuda colorației sale subiective, există elemente obiective, acest lucru este recunoscut de aproape toți criticii săi, începând cu Locke, care a distins proprietățile primare, obiective, de proprietățile secundare, subiective ale obiectelor, și terminând cu fiziologii moderni Și se recunoaște pe bună dreptate că universalitatea, constanța și independența lor față de senzațiile noastre senzoriale - aceste proprietăți, evidente chiar și pentru conștiința obișnuită, și cu atât mai mult pentru știință, servesc drept garanție suficientă a obiectivității lor Adevărat, pentru fiecare dintre noi, cunoștințele noastre empirice au o nuanță aparte și caracteristici individuale Dar acest lucru nu subminează deloc fiabilitatea cunoștințelor senzoriale Ideea este că, în ciuda acestor diferențe, atât în judecățile obișnuite despre obiecte, cât și în conceptele științifice despre ele, cât și în cea mai practică atitudine față de ele, găsim întotdeauna acea unitate de cunoaștere despre lumea exterioară, care garantează suficient pentru universalitatea sa validitate si credibilitate Obiectivitatea cunoașterii noastre experiențiale nu vorbește împotriva variabilității și, ca să spunem așa, evazivității pentru gândirea noastră despre obiectul cognoscibil, așa cum subliniază idealismul, ca obiecție la certitudinea cunoașterii empirice Cert este că cunoașterea noastră, în ciuda variabilității ființei senzuale, determină totuși diferitele grade ale acestei variații: fluiditatea și variabilitatea ființei, evazivă la limitele sale extreme, devine din ce în ce mai accesibilă cunoașterii noastre, pe măsură ce ea urcă în grade de stabilitate și imuabilitate din ce în ce mai mare, cunoștințele vagi și insuficiente obținute în impresii și senzații trecătoare și împrăștiate, capătă mai multă stabilitate în ideile noastre și cu atât mai mult în conceptele raționale generale, cu ajutorul cărora se realizează rațional, dar în același timp timp real cunoașterea lui despre lume Și acest lucru este adevărat nu numai în ceea ce privește așa-numitele proprietăți "primare", ci și în ceea ce privește proprietățile secundare, proprietăți care, așa cum se crede adesea greșit, par a fi complet determinate de organizarea naturii noastre spiritual-senzuale , care sunt: culorile, sunete, mirosuri etc Adevărat, aceste proprietăți constituie o reacție particulară a spiritului nostru la influența obiectelor externe; dar caracteristicile acestei reacții și forma ei nu depind numai de noi, ci sunt strâns dependente de diferitele efecte ale obiectelor externe, astfel încât din calitatea și varietatea impresiilor putem trage concluzii despre diferențele și varietatea realului obiecte care au stârnit cutare sau cutare senzație Pe această interpretare a senzațiilor noastre subiective și înțelegerea proprietăților reale și a relațiilor obiectelor bazate pe aceasta, se bazează întreaga noastră relație practică cu ființa reală care ne înconjoară, iar corectitudinea acestei relații arată legătura neîndoielnică a subiecților senzații tive cu proprietăți obiective ale lucrurilor Astfel, așa-numitele proprietăți subiective ale lucrurilor pot servi la cunoașterea proprietăților obiective, în ciuda tuturor neasemănărilor lor Dintre toate întrebările care compun doctrina

metafizică a cunoașterii empirice, cea mai mare dificultate, după cum se știe, este problema spațiului și timpului, fío, și aici, ca și în rezolvarea problemei generale a sensului cunoașterii empirice, principiul epistemologic de mai sus (ideea divinității) oferă filosofului nostru o cheie de încredere pentru rezolvarea tuturor dificultăților Prima jumătate a problemei - problema obiectivității vederilor noastre spațiale și temporale - se rezolvă, totuși, relativ ușor fără asta Subiectiviștii (Kant) au dreptate când spun că aceste concepții au o sursă subiectivă a priori, pentru că numai așa poate fi explicat caracterul de necesitate inerent acestora, dar trag o concluzie falsă atunci când susțin că tocmai pentru tocmai din acest motiv că spațiul și timpul și sensul au doar subiectivul Pe de altă parte, obiectiviștii au dreptate când vorbesc despre semnificația obiectivă a vederilor spațiale și temporale, dar greșesc când vor să-și explice originea într-un mod senzațional, întrucât caracterul lor universal și necesar rămâne inexplicabil Deci, vederile spațiale și temporale sunt, la originea lor, ca universale și necesare, a priori, dar obiective ca sens Dar aici ne întâlnim cu o dificultate care i-a derutat pe gânditorii din toate timpurile: dacă spațiul și timpul sunt obiective, iar în conștiința noastră sunt semne nu numai ale universalității și necesității, ci și ale infinitului, atunci cum ar trebui să ne gândim la relația reciprocă dintre aceste două semne ale obiectivității și infinitului? Dacă, având în vedere faptul că reprezentăm spațiul și timpul ca fiind precis infinite, le vom aplica tuturor ființei, inclusiv ființei absolute, atunci vom ajunge la panteism; dacă limităm aplicarea lor la domeniul de a fi numai condițional, cădem într-o afirmație autocontradictorie a limitării infinite, formă infinită a obiectelor finite; dacă, în cele din urmă, începem să negăm infinitul acestor forme, atunci vom cădea în contradicție cu indicațiile analizei psihologice și vom deschide o ușă largă către senzaționalism cu toate concluziile sale extreme Cum să fii într-un astfel de caz? cum sa ies din aceasta dificultate? Ideea Zeității (teistă) interzice să treacă prin prima cale, pe care, după cum se știe, Hegel a luat-o; ultima este convingerea independenței minții noastre; Rămâne, astfel, calea de mijloc, pe care, bazându-se pe principiul său epistemologic, parcurge de fapt gânditorul nostru, în ciuda aparentei autocontradicții a formulei la care duce acest drum Sensul esential al argumentului sau poate fi dezvoltat sub forma urmatoarei sorite: lumea este limitata in spatiu si timp, altfel ar fi absolut (panteism); prin urmare, un semn de bezko- eternitatea, cu care formele percepției noastre senzuale apar în conștiința noastră, nu se poate baza pe realitatea empirică și trebuie să își aibă rădăcinile în realitatea ideală (în ideea de infinit), altfel ar fi mai mult în consecință decât în Fundatia; prin urmare, timpul infinit este doar o imagine în mișcare a lui tsh un simbol al eternității divine imobile, iar spațiul nemărginit este o imagine sau un simbol al adevăratei Sale infinitate Cu alte cuvinte, într-adevăr, ca forme de ființă reală, spațiul și timpul sunt limitate, dar în mod ideal, ca forme imaginabile de a fi posibile, ca concepte, bazate pe ideea de infinit, extinzându-și influența asupra tuturor puterilor noastre cognitive, inclusiv capacitatea de reprezentări sunt nesfârșite Așa se rezolvă problema complexă și dificilă a spațiului și timpului în sistemul lui V D Același realism moderat critic, cu care cititorul s-a familiarizat din expunerea abia finalizată a concepțiilor lui V D asupra cunoașterii empirice, caracterizează și a doua parte a epistemologiei sale, "analiza metafizică a cunoașterii raționale", adică "conceptele noastre

generale și universale" Formele de cunoaștere rațională (conceptele de substanță, cauză și alte categorii) au un sens obiectiv Generalul este la fel de real ca și particularul, dar nu există separat de acesta din urmă, ci în legătură esențială cu acesta Într-o astfel de vedere, cunoașterea atât a generalului, cât și a particularului este păstrată în adevăratul său sens, și extremele sunt eliminate, atât realismul idealist, care afirmă adevărul numai generalului, cu distrugerea ființei concrete, cât și nominalismul senzaționalist, care afirmă doar ființa concretă, cu distrugerea adevărului generalului "Pentru a o pune în formula filozofiei scolastice, care este destul de precisă în cazul de față, noi", spune filozoful nostru, "recunoaștem universalia in re și respingem universalia ante rem a idealiștilor și univer-salia post rem a lui senzaționaliștii " Spre deosebire de formele percepției senzoriale (spațiu și timp), conceptele categorice au aplicație nu numai ființei condiționate, ci și ființei necondiționate, la Divin, deoarece altfel am ajunge la agnosticism în cunoașterea lui Dumnezeu *) Pentru sistemul pe care îl prezentăm, este foarte caracteristic faptul că chiar și astfel de întrebări, aparent complet indiferente față de principiul epistemologic suprem (ideea de Divin) stabilit în el, ca întrebarea semnificației obiective a cunoașterii noastre empirice , de spațiu și timp etc , în Ultimele instanțe sunt totuși decise tocmai în lumina acestui principiu Adevărul existenței unui Dumnezeu personal este cel mai ferm lucru pentru un filozof Dar filosofia monismului substanțial nu o tolerează; prin urmare, în schimb, trebuie să recunoaștem un dualism subordonat De asemenea, infinitul lumii nu poate fi împăcat cu ea; prin urmare, trebuie neapărat să recunoaștem spațiul lumii ca fiind limitat și, în plus, predicatul infinitului din conținutul ideii noastre de spațiu ar trebui interpretat epistemologic și nu ontologic Acesta este cursul anchetei În ceea ce privește originea cunoașterii noastre raționale, deși în baza ei și în rădăcinile sale cele mai profunde, ca cunoaștere universală și necesară, ea este a priori, totuși, în geneza ei psihologică este condiționată în mod esențial de experiență: categorii care sunt conținute potențial în natura spiritului nostru își primește actualitatea cu ajutorul influenței i asupra spiritului nostru de impresii din exterior, a căror totalitate o numim experiență Dezvoltarea lor trebuie să fie supusă acelorași legi cărora le este supusă în general întreaga dezvoltare a vieții noastre spirituale Ea este determinată de doi factori: pe de o parte, dezvoltarea puterii noastre cognitive spirituale, care, ca putere limitată, supusă legii timpului, nu poate apărea dintr-o dată, în plinătatea manifestărilor sale, complet independentă și conform legilor interne imanente; pe de altă parte, influența în continuă expansiune asupra noastră a așa-numitei experiențe, adică totalitatea tuturor impresiilor conștiente ale lumii exterioare, care oferă material pentru activitatea noastră cognitivă și servesc în același timp drept motiv pentru inițierea acestei activități Aici vedem într-o formă particulară același fenomen pe care îl observăm în toată natura vie, organică: formarea unei ființe organice este condiționată, pe de o parte, de o sămânță sau un embrion, dotat cu o capacitate internă de a se dezvolta și de a se dezvolta conform la natura imanentă a fiecărei ființe printr-o lege; pe de altă parte, influența agenților externi: sol, climă și alte condiții fizice Semnificația semnificativă a acesteia, condensată de experiență, geneza înțelegerii noastre categorice o are experiența internă, care, dacă ar fi fost posibilă fără introducere, ne-ar oferi tuturor cunoașterii noastre radiale principale, ca o înțelegere și lipsă de diferențiere și

diferențiere , afirmații și dezmințiri, substanțe și accidente, cauze și efecte, într-un cuvânt, toate acele " comune și unificatoare fiind independente de noi și cunoașterea noastră a conexiunii *, toate acele "definiții reale atât ale ființei, cât și ale cunoașterii", care sunt acceptate în categoriile de apel de filozofie Ideea de bază care pătrunde ambele părți expuse până acum ale doctrinei metafizice a cunoașterii este că cunoștințele noastre, atât empirice, cât și raționale, nu sunt un produs subiectiv al creativității noastre, ale cărei creații ar fi suprapuse în mod arbitrar unora care nu are nimic în comun cu ele X, pe care o numim natura, dar este o expresie in spiritul nostru a naturii insasi, a diferitelor proprietati si aspecte ale ei Deja numai pe această bază, pur și simplu prin legea analogiei, trebuie să concluzionăm că cunoașterea noastră ideală, ideile noastre (de adevăr, bunătate, frumusețe, perfecțiune absolută și o Ființă atotperfectă) nu sunt, de asemenea, produse subiective, ci un expresie în spiritul nostru a realităţii ideale însăşi obiective Deci, în primul rând, trebuie să existe o realitate ideală, o sferă a adevăratului, binelui și frumosului, un tărâm al ideilor concentrate, ca centru și sursă a acestora Creaturi perfect și, în al doilea rând, trebuie să avem un organ special pentru a simți, simți, contempla sau percepe influențele din această lume ideală, un organ analog organelor simțurilor exterioare Ideea acestui organ special pentru percepția suprasensibilului nu este o idee complet necunoscută în istoria filozofiei, dar de pe vremea lui Jacobi, pentru prima dată și tocmai din acest motiv, desigur, s-a vorbit În mod destul de vag, nimeni nu a pus-o într-o asemenea reliefare ca filozoful nostru, această idee formează centrul analizei sale metafizice a cunoașterii ideale Afirmând în elementul său pozitiv asupra analogiei de mai sus, ea este apoi fundamentată prin reductio ad absurdum a tuturor, atât modalități cunoscute istoric, cât și posibile din punct de vedere logic de a explica originea cunoașterii noastre ideale (explicarea senzaționalistă și abstract-raționalistă, teoria carteziană a inamicului) realitatea ideilor, tradiționalismul, misticismul etc e) Prin stabilirea acestei concepții despre originea și semnificația obiectivă a ideilor noastre, conținutul "analizei metafizice a cunoașterii ideale" nu este în niciun caz epuizat În plus, aici sunt date multe explicații foarte valoroase cu privire la rolul acestei cunoștințe speciale și la semnificația ei într-o serie de alte forme inferioare ale acesteia Avându-și sursa inițială într-o formă slabă de idei care servesc ca o reflectare a influențelor suprasensibile percepute de noi din lumea influențelor suprasensibile, cunoașterea noastră ideală - așa este rezultatul acestor explicații - este apoi dezvăluită și fundamentată de noi într-un mod rațional și empiric, în urma căruia toate cele trei moduri de cunoaștere, - cunoașterea empirică rațională și ideală - își pot și trebuie să își găsească unificarea în unitatea concretă a unei întregi viziuni idealiste asupra lumii Acesta este idealul suprem al filosofiei IG A doua parte a Metafizicii lui Viktor Dmitrievici, așa cum am menționat mai sus, este ontologia cu subdiviziunea ei în doctrina existenței necondiționat și condiționat Centrul de greutate în doctrina existenței necondiționate (în teologia naturală) este dovada lui VD a existenței lui Dumnezeu La ei ne întoarcem acum Critica lui Kant față de dovezile existenței lui Dumnezeu a provocat o înfrângere destul de gravă apărătorilor lor Unii dintre ei au simțit că bătălia a fost complet pierdută și, prin urmare, s-au grăbit să se retragă de pe câmpul de luptă și să refuze orice solidaritate cu fostele lor metode de gândire atât de "compromise" Cei mai curajoși și sinceri au declarat

că "dacă vor ca dovezile existenței lui Dumnezeu să-și atingă în vreun fel scopul, este necesar să se schimbe vechea concepție despre ei", că ' D pentru filozofia rusă Semnificația filozofiei lui V D nu aparține, totuși, numai domeniului posibilului, nu este doar viitorul ei dorit și așteptat, ci în parte există deja un fapt realizat: în sfera în care a trăit și a acționat filozoful , el, după cum știm deja, s-a bucurat de o asemenea influență, de care nu mulți cad la sorți Un studiu atent al literaturii teologico-filosofice din ultimul sfert de secol ne-ar putea arăta sub ce puternică influență a ideilor sale a avut loc creșterea gândirii noastre, mai ales teologico-filosofice, în această perioadă Sub influența lui directă sau indirectă, embrionii conceptelor sonore, abia treziți la viață, s-au deschis, s-au definit mai clar și și-au găsit exact învelișul verbal; multe inconsecvențe sunt netezite și reconciliate; golurile și întreruperile în gândire au fost în mare măsură umplute; în locul celei greoaie și adesea slab legate de celelalte concepte ale fostei "teologie naturale", care, lipindu-se și înghesuindu-se una de cealaltă, îngreunau uneori foarte mult gândirea, acum a fost creat un întreg sistem de concepte flexibile, bine articulate și coordonate introdus Deci, spunem noi, semnificația filozofiei lui V D în istoria gândirii noastre nu aparține doar domeniului posibilului, ci în parte există deja un fapt realizat Dar aș vrea să cred că influența lui nu se va limita la acest cerc îngust, ci va depăși el Cel puțin există toate motivele să-l dorești Și tocmai în două privințe, ni se pare, influența filozofiei lui V D , dacă ar fi suficient de cunoscută, ar fi deosebit de benefică: în primul rând, ar putea ajuta la eliberarea gândirii noastre filosofice independente ruse din sclavie principiile și elementele gândirii occidental; în al doilea rând, ar putea contribui la închiderea abisului care ne-a despărțit de mult timp cele două lumi - "spirituală" și "seculară", făcându-le aproape imposibil să lucreze împreună în domeniul gândirii filosofice și paralizând astfel "productivitatea" filozofică a noastră comună rusă "Independența și originalitatea gândirii filozofice ruse" - ce dorință înaltă și, în același timp, ce vis aparent irealizabil! Aruncând o privire generală asupra scurtei istorii a filosofiei noastre, nu găsim acolo, strict vorbind, nici o singură valoare filozofică cu totul originală Putem sublinia - și poate fi suficient - un număr exact - fără îndoială remarcabile, daruri filozofice promițătoare, dar nici un singur gânditor matur, cu o înfățișare strict definită, cu trăsături clar exprimate ale unui sistem complet, pe care l-am putea indica ca fiind propria noastră filozofie originală - nu voi spune cu același lucru mândria cu care germanii arată, de exemplu, către Kant, Hegel etc ; dar pur și simplu, cel puțin fără rușine pentru numele lor rusesc, așa cum spun ei despre toate valorile lor filozofice de ordinul doi Într-adevăr, ce vedem în istoria gândirii noastre filozofice? Doi sau trei popularizatori talentați ai lui Hegel, doi sau trei care l-au înțeles bine și și-au criticat aspru adversarul; încercări energice, animate, dar aproape inutile ale slavofililor de a crea o filozofie rusă originală prin combinarea ideilor lui Schelling cu ideile literaturii ascetice răsăritene; mai departe, un număr de adepți ai pozitivismului, printre care s-au numărat minți remarcabile, dar deloc originale; încă mai târziu, propagandiști ai diferitelor forme ale noului panpsihism german; În sfârșit, sunt multe daruri filozofice promițătoare, dar încă nesemnificative: deocamdată, în momentele principale, și toate ale noastre! Nici un flux original! Unde sunt înrădăcinate cauzele acestui fenomen? Este într-adevăr, așa cum a afirmat recent unul dintre eminenții gânditori ai noștri (Vl Solovyov),

că mintea rusă este extrem de neîncrezătoare față de toate teoriile speculative abstracte, față de tot ceea ce nu are nicio aplicație evidentă în viața morală sau materială și, ca urmare a acestui fapt? , mereu înclinat spre extremele scepticismului și misticismului, prin însăși natura sa incapabil de filozofie; sau, după cum crede un alt, și mai faimos, dar nu mai al nostru, ci filosof occidental (Hartmann), lipsa productivității filozofice ruse ar trebui explicată deloc prin proprietățile naturale ale minții rusești, ci prin condiții temporare și prin creșterea lentă, ca să spunem așa, eroică a rusului un popor a cărui copilărie este prea lungă, care, ca toată copilăria, este mai receptiv decât productiv? Rezolvarea acestei dileme este, fără îndoială, dificilă: o astfel de soluție este încă ascunsă în viitor Dar dacă noi, oamenii prezentului, nu vrem să suferim, cu deznădejde îngrozitoare și inactivitate liniștită, să ne așteptăm viitorul, ca o soartă inevitabilă, independentă de la noi; dacă, dimpotrivă, așa cum este tipic unei persoane care poartă în sine sâmburele creativității originale, noi înșine începem să ne îngrijim de a ne crea propriul viitor, atunci trebuie să ne îndreptăm în primul rând către el, să mergem cu îndrăzneală și veselie, cu speranțe strălucitoare și un ideal clar care să ne guverneze gândirea și să ne asigure viitorul inițial Dar idealul nu poate fi inventat, nu poate fi doar un produs al imaginației: altfel va rămâne o umbră luminoasă, dar necorporală, care nu va avea niciun efect asupra realității Nu, trebuie deja realizat parțial și dacă noi, pe baza acestor realizări particulare, nu putem, deși în termeni generali, scăderea idealului său filosofic din istoria trecută a gândirii noastre, atunci originalitatea viitorului nostru va fi deja pusă sub semnul întrebării Din fericire, a citi acest ideal în paginile trecutului nostru, oricât de sărac este trecutul acesta, nu este atât de imposibil pe cât pare uneori Poate fi recunoscută ca fiind în esență adevărată, deși oarecum exagerată, dar mai degrabă adecvată, opinia de mai sus, conform căreia mintea rusă, datorită realismului său, evită speculațiile abstracte subtile: o astfel de caracterizare nu ar fi într-adevăr greu de justificat istoric Dar, în primul rând, acest realism nu numai că nu presupune, așa cum pare să gândească autorul acestei concepții, ci chiar se împacă prost cu extremele scepticismului și misticismului care sunt periculoase pentru filozofie (acesta din urmă, este adevărat, doar sub formă de misticism, cu greu, însă, și merită persecuție și chiar mai mult - cu greu poate fi exclus deloc din filosofie) În al doilea rând, pe baza neîncrederii minții ruse în gândirea pură față de incapacitatea sa filosofică, numai cei care văd filosofia ca un produs exclusiv al gândirii pure pot și, poate, chiar trebuie Dar oricine, dimpotrivă, având în vedere insuficiența dovedită istoric a gândirii presupuse pure pentru filosofie, recunoaște că este necesar ca filosoful să-și îmbogățească și să verifice gândirea cu indicațiile vii ale naturii noastre etico-estetice, așa-numitele bun simț și tradiții istorice, el nu va avea doar dreptul de a respinge concluzia indicată, dar va avea ocazia, tocmai pe baza acestui depozit aparte al minții noastre naționale, de a ne construi speranțele pentru un viitor fericit al filozofiei sale De fapt, s-ar putea crede că tocmai acest realism vital este cel care va salva viitoarea noastră filozofie de a fi purtată de principiile unilaterale ale gândirii occidentale, dându-i sobrietatea de vedere și, în același timp, amploarea dorită, sub care proprietăți va putea să folosească toate rezultatele muncii istorice ale altor popoare potrivite pentru ea și să le asimileze, dar în același timp, în nucleul său, va rămâne complet original, independent și liber de orice începuturi străine de aceasta

Și se pare că nu va fi o exagerare din partea noastră dacă, ca unul dintre cele mai semnificative fenomene din domeniul gândirii filozofice ruse, imprimate cu astfel de proprietăți, vom indica lucrările lui V D În ele, în trăsături de relief, am găsiți tot ceea ce alte transformări ale minții pur rusești sunt și ele diferite: realismul sobru în viziunea lumii și a vieții, care, totuși, nu are nimic în comun cu proza obișnuită de zi cu zi și tocmai din acest motiv coexistă bine cu profundă reverență față de misterul creștin; logică strictă, care nu trece, totuși, ') În termeni atât de aproximativi, din câte ne putem aminti, trăsăturile gândirii ruse sunt caracterizate în remarcabila prelegere a lui N K Karev: On the Spirit of Russian Science ( ) în raționament și subtilități abstracte goale; prudență critică, în esență care nu se aseamănă cu filozoful nostru cu un scepticism universal și negator Având în vedere aceste proprietăți ale lucrărilor lui VD, credem că ele pot juca un rol foarte important în istoria dezvoltării filozofiei noastre originale, dacă se trezește suficient interes pentru ele O altă boală care paralizează productivitatea noastră filosofică și, într-o oarecare măsură, determină însăși sclavia noastră față de principii străine este ruptura celor două sfere ale noastre de gândire, spirituală și seculară, care, chiar și în cazul în care lucrează în același domeniu al filosofiei, nu mai puțin foarte mult slab legate între ele Până de curând, această ruptură a fost menținută și alimentată de neînțelegeri profunde, stratificatoare, timp de secole și abia acum încep să se dezvăluie, deși încă destul de slabe, semne ale unui posibil acord și pace De fapt, cum era de obicei imaginată acea filozofie pornind din sfere "spirituale"? "Acesta", așa credeau ei de obicei, și parțial încă mai cred acum, "poate ceva foarte important și respectabil, dar în același timp ceva foarte departe de nevoile și interesele reale ale gândirii vii Această filozofie este strictă și serioasă, ca un sistem dogmatic; lipsit de carne și de sânge, ca un locuitor al unei alte lumi: când apare în această lume, mulți se minunează de măreția sa, de certitudinea calmă și impasibilă a judecăților sale, dar nu atinge pe nimeni și nu-l poartă cu el Să-l lăsăm pe acest oaspete, străin nouă, să meargă pe drumul lui! " Iată judecata obișnuită despre "filozofia spirituală" Fără îndoială, filozofia "laică" a trezit întotdeauna incomparabil mai multă atenție și interes în sferele spirituale; dar, trebuie spus adevărul, acest interes în cele mai multe cazuri a fost unilateral și polemic, bazat pe presupunerea, din păcate, adesea justificată, în unele cazuri particulare destul de justificată de fapte, că această filozofie este uneori impregnată de distructive conștiente tendinte Așa este starea de lucruri Că, până la urmă, există mai multe neînțelegeri continue aici, că sub masa de neînțelegeri se pot găsi și motivele reale care au provocat separarea indicată, aproape nimeni nu va argumenta împotriva acestui lucru Dar, pe de altă parte, este și destul de evident că prejudiciul rezultat din fapta remarcată este mult mai grav decât cauzele care au dat naștere acestuia Ca să nu mai vorbim despre alte fenomene triste care decurg din aceasta, tocmai neatenția față de fundamentele filozofiei religioase se datorează, în opinia noastră, acelei "cercuri" filosofice, acelei sechestrare nesfârșită a gândirii noastre, care ne caracterizează trecutul și care , nu fără motiv, este considerat unul dintre simptomele sinistre ale viitoarei noastre sterilități filozofice De fapt, pe lângă principiile mistico-religioase, în care, ca la rădăcină, embrionii tuturor ideile filozofice fundamentale, din ce altă sursă putem împrumuta acele conexiuni care ar uni gândirea noastră dezintegrată și din elementele

sale disparate, dezvăluind în izolarea lor doar semne slabe de viață, au creat un singur organism puternic al adevărului? Pe acest pământ a fost creat totul cu adevărat măreț în domeniul filosofiei și printre alte popoare Și în acest caz nu trebuie și nu putem prezenta excepții Întreaga noastră istorie trecută dovedește că originalitatea noastră în toate celelalte privințe ne datorăm tocmai instinctelor mistico-religioase și morale care trăiesc în spiritul nostru național: ar trebui să reprezinte doar domeniul gândirii o excepție? Nu ar trebui, dimpotrivă, să ne gândim că și aici originalitatea nu poate fi atinsă altfel decât prin aceleași mijloace? Și dacă da, atunci rolul acestor principii expresive persistente și fidele, care, în ciuda tuturor păcatelor lor istorice, au fost întotdeauna tocmai "filozofi spirituali", trebuie să se schimbe: creațiile lor trebuie chemate din uitare Cu toate acestea, doar dorințele, oricât de înflăcărate ar fi, chemurile singure, oricât de elocvente ar suna, nu sunt niciodată suficiente în niciun caz Iar dacă aspirațiile trezite de chemările noastre în domeniul "filosofiei spirituale" ar fi rupte de imposibilitatea obiectivă de a găsi satisfacție pentru aceste aspirații, atunci situația noastră ar fi nu doar comică, ci și tristă Din fericire, putem pune deoparte toate aceste temeri și temeri chiar acum, când vorbim despre filosofia lui V D Mediul spiritual ne-a oferit mulți gânditori ale căror lucrări sunt marcate de sigiliul forței logice și uneori chiar de originalitate (Karpov) , θ A Golubinsky), Pr Nikanor și alții); Ajutor) Celebrul predecesor al lui V D în catedră, protopop T A Golubinsky (a predat filozofie până la mijlocul anului), a avut o influență deosebită asupra lui, după cum se vede parțial din referirile la el de către V D θ A Golubinsky pentru istoria gândirii noastre filosofice, nu se poate să nu regrete că creațiile sale nu au fost încă publicate toate, iar cele publicate sunt împrăștiate, nu reprezintă o întreagă colecție și, în plus, unele, în măsura în care după cum știm, constituie acum o raritate bibliografică Este imposibil să nu ne dorim ca lucrările acestui gânditor remarcabil să devină accesibile celui mai larg cerc posibil de cititori și, ceea ce este deosebit de important, întregii lor compoziții În dorința și așteptarea acestui lucru, ne limităm aici deocamdată doar la o listă a ceea ce este tipărit Lista lucrărilor publicate este atașată mai jos A întocmit, la cererea noastră, de fiul său, venerabilul prof Academia lui Dimitri Feodorovich Golubinsky, care, păstrând cu sfințenie memoria părintelui său regretat, a păstrat câteva detalii despre condițiile pentru compilarea și apariția în tipărire a creațiilor sale - niciunul dintre ei nu ar fi fost capabil să acționeze ca un reconciliator și unificator al celor două sfere inteligente ale noastre dezintegrate la o asemenea scară precum V D și, în același timp, era atât de modest în opinia lui despre sine și atent la meritele celorlalți încât nu a ratat nicio ocazie de a observa sâmburele adevărului chiar și în cel mai opus opiniilor sale De aceea, în ciuda caracterului strict restrâns al filozofiei lui V D , în recunoașterea ei și, probabil, în mai mult de un punct, pot converge gânditorii celor mai diverse depozite - pot, pentru că acele părți de adevăr pe care fiecare , chiar și cel mai unilateral, posedă întotdeauna gânditor, această filozofie, la rândul său, este recunoscută Și aceasta este deja garanția unificării dorite Desigur, părțile desemnate nu epuizează întreaga sferă "Din lucrările protopopului J A Golubinsky despre Filosofie a publicat: a) Prima scrisoare despre cauzele finale - în Adăugiri la lucrările Sf Părinţi, , p - ; retipărit în ed a -a Cărți întunecate Grieg Levitsky: "Înțelepciunea și bunătatea lui Dumnezeu în soarta lumii și a omului" M

, - în primele ediții ale cărții literei F A nu a fost (se poate crede că alte litere plasate în această carte, până la al patrulea , - au fost scrise sub conducerea lui T A , deoarece Dim GR Levitsky a venit cu manuscrisul acestor scrisori, după cum îmi amintesc, părintelui meu și s-a consultat mult timp despre ele), b) În jurnal " Strannik" la sfârșitul anului - În același an, a fost publicat un articol θ A : Despre Providența lui Dumnezeu; acest articol aparține celor care pe vremuri sub formă de note prelucrate chiar de profesori erau predate studenților pentru examenele publice, c) În , protopopul Vl Nazarev-skii, folosind atât propriile sale notițe ale prelegerilor lui T A , cât și notițele celorlalți ascultători ai săi, a publicat Prelegeri de teologie speculativă (M , ed "Societatea Iubitorilor de Iluminare Spirituală"), d) El este același în dl publicat în "Lectura emoțională" Psihologie speculativă F A e) În fine, începând din , moștenitorii pr Nazarev-sky a întreprins tipărirea prelegerilor (și înregistrărilor) θ A în revista "Readings in the Society of Lovers of Spiritual Enlightenment" (așa tipărită: Introduction to Philosophy and Metaphysics, Ontology, Speculative Theology, Speculative Psychology; aceste părți ale sistemului au apărut ca reeditări separate și o schiță biografică și caracteristicile prelegerilor sunt anexate la primul număr θ A) Dar acest lucru a încetat deocamdată Este imposibil să nu tratăm editorii cu deplină recunoştinţă pentru ceea ce au făcut Dar este şi imposibil să nu doreşti că publicația a fost adusă până la capăt "- Informații mai detaliate despre θ Iar cititorul îl va găsi pe Golubinsky în "materialele" lui I N Kolubovsky, în jurnalul: "Questions of Philosophy and Psychology", Vol al -lea posibila semnificație a opiniilor lui VD în istoria iluminismului nostru și, mai precis, în filosofia noastră Ne mărginim însă să indicăm doar aceste aspecte, care, după părerea noastră, sunt cele mai importante Dacă și în această privință ni se arată ochiuri și lacune, atunci aceasta va servi ca un mare stimulent pentru a dori ca scrierile lui V D să fie primite cu căldură în societatea noastră și să primească cea mai largă răspândire posibilă Un RÂU rostit de profesorul asociat N A Zaozersky despre introducerea trupului defunctului V D Kudryavtsev în biserica academică, în seara zilei de decembrie Viața noastră este în ceruri, de la El, chiar Mântuitorul, îl așteptăm pe Domnul nostru Iisus Hristos, Care va transforma trupul smereniei noastre, ca și cum ar fi în conformitate cu acest trup al slavei Sale Filip Sh, A sosit ceasul, fraților, hotărâți de voia lui Dumnezeu, ceasul despărțirii noastre de îndelungatul muncitor de neuitat profesor, coleg și - nu voi ezita să spun - prieten Nu-l mai vedem în casa lui! Iată un nou sicriu printre noi, în care s-a odihnit pentru totdeauna acest muncitor neobosit, de nezdruncinat pentru rude și prieteni, acest muncitor neobosit Lampa credinței și a cunoașterii s-a stins; stins torța adevărului; iar sursa temporară de pomană, untdelemn pentru cei îndoliați și nevoiași, declară deja întristarea pentru epuizarea ei Întunericul nopții reci care se apropie este luminat și încălzit de dragostea celor care însoțesc acest nou sicriu O, să nu se usuce iubirea din acest templu sfânt, templul iubirii lui Dumnezeu și lumina adevărului! Nimeni nu îndrăznește să spună că acest om al travaliului neîntrerupt s-a odihnit devreme de ostenelile sale, pentru că știm cu toții că truda, întristarea și bolile lui au fost multe și, în același timp, simțim cu toții tristețe, tristețea pierderii premature Rațiunea și sentimentul se luptă și nu cedează unul altuia dreptul de a predomina Dar în acest templu nu există loc pentru luptă, jenă, tulburări spirituale Aici este un loc de contemplare cerească; aici tristețea pământească este

înlocuită de bucuria cerească; aici însăși corupția morții amintește de viața nesfârșită Moartea a fost desființată prin Cruce, iar cine umblă pe acest drum al Crucii și, din cauza slăbiciunii trupului, cade sub greutatea Crucii până la moarte, trece de la moarte la viața veșnică În noul mormânt, adus de mâinile noastre în acest templu atotcinstit, zac rămășițe prețioase, trupul smereniei - ar spune Apostolul - organul unui suflet mare, epuizat de el și epuizat până la moarte - prin slujirea neobosită către datorie, faptă duhovnicească înaltă, slujire frățească a fratelui mai mic, - un organ topit din lacrimi care spăla în fiecare noapte patul unui om singuratic, ucis de întristarea inimii, nevăzut pentru noi Fie ca acest mormânt nou să aducă aminte ochilor noștri de acel mormânt nou, în care nimeni nu este așezat, până când s-a pogorât din cer să se culce pe el pentru a transforma trupul smereniei noastre, ca și cum ar fi în conformitate cu trupul slavei Sale Coborât din cer pe pământ, Creator, Domn și Judecător, văzând faptele noastre, văzând întristarea noastră, a vărsat lacrimi (Ioan XI,) Care a suferit pentru noi și milostiv de noi, Doamne, miluiește-ne pe noi! Acest nou sicriu a fost adus aici nu pentru o tristețe de neconsolat Fie ca iubirea noastră pentru decedat să fie împlinită privindu-l pe el și Voința cu adâncimea înțelepciunii a întregului Creator Fie ca amintirea lui să fie glorioasă de acum încolo printre cei vii! Fie ca smerenia lui să fie slăvită de acum înainte! O blândețe fără egal, participare, compasiune, iubire neprefăcută, chiar și lumina ochilor săi - din păcate, deja stinși - ne pot împinge la o rugăciune de foc pentru odihna lui Fie ca acest nou sicriu, pregătit și împodobit, să fie calea spre rai pentru răposatul care acum este plâns de noi, care l-a urmat pe Domnul pe calea crucii în muncă neobosită, care și-a udat ultimul an cu lacrimi amare! Să fie calea spre cer, de acum încolo îl așteptăm pe Domnul nostru Iisus Hristos, care va transforma trupul smereniei slujitorului său, parcă ar fi conform acestui trup al slavei Sale! Domnului nostru Iisus Hristos, Care a pătimit pentru noi și ne-a îndurat, Lui să fie slava în Biserică în vecii vecilor Amin CUVÂNT, după aducerea trupului defunctului în biserica academică, spus de R A Arhimandritul Anthony "Fericiți morții care mor în Domnul de acum înainte; da, zice Duhul, să se odihnească de ostenelile lor, căci faptele lor merg după ei" (Apoc :) Binecuvântat ești tu, dascălul nostru plecat, profesor al Academiei, care zaci pe nerăsuflate printre noi! Binecuvântat ești, căci faptele tale sunt de așa natură încât te vor urma în viața de apoi Într-adevăr, ce poate să moară în tine? - Există moarte pentru exaltarea mândră de sine și căutarea gloriei deșartă Dar ai fost complet străin de ambele păcate, și nu mândria, ci smerenia a precedat gloria ta există o moarte grea și o judecată teribilă pentru ură, invidie și resentimente, dar spiritul tău și viața ta au fost curate de asemenea căderi După ce ți-ai dedicat viața slujirii înțelepciunii lui Dumnezeu, ai putea, în mod corect, să determini esența vieții tale, mulțumindu-te cu cuvintele Scripturii: "înțelepciunea și cunoașterea sunt frica de Domnul și plăcerea Lui este credința și blândețea" (Sir ,) Înțelepciunea ta evlavioasă a fost " pom al vieții pentru cei ce-l câștigă" (Prov :), pentru că ea s-a înălțat mereu la Dumnezeu și i-a putut spune împreună cu Solomon: " A Te cunoaște este neprihănire deplină și a recunoaște puterea Ta este rădăcina nemuririi" (,); și întrucât "viața este pe calea dreptății și moartea nu este în calea ei" (Prov :): atunci avem încredere că "dorința ta de înțelepciune duce la o împărăție" (Înțelepciunea :), care, cu alte cuvinte, căci nu este moarte pentru tine, drept bătrâne, că, murind întru Domnul, ești binecuvântat Binecuvântat ești! dar de ce

suntem triști și plângem? Binecuvântat ești, dar de ce spunem cu toții: îmi pare rău pentru Viktor Dmitrievici? Este într-adevăr pentru că nu ne putem opri să privim la moartea ta doar ca un chin trupesc și o distrugere a cărnii? Oare pentru că te-am cunoscut doar din viața ta trupească? Desigur că nu! Dimpotrivă, fiind în trup, atât de ai trăit nu după trup, ci prin duh, încât toți cei care s-au întâlnit cu tine, care citesc în privirea ta limpede, iubitoare, văd conținutul sufletului vostru, de parcă n-ar fi observat carnea ta pe tine Și bineînțeles că această carne, care ne este prezentată în mormânt și acum condamnată la putrezire, ar trebui să ne deprimam mai puțin cu întristare și milă Nu, nu ne pare rău pentru tine, spirit curat, creștin, zburând departe de noi; regretăm că rămânem departe de influența și exemplul vostru educator, purificator și înțelept Regretăm și mai mult că, aplicând asupra noastră soarta care s-a întâmplat acum pe tine, noi, vai, nu găsim în noi acea bogăție de fapte care urmează morții în Domnul și de aceea ne temem că ziua vizitei noastre ar fi nu se dovedește a fi o zi pentru noi execuții - ai trăit liniștit între noi și ți-ai revărsat lumina liniștită a dragostei și a credinței; ne-ai părăsit liniștit și neașteptat, de parcă ne-ai lăsat într-o altă cameră și zăcând acum liniștit în sicriu, ne faci din nou să privim în sufletul nostru Arătându-ne pe patul tău de moarte înfățișarea ta lăuntrică și exterioară, plină de pace și liniște, parcă ne repeți cuvintele Mântuitorului: "nu plânge pentru mine, ci plânge pentru tine Căci dacă ei fac asta cu un copac verde, apoi cu un uscat ce va fi^ (Luca : :) Așadar, nu lăsați lacrimile noastre îndurerate să vă tulbure liniștea dorită! Mâhnirea noastră este pentru noi înșine, dar sperăm că te numim fericiți, căci privind faptele și învățătura ta, care era conținutul spiritului tău, îndrăznim să credem că această învățătură a fost tocmai acea "învățătură a înțelepților", care este " izvorul vieții care scoate din mrejele morții" (Prov :) Privim la fel, frate, în sensul acestei înțelepciuni Verkhny, care este legată de spiritul încorporat în muritor, este încă pe temeiul că acest spirit este în lume și cu o astfel de lume este eliberat în conjuncție cu moarte! Cu adevărat, învățătorul nostru este smerit un înțelept creștin, trăit pe pământ în veșnicie, și nu în timp Cel mai clar, o astfel de creștere a lui în limitele eternității sa manifestat în atitudinea defunctului față de lucrările sale științifice și față de evaluarea lor de către societate ъ celebrități din lumea occidentală, am găsit în mod destul de neașteptat un răspuns complet satisfăcător în lucrările lui mentorul decedat; - răspunsul este ferm, maiestuos prin modestia și simplitatea lui, dar cu o claritate atât de irezistibilă, dezvăluind cititorului proprietățile spiritului uman și legile cunoașterii și vieții sale, încât autorul său ar putea spune pe bună dreptate: "tot cei care sunt din adevărul îmi va asculta glasul" (Io ,) Apoi, sa întâmplat, am fost uimit, de ce este așa puțin cunoscute oamenilor sunt aceste răspunsuri, aceste rezoluții ale disputelor filozofice, dintre care unele s-ar fi încheiat dacă lucrările lui Viktor Dmitrievici ar fi fost mai răspândite Cât de indignat eram înainte de indiferența compatrioților noștri față de ei! cu câtă amărăciune le-a spus tuturor că sunt mai demni de faimă decât operele gânditorilor germani moderni, familiare întregii Europe, și că aceeași Germania, văzându-i în propriul ei dialect, desigur, se va grăbi să-i glorifice conform lor bogăția și toate țările educate ale Europei ar fi fost traduse în dialectele lor, după care societatea rusă ar fi acordat incomparabil mai multă atenție lucrărilor defuncților decât acum, când aproape că nu depășesc sfera spirituală Cum mi-a

supărat autoexaltarea oarbă a sistemelor pozitivismului și semi-materialismului din presa rusă, care fusese complet zdrobită de el și care s-au proclamat cu nerăbdare cu ultimele cuvinte ale științei, care au continuat și după publicarea lucrări ale defunctului! Atunci mi s-a părut că mentorul nostru decedat, la vederea unei atât de irezistibile încăpățânări a minciunilor, ar trebui să poarte mereu în sine un sentiment de indignare ireconciliabilă față de oameni, față de lume, față de viață Dar după câțiva ani te-am văzut, filozof creștin! Am văzut pe cineva calm, pașnic, iubitor, condescendent Nici o umbră de amărăciune, nici un sunet de plângere despre exaltarea ignoranței oarbe sub masca științei! Cu toate acestea, ești departe de indiferență față de revelația adevărului Până la moartea ta, condeiul tău a continuat să atragă noi și noi fundamente și explicații despre ea: te-ai călăuzit de convingerea că adevărul învinge de la sine În această convingere vitală ai arătat că spiritul tău nu trăiește temporar, ci veșnic De aceea ai întâlnit cu calm influența socială a adversarilor tăi filozofici, puternici doar în încăpățânarea lor în ignoranță, pentru că te-ai uitat la problema tâlcuirii adevărului, ca de fapt, în sine, conține viață și biruință Numai creștinii cu adevărat credincioși pot înțelege în acest fel chemarea lor de viață, știind că adevărata doctrină este ca un bob de muștar, "care, deși mai mic decât toate semințele, dar când crește, devine mai mare decât toate cerealele și devine copac, așa că ca păsările cerului să vină și să se adăpostească în ramurile lui" (Matei :) O, fraților, să ne fie mințile, sufletele noastre acest copac, care crește peste morți după trup și acum se sprijină pe pământ ca pe un grăunte de adevărată filozofie! Cât de de invidiat este soarta acelei minți, acelui spirit, care nu are aproape nimic de pierdut la moartea trupească, a cărui viață spirituală, părtașă la cunoașterea și revelarea adevărului veșnic, chiar și pe pământ se împărtășește cu veșnicia, chiar și pe pământ, are o puternică continuitate dupa moarte prin influenta asupra celorlalti! Desigur, nu mulți dintre noi suntem destinați să fim gânditori-filozofi independenți: dar noi toți, care am studiat din lucrările mentorului decedat, avem ocazia de a asimila în mod clar, conștient și irezistibil și convingător adevărul, adevărata înțelepciune și să ne răspândim printre oamenii o convingere conștientă în ființă și proprietățile subiectului principal al studiului ei - Doamne Dumnezeu Dacă nu facem acest lucru, atunci vom fi vinovați înaintea Domnului și înaintea celor care au murit aproape în același mod în care neagă scriitorii f direcția telna, care nu voia să-și cunoască lucrările Aceștia din urmă sunt de vină pentru calomnia deliberată în necredință, dar ar fi condamnabilă la discipolii filosofului creștin, chemați la cauza iluminării creștine, condamnabilă ar fi în ei și inerția în credința orbilor, cuprinsă doar de obicei ayu, din obișnuință, când toate mijloacele sunt în fața lor pentru a fundamenta credința în mod conștient și apoi a o transfera în conștiința altora Dar să nu fie așa! Nu pentru noi, bineînțeles, prieten și profesor decedat, nu pentru noi, martori ai deznodării voastre glorioase, să renunțăm la comuniunea cu cunoașterea adevărului veșnic prin creațiile voastre! Îi vom studia, vom fi pătrunși conștient de adevărul lui Dumnezeu și, pătrunși de el, încă pe pământ, urmând cărările tale, vom intra în viața veșnică, pentru ca nu cu tristețe și nu cu frică să ne uităm la cei ce merg la odihna veșnică, dar cu nădejde, cu rugăciune și cu aducerea aminte a cuvintelor lui Hristos, atât de drept aplicate ție, mentor și prieten decedat, acele cuvinte pe care Domnul le-a spus la o despărțire asemănătoare de o persoană apropiată inimii: "- Eu sunt învierea și viața," crede în I£ya, auțe și

die , prinde viață; şi oricine trăieşte şi crede în II, nu va muri în veci> (Io ,) Amin CUVÂNT, ce s-a spus în timpul versului de împărtăşanie de către profesorul D Th Golubinsky Binecuvântat este soțul, temeți-vă de Domnul, după ce I-a poruncit să ridice răul (Psalmul :) Adânc semnificativ este obiceiul citirii Psalmilor, care se păstrează în Biserica Ortodoxă, împreună cu rugăciunile pentru morți, săvârșite atât cu rămășițele fraților noștri decedați, cât și după înmormântarea acestora Cât de mult moare sufletului îndurerat pomenirea morților, combinată cu citirea Psaltirii, asta o trăiesc oamenii care au apelat la acest mijloc de mângâiere Moartea subită a dragului nostru mentor și coleg și, s-ar putea spune, un model de înțelepciune, Viktor Dimitrievich Kudryavtsev, ne-a lovit cu o durere grea În cuvântul lui Dumnezeu, mai ales în Psalmi, să căutăm mângâiere pentru noi înșine Au trecut patruzeci și trei de ani de când Victor Dimitrievici a ajuns la Academia noastră Se putea observa că încă din primii ani ai activității sale el a înțeles și a aplicat vieții acel mare adevăr, că frica de Domnul este începutul înțelepciunii (Prov ,) Când o persoană încearcă cu sârguință să determine corect îndatoririle care îi revin și apoi își încordează toată puterea pentru a le îndeplini cu conștiință, atunci aceasta este o mare virtute și, în plus, una pe care oamenii nu o observă întotdeauna și a evalua Ascultarea constantă față de voința lui Dumnezeu în îndeplinirea îndatoririlor, care la un moment dat i-a fost atribuită de Providență lui Viktor Dimitrievich, a fost calitatea sa distinctivă din momentul în care a intrat în Academie și până la moartea sa Cu adevărat, se pot repeta cuvintele Psalmului despre el: binecuvântat este omul care se teme de Domnul și iubește profund poruncile Lui Intrând în Academie în , Viktor Dimitrievich, cu talentele sale extraordinare, sârguința și modestia, a atras atenția generală a mentorilor, care chiar și în acea perioadă îl vedeau ca pe un mare gânditor Sârguința lui merita un respect deosebit și pentru că nu se distingea prin starea de sănătate bună și, uneori, era supus bolii La sfârșitul cursului, a fost numit în postul de profesor la Academia de Istorie Biblică și Limba Greacă a Vechiului Testament Trebuie remarcat că la acea vreme exista un fel de entuziasm deosebit pentru opiniile filosofilor germani, care au pătruns parțial în zidurile Academiei Unii dintre noi am presupus că noul profesor va folosi opinii filozofice pentru a explica semnificația evenimentelor din Istoria Vechiului Testament Dar astfel de presupuneri s-au dovedit a fi zadarnice La octombrie , ne-am adunat pentru prima dată pentru a asculta prelegerile noului nostru mentor Apoi ne-a spus direct că natura prelegerilor sale va fi strict istorică, că va încerca să dezvăluie exact sensul evenimentelor din Istoria Vechiului Testament, pe care Biblia însăși le dă Următoarele trei prelegeri ale lui Viktor Dimitrievici au fost deosebit de interesante pentru noi, deoarece, având cunoștințe despre științele naturii, el a expus și a infirmat foarte clar și aprofundat împreună opiniile oamenilor de știință necredincioși cu privire la chestiunile legate de creația omului și potopul global Apoi trece la întrebarea chemării lui Avraam și la evenimentele ulterioare Prelegerile mentorului nostru au fost fascinante pentru noi în ceea ce privește vivacitatea poveștii, minuțiozitatea și claritatea concluziilor și chiar pronunția Caracterul lor istoric a fost păstrat cu strictețe până la capăt Dar nu mult timp Viktor Dimitrievici a trebuit să muncească din greu în acest domeniu Prin providența lui Dumnezeu, el a fost în curând chemat să lucreze de alt fel Tatăl meu de binecuvântată memorie, protopopul Teodor Alexandrovici Golubinsky, care a predat științe filozofice la Academia

noastră timp de treizeci și șase de ani, simțind o mare scădere a puterii, a considerat că în vara anului a fost necesar să ceară demiterea din postul său Și l-a considerat pe Viktor Dimitrievich cel mai demn succesor al lui însuși Căci l-am cunoscut din cele mai bune părți nu numai ca student și coleg, ci și ca profesor de acasă al fiului meu cel mic, a cărui putere de părinte iubitor a fost ruptă de o moarte prematură Atât autoritățile academice, cât și memorabilul defunct Arhipăstor al Mitropolitului nostru au fost de acord cu opinia sa lit Filaret, care chiar la sfârşitul cursului lui Viktor Dimitrievici la Academie i-a acordat o atenţie deosebită *) Îmi amintesc clar cum, în vara anului , succesorul său a venit la părintele meu, care apoi spera să înceapă noi lucrări sub îndrumarea predecesorului său Dar această speranță nu a fost împlinită În august același an, a murit protopopul Teodor Alexandrovici Succesorul său a trebuit să lucreze independent Timp de treizeci și șapte de ani, Viktor Dimitrievich a predat științe filozofice Trebuie să las aprecierea lucrărilor sale filozofice pe seama unor oameni care au mai multă experiență decât mine în această chestiune Din partea mea, pot spune puțin În Cuvântul lui Dumnezeu găsim o astfel de vorbă: Auzi înțelepciunea și fii înțelept și nu fi respins Ferice de omul care mă ascultă și de omul care îmi păzește calea (Prov : :) Atenție la cuvintele înțelepciunii divine, sârguința de a se ghida după învățăturile Apocalipsei a fost regula activității științifice a lui Viktor Dimitrievich I s-a cerut o muncă enormă pentru studiul și evaluarea corectă a lucrărilor înțelepciunii umane Dar cât de benefică poate fi o astfel de muncă, - acest lucru este explicat de Grigore Teologul, spunând acest lucru în cuvântul de înmormântare către Vasile cel Mare: "Eu cred că orice minte posesoare recunoaște învățarea ca fiind primul bine pentru noi, și nu numai pe aceasta cea mai nobilă, și învățarea noastră, care, disprețuind toate podoabele și rodnicia vorbirii, se agață de singura mântuire și frumusețe contemplată, dar și exterioară învăţătură, pe care mulţi creştini, din minte proastă, sunt detestaţi ca fiind răuvoitoare, periculoase şi îndepărtate de Dumnezeu În ştiinţe, am împrumutat cercetări şi speculaţii, dar am respins tot ceea ce duce la eroare Am extras din ei ceea ce era de folos chiar și pentru evlavia însăși, după ce am învățat ce este mai bun prin cele mai rele și am transformat slăbiciunea lor în fermitatea învățăturii noastre Aceste vederi strălucitoare ale Învățătorului universal au fost în mod constant realizate în activitatea sa științifică de către mentorul mereu memorabil Este corect să găsim un indiciu al lucrărilor oamenilor de știință bine intenționați în această vorbă a Domnului nostru Isus Hristos: fiecare cărturar, după ce a învățat împărăția cerurilor, este ca o menajeră, care uzește de la vistiernicul său nou și vechi (Mat ,) Un exemplu al acestui maestru, îmbogățit de comorile cunoașterii, studiul lucrărilor atât ale celor noi, cât și ale celor vechi căutători ai adevărului, l-am văzut în Viktor Dimitrievich Dar ceea ce era deosebit de valoros în lecțiile sale a fost că ele au condus științific la o convingere rezonabilă în adevărurile religiei creștine Da, peste predecesorul său și peste el *) Istoria Academiei Teologice din Moscova Prot S K Smirnova Moscova, Țară **) Lucrările lui Grigore Teologul în traducere rusă, partea , pp- , este evocată zicala Psalmului, luată ca bază a acestui cuvânt: sământa lui va fi puternică pe pământ generația dreptului va fi binecuvântată (Psalmul :) Numeroase sunt oștile ucenicilor lor Cei mai buni studenți ai Academiei datorează o mare parte din minuțiozitatea lor lecțiilor de filozofie Este timpul să trecem la alte merite ale defunctului Să ne întoarcem la

același psalm Un soț bun este generos și dăruitor, își va aranja cuvintele în judecată: de parcă nu se va mișca timp de un secol Cei neprihăniți vor fi în amintirea veșnică (v și) Mare, dar în același timp rezonabilă și oportună a fost caritatea lui Viktor Dimitrievich Este suficient să subliniem un caz care ne este deosebit de apropiat La octombrie , am sărbătorit a douăzeci și cinci de ani de la serviciul său academic Chiar în acea zi, Părintele Rector Mihai a exprimat în casa sa ideea necesității deschiderii unei societăți de ajutorare a elevilor nevoiași sub numele de Frăția Sfântul Serghie În septembrie a fost deschis De la începutul ei până la sfârșitul vieții sale, Viktor Dimitrievich a avut cel mai prețios rol în afacerile Frăției Acest merit este pentru totdeauna de neuitat A îndurat multe necazuri în acest an La începutul anului, soția sa a murit, urmată de moartea altor rude apropiate Dar chiar și în timpul durerilor, a continuat să lucreze cu sârguință în folosul vecinilor săi Cu uimitoarea lui răbdare, el, parcă, a strigat către Domnul Dumnezeu: Al Tău sunt, mântuiește-mă: de parcă aș îndrepta cererile Tale (Psalmul ,) Ca un adevărat creștin, regretatul nostru mentor și colegul s-a remarcat printr-o abundență de dragoste pentru toată lumea, liniște și smerenie profundă El a ținut ferm în suflet acele adevăruri că o persoană nu poate primi îndreptățire și mântuire prin propriile merite, ci numai prin credința lui Isus Hristos (Gal ,) și că numai sângele lui Isus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, curăță noi de orice păcat (Ioan ,) Pentru noi, Viktor Dimitrievici a fost un exemplu de râvnă pentru Biserică: suntem martori vii ai profundei sale venerații, mai ales la Liturghie, și ne vom aminti multă vreme imaginea bătrânului evlavios, rugându-se cu ardoare în locul său obișnuit în spatele klirosului acestei sfinte biserici Sperăm că s-a împlinit cuvântul lui Dumnezeu peste el: fericiți morții care mor de acum înainte în Domnul Da, zice Duhul, lăsați-i să se odihnească de ostenelile lor (Apoc :) Amin DISCURSARE rostită înainte de înmormântare de profesorul V A Sokolov "Cine, iubitul meu, va avea puterea să compună un cântec jalnic? Mare durere, căci gardul nostru se dărâmă Stâlpul care ținea greutatea întregii slujiri a căzut; acum s-a stins lampa, care ne-a revărsat tot timpul lumina Cea mai bună diademă a dormit cu noi - cel mai excelent decor coroana noastră" (Creativ Ef Domnule Ch YI p) Așa că marele ascet a plâns, plângând moartea conducătorului său spiritual, și n-ar spune fiecare dintre noi același lucru, stând la acest mormânt nemilos?! Stâlpul nostru a căzut! Stinge-ne lampa! Nu mai există din cele mai excelente ornamente ale noastre! Orfană, iubita mea, academia noastră este orfană - atât de orfană încât abia se va putea recupera în curând din teribila sa pierdere Ca și în trecut, numele Academiei din Moscova a fost indisolubil legat de numele glorios al lui Alexander Vasilyevich, așa că în ultimele decenii a devenit strâns legat de numele nu mai puțin glorios al lui Viktor Dmitrievich și de toți cei care cunosc și își amintesc Moscova Academia până acum știe și își amintește nu altfel, ca și numele drag al profesorului Kudryavtsev Nu pentru că ne este atât de drag, timp de aproape patruzeci de ani, și-a dedicat toată viața profesională slujirii academiei, nu pentru că a stat în toți acești ani în fruntea acelui domeniu de cunoaștere, care, împreună cu teologia , din timpuri imemoriale a stat la baza educației spirituale, academice, dar pentru că era exact ceea ce era, că era un exemplu prețios și rar de filosof creștin adevărat În ea, s-ar putea spune, "înțelepciunea a fost făcută pentru sine" (Prov ,) Nu înțelepciunea acestei lumi, ci "înțelepciunea de sus" (Iacov :), acea înțelepciune care, după Apostolul, este curată, pașnică, modestă și imparțială În știință și în viață, în toată

forma sa mentală și morală, cu o integritate și o completitudine uimitoare, a fost un adevărat înțelept creștin "Creează-te o casă" în ea "înțelepciunea este curată!" Adânc educat filozofic, urmărind cu atenție, până în ultimele zile ale vieții sale, toate descoperirile infinit variate ale gândirii filosofice libere, a rezistat ferm tuturor ispitelor și pasiunilor, atât de obișnuite și de firești în știința sa Începutul înțelepciunii sale a fost frica de Domnul (Prov :) și nu numai că a păstrat cu sfințenie puritatea filozofiei sale religioase până la sfârșit, dar cu atât mai departe, cu atât mai ferm a stat în convingere, cu atât mai larg dezvoltat și mai cuprinzător justificat era în creațiile sale Gândirea filozofică nu a subminat, așa cum se întâmplă adesea, ci, dimpotrivă, a hrănit și menținut în el un sentiment religios viu Uitați-vă la acest colț al bisericii noastre academice, binecunoscut de noi toți - uitați-vă și amintiți-vă cât de rar se întâmpla ca în orele slujbelor divine să nu fie văzut aici dragul nostru filozof, care ne-a slujit mereu pentru toți drept model de o stare de spirit strict concentrată, de rugăciune Vai, acum colțul acesta este gol, dar imaginea strălucitoare a filosofului creştin nu va fi niciodată ştearsă în memoria noastră - Un pom bun dă numai roade bune; Înțelepciunea creștină curată a defunctului, care l-a călăuzit în viață, s-a arătat și în puritatea impecabilă a acțiunilor sale Mulți ani a stat într-un fel sau altul în fruntea academiei noastre, luând cel mai apropiat rol în toate treburile administrației acesteia De mare importanță a fost întotdeauna vocea lui autoritară și nu puține practici diferite cererile, îndoielile și neînțelegerile trebuiau rezolvate de el Bineînțeles, ca om, nu era străin de eroare, dar așa era înălțimea autorității sale morale, atât de puternică era credința universală în noblețea caracterului său, încât nimănui dintre noi nu ne-a trecut niciodată prin cap să bănuiască puritatea intenţiile lui Orice motive de bază de iubire de sine sau ambiție pentru el, așa cum spunea, nu existau; era mai presus de orice bănuială și o asemenea bănuială nu îndrăznea să-l atingă Înțelepciunea sa creștină curată era atât "pașnică", cât și "modesta" Bunătatea și delicatețea infinită i-au copleșit întreaga ființă, străluceau în fiecare cuvânt și mișcare, străluceau puternic în privirea ochilor săi minunați Acești ochi minunați sunt acum închiși; dar, după ce ai experimentat măcar o dată, nu vei uita niciodată puterea încântătoare a aspectului lor dulce și infinit de blând Este chiar greu de imaginat că defunctul ar putea jignit pe cineva nu numai printr-o faptă, ci chiar și printr-un singur cuvânt Inima lui blândă și iubitoare nu a tolerat separarea și ostilitatea; de dragul păcii, a putut să ierte multe și a fost gata să sacrifice multe Iartă-ne acum, profesor de neuitat, iartă-ne că uneori nu am fost în stare să ne ridicăm la blândețea ta În ciocnirile obișnuite de zi cu zi cu tot felul de minciuni, am vrut uneori să te vedem ca pe un luptător energic avansat și, lăsându-ne duși de cap, uneori am fost înclinați să numim blândețea ta creștină atot-iertătoare o slăbiciune Iartă-ne și crede că, chiar și atunci când ne-am plâns, am apreciat foarte mult bunătatea ta, plecată involuntar în fața puterii blândeții tale Mereu gata să ierte greșelile și neajunsurile altora, răposatul, de parcă nu ar fi vrut să-și vadă înaltele merite: atât de "modesta" era înțelepciunea sa creștină Domnul l-a răsplătit cu generozitate cu darurile sale duhovnicești, i-a dat cinci talanți, iar prin munca plină de râvnă a întregii sale vieți i-a înmulțit și a dobândit încă cinci Încă din primii ani de serviciu public, el a lucrat neobosit la știința sa și doar o boală de moarte a pus o limită muncii lui neîntrerupte A căzut ca un războinic pe câmpul de luptă, cu armele

în mâini Cu doar cinci zile înainte de moartea sa, tinerele animale de companie erau încă edificate de cuvântul său înțelept, care, în mod neașteptat pentru nimeni, s-a dovedit a fi rămas bun; numai pe patul de moarte i-a căzut stiloul din mână, iar ultimele sale lucrări nici măcar nu avuseseră timp să apară tipărite O serie lungă de lucrări științifice a fost rodul multor ani de muncă neobosită și și-a dobândit un nume onorabil Înaltul talent și erudiția defunctului s-au bucurat de recunoaștere universală, unanimă Însuși Țarul Eliberator l-a onorat de la înălțimea tronului regal, alegându-și primul născut suveran ca mentor A fost onorat după meritele sale cu multe semne înalte ale milei regale Știința l-a onorat, pentru că nu a existat și nu există un astfel de filozof și teolog rus care să nu cunoască lucrările lui Kudryavtsev și să nu le trateze cu respectul cuvenit Revistele spirituale erau mândre când paginile lui apăreau pe paginile lor lucrări I-au onorat și onorat cu mare recunoștință și dragul lor mentor numeroși elevi ai academiei noastre, împrăștiați până la toate capetele țării ruse, în toate domeniile serviciului public Indiferent cât de mult a fost plasat unul dintre ei de soartă, dar vizitând așezarea, el a considerat întotdeauna datoria sa sfântă să-l viziteze pe Viktor Dmitrievich, să-i exprime respectul profund și memoria recunoscătoare Nu vom uita niciodată, în sfârșit, acele ore de bucurie pe care a trebuit să le înduram în ziua semnificativă a împlinirii a de ani a dragului nostru filozof *) A fost un mare triumf al forței științifice și morale, numeroase monumente materiale ale cărora încă se păstrează și vor fi păstrate pentru totdeauna ca amintire pentru posteritate Acesta este norul de martori care a înălțat și continuă să înalțe numele celui decedat; dar înțelepciunea lui era "modesta" Toată lumea s-a înclinat în fața talentului său, dar el însuși nu părea să vrea să-l vadă în sine Toți erau mândri de el și doar el nu era mândru de el însuși Nici respectul și onoarea universală, nici înălțimea poziției sale sociale nu au putut să-i încurce adevărata modestie creștină Nu a spus nici măcar un cuvânt despre meritele sale, nu a lăsat pe nimeni să-și simtă superioritatea în nimic În toată ființa lui strălucea o singură blândețe și mângâiere fără margini vrăjitoare Și nu numai pentru cei aleși, nu pentru cei plăcuti și plăcuti lui, această mângâiere a fost o binecuvântare; nu, înțelepciunea lui -creștină nu cunoștea prejudecățile; stătea mai presus de toate conturile personale și de ceartă Cu respect deplin pentru orice altă opinie, el a ascultat doar de ceea ce i-a inspirat propria conștiință, dar nicio disensiune și dezacord nu l-au putut face să se abată de la ospitalitatea obișnuită, neschimbătoare, față de toată lumea Iar cei care erau de acord cu el în păreri și cei care nu erau de acord, atât cei mai înalți, cât și cei mai josnici, și bătrânii și tinerii deopotrivă, se grăbeau la el după sfaturi și îndrumări, și era gata să ajute pe toți, i-a întâlnit pe toți cu același fermecător afecţiune Nu a existat și nu există nicio altă casă în țara noastră, în care toată lumea să poată respira atât de ușor, unde toată lumea să se întâlnească atât de liniștit și amiabil, așa cum a fost întotdeauna cazul în casa ospitalieră a dragului Viktor Dmitrievici Nu întâmplător suntem cu toții obișnuiți să petrecem seara vacanței noastre academice în această casă primitoare; în personalitatea strălucitoare a proprietarului ei, am văzut centrul oricărei reconcilieri, a tuturor legăturilor, unirii și încurajării cu marea putere a înțelepciunii sale creștine pure, pașnice, modeste și imparțiale, chiar "de sus" Și iată, iubiții mei, suntem orfani! Pal tu, stâlpul nostru; stinge-te, lampa noastră; ochii tăi minunați nu mai strălucesc! "Nu am astfel de cuvinte cu care ar fi

posibil, chiar și într-o măsură slabă, să-ți portretizezi imaginea mentală și morală înaltă! Nu există astfel de flori și coroane în întreaga lume care să fie în stare de *) Cu o unanimitate rară, apoi elevii și admiratorii săi l-au înconjurat într-o mulțime strânsă, l-au înconjurat cu daruri, l-au împroșcat cu tot felul de urări ar trebui să ne exprimăm sentimentele debordante! Da, nu este vorba despre cuvinte și nu despre coroane! Faptele noastre să arate că sămânța înțelepciunii creștine curate, pe care ai semănat-o, nu a căzut pe pământ pietros! Faptele noastre să arate că exemplul bun al vieții tale nu a stat în zadar în fața ochilor noștri Fie ca acesta să fie cel mai bun monument pentru tine, și nu numai buzele noastre, ci faptele noastre, să-ți spună neîncetat "amintire veșnică"! ROCK, spus în timpul slujbei de înmormântare de către profesorul asociat A D Belyaev În timpul vieții tale, ție, liderul nostru de neuitat și colaborator în activitatea științifică, teologică și filozofică, nu ți-a plăcut laudele, nu ai căutat onoruri și ai fugit timid de gloria omenească Amintindu-ți de tăcerea vieții tale, ascultând adevărata ta tăcere de moarte, ar fi mai potrivit să-ți onorezi talentele și cunoștințele, virtuțile și eforturile nu cu elocvență, ci cu reflecție profundă și tăcerea plină de evlavie a rugăciunii Dar sentimentele de respect și iubire față de tine, precum și conștiința grelei pierderi suferite în moartea ta de către noi, Academia și știința rusă, evocă involuntar cuvântul Devenit locuitor al unei alte lumi superioare, acum ai nevoie de și mai puține laude decât le-ai apreciat în timpul vieții, dar este datoria noastră morală să-ți oferim laudele pe care le meriți Ai nevoie de virtuțile și meritele tale pentru îndreptățire înaintea judecății imparțiale a lui Dumnezeu, iar vorbirea despre ele ne este de folos pentru edificarea noastră Filosofii antici renumiți, și în special cel mai faimos dintre ei, Platon, considerau idealul perfecțiunii mentale și morale a unei persoane ca fiind în patru virtuți filozofice: înțelepciunea, moderația, dreptatea și curajul Fiind în lecturile lor academice și în scrierile lor un excelent interpret si strict b, judecator al invataturii filozofice, decedat mentorul si colegul nostru in viata a desfasurat, dupa puterea si abilitatile date lui de Dumnezeu, virtuti filozofice Fiind un adevărat filozof în activitatea sa științifică de lungă durată, a fost un adevărat filozof în viața sa, în virtute În primul rând, el a dobândit principala virtute filosofică - înțelepciunea, acest dar extrem de rar și neprețuit al lui Dumnezeu și, împreună, rodul neobositei vigilente, spirituale și trupești, a omului însuși Înțelepciunea este stăpânirea rațiunii, ca cea mai înaltă capacitate a omului, peste toate celelalte forțe și abilități ale sufletului etc ƀla Cine altcineva, într-o asemenea măsură și cu atâta constanță necruțătoare, și-a subordonat raționarea gândurilor și dorințelor, impresiilor și stărilor de spirit, atitudinilor și acțiunilor, dacă nu mentorul nostru decedat? Din anii săi de tinerețe și până la moarte, mintea lui a fost ocupată de idei filozofice înalte În academiile lor în numeroasele și diversele sale scrieri, el a dezvăluit doctrina existenței, esenței și proprietăților lui Dumnezeu, originea și structura armonioasă a lumii, originea și unitatea rasei umane, providența lui Dumnezeu și nemurirea sufletului, originea ii, entități și diverse tipuri și forme de religie, despre filozofie și metode de cunoaștere - speculative și experimentale Pe lângă dezvăluirea pozitivă a adevărurilor filozofice și religioase, el a oferit o adevărată analiză filozofică a ateismului, materialismului, scepticismului, panteismului, teismului, pozitivismului și darwinismului Severitatea și consistența planului, consistența

extraordinară a fluxului de gânduri, fermitatea dovezilor și a concluziilor logice, claritatea transparentă a gândirii, simplitatea și eleganța exprimării sale - aceste calități distinctive ale lecturilor și scrierilor sale înseși vorbește despre înălțimea și puterea minții sale Plângându-se în reflecții filosofice, purtat de contemplarea adevărurilor și ideilor superioare, mintea lui, chiar și în timpul vieții, stătea cu mult peste interesele mărunte ale vieții de zi cu zi, iar disputele și actualitatea zilei îi erau străine sufletului Iar această înălțime filozofică a rațiunii se reflecta în ochii lui strălucitori, în chipul său serios și în întreaga sa postură printr-o calm imperturbabil, un fel de seninătate contemplativă și tăcere a măreției unui gând serios, absorbit de sine Înțelepciunea filozofică generează moderație, iar moderația este semnul înțelepciunii Așa a fost și în viața defunctului Este foarte greu de observat măsura în toate și, mai mult, în cursul unei vieți întregi Cu toate acestea, nu este mai puțin ușor să găsim un exces de-a dreptul în orice înclinație, obicei sau dorință a fraților noștri morți Moderația sa s-a relevat în simplitatea patriarhală a modului său de viață, în mâncare și băutură, în indiferența față de distincții și onoruri și, în general, în absența dorințelor nemoderate și a pretențiilor irealizabile Străin de severitatea sumbră, era în același timp lipsit de hobby-uri Deznădejdea pesimismului de acum la modă nu l-a atins, strălucirea științifică a darwinismului nu l-a orbit, îngustia de minte, josnicia și uscăciunea formală a pozitivismului îi erau străine Diseminarea largă a acestor învățături în Occident și în Rusia nu i-a captivat mintea calmă și rezonabilă Mâhnirea fără rod a lumii nu i-a rupt caracterul vesel, nu i-a deprimat tot sufletul; dar nu era indiferent la durere și bucurie, la grijile și nevoile celor din jur A fost un om de știință fără pedanterie, un gânditor însuși fără izolare nesociabilă, un filosof și un om Nu este greu pentru înțelept să fie drept, pentru că puterea regală a minții acordă armonios și pe un ton ridicat toate abilitățile unei persoane, ca un muzician la o liră; iar dreptatea filozofică este tocmai echilibrul tuturor forțelor spiritului și trupului, răsplata fiecăreia dintre ele cuvenită Integritatea naturii și uniformitatea în dezvoltarea talentelor naturale au fost trăsăturile distinctive ale defunctului În primul rând, echilibrul a fost găsit în proprietățile minții sale Fără îndoială, principala forță a minții sale a fost capacitatea de a analiza, critică Ilo, acuratețea analizei sale a fost echilibrată de amploarea perspectivei sale, de tactul său învățat, de blândețea sentimentelor și de lipsa de pasiune a contemplației creștine De aceea, critica lui nu este iritabilă, nici certată, ci sublim de calmă; de aceea analiza lui nu a fost niciodată aspră sau aspră; această analiză nu este corozivă și distructivă, ci creativă; critica lui, răsturnând false opinii filosofice și științifice, duce întotdeauna la clarificarea și afirmarea adevărului pozitiv Răceala gândirii abstracte nu i-a stins căldura spirituală Elementul lui era munca mentală; cu toate acestea, nu s-a sfiit să împărtășească conversația în cercul rudelor, prietenilor și cunoscuților După gusturi, prin natura talentelor sale și prin chemarea sa oficială, a fost un om de știință în fotolii; dar, în măsura în care a putut, nu s-a sfiit de la activitatea socială practică Așadar, a fost mai întâi tovarăș al președintelui, iar apoi președintele Frăției Sf Serghie pentru a ajuta studenții nevoiași ai Academiei Teologice din Moscova de la întemeierea acestei Frății până la moartea sa Nu a existat o discordie vizibilă nici între abilitățile spiritului său, nici între cuvântul și fapta lui, între gând și viață Viața era reflectarea

gândului său, gândul era oglinda vieții lui Dreptatea era evidentă mai ales în el în stima de sine și în evaluarea celorlalți oameni Despre talentele și virtuțile sale, despre ostenelile și meritele sale, avea cea mai modestă părere El a vorbit despre virtuțile și deficiențele mentale și morale ale altor oameni cu o precauție înfricoșată și aproape numai la cererea îndatoririi sale oficiale În recenziile disertațiilor tinerilor oameni de știință, el a îndeplinit întotdeauna regula principală a criticii și justiției științifice, care ar trebui să indice în primul rând meritele eseului, iar apoi deficiențele, în indicarea și evaluarea meritelor lucrărilor, a fost generos și generos, iar în criticarea deficiențelor nu a fost pretențios, nici pretențios, indulgent; în criticii săi nu a alunecat niciodată o dorință zadarnică de a-și dezvălui superioritatea intelectuală Rău răutate și invidia erau complet străine de inima lui bună; în judecățile sale despre lucrările științifice, el nu a fost niciodată ghidat de opinii egoiste și de bază Cu toate acestea, extraordinara blândețe a caracterului l-a determinat să limiteze severitatea justiției la condescendență și conformare generoasă Este firesc ca cei înțelepți să fie curajoși Curajul este fermitate prudentă a spiritului Curajul eroic al unui războinic se dezvăluie în luptă; curajul prudent al gânditorului se manifestă în fermitatea și statornicia convingerilor, c mărturisire îndrăzneață și apărare fără teamă a adevărului, într-o luptă îndrăzneață împotriva celor care perversează și calcă adevărul; curajul răbdător al unei persoane este testat în boală, nenorocire, persecuție și alte greutăți ale vieții Nefiind un războinic, defunctul a avut ocazii să arate curajul unui gânditor și al unui om Ca gânditor, el, atât de la catedra academică, cât și în scrierile sale, și-a dezvăluit cu o consecvență neclintită părerile sale filozofice și, nefiindu-se frică să fie cunoscut în opinia lumii ca om înapoiate, infirmate ipotezele filozofice și științifice naturale la modă și răspândite, dar neîntemeiate Ca om, și-a petrecut viața din belșug, liniștit, înconjurat de iubire și cinste, fără încercări grele; dar pentru asta a căzut asupra lui ultimul an al vieţii cu o grea povară de nenorociri familiale Nenorocirea nu vine de una singură: durerea a intensificat boala toracică care a cuibărit în el de mult timp și s-a manifestat mai devreme Sub presiunea durerii și a bolii, o umbră de tristețe liniștită i-a căzut pe față: la urma urmei, era un om și un om cu inimă Mișcările inimii umane sunt ascunse de ochii curioșilor și nu putem să le cunoaștem și să vorbim despre ele Dar măcar nici un murmur nu i-a scăpat de pe buze; blândețea lui copilărească și liniștea de dispoziție, delicatețea și noblețea la adresa nu l-au părăsit: ca și înainte, el, calm și uneori însuflețit, vorbea cu noi; ca și înainte, deși prin forță, și-a îndeplinit atribuțiile de profesor și a continuat să-și pregătească eseurile pentru publicare Și în timpul acestor lucrări, din păcate, departe de a fi terminate, de prelucrare și publicare a eseurilor, a găsit dintr-o dată o parte teribilă din ea Înțelepciunea este coroana virtuților filozofice Dar în creștinism, ea însăși și toate celelalte virtuți sunt încununate cu cele mai înalte virtuți, așa-numitele teologice Acum acestea trei rămân: credința, nădejdea, dragostea (Cor :) Credința creștină, ca devotament față de Dumnezeu cu toată puterea sufletului, acceptă fără ezitare (Evr :) și mărturisește fără teamă (Ps : ; Cor : : Evr :) adevăruri divine de neînțeles, în timp ce pentru înțelepciunea naturală ele par o nebunie (Cor : :); de fapt, el este puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu (:), iar înțelepciunea acestei lumi este nebunie înaintea lui Dumnezeu (:) Credința creștină, ca forță a harului, face minuni

(Mat : ; : ; Ioan : ; Fapte : ; Evr cap etc), pe care înțelepciunea naturală nu le poate face În înțelepciune, ea înfăptuiește acea minune subtilă, dar neîncetată, că el își impută în nimic propria înțelepciune, se înclină cu umilință în fața soartei inscrutabile a providenței lui Dumnezeu (Gen cap), mărturisește cu umilință slăbiciunea înțelepciunii omenești pentru a înțelege tainele a înțelepciunii divine (Exod și cap Evr , £-) și, contrar legii sale, pentru a ajunge la adevăr prin încercare, acceptă dogmele și promisiunile divine de neînțeles cu încredere copilărească (Gen , -) ; Rom , -) Înțelepciunea putea fi dobândită și de filozofii păgâni, deși numai cei mai mari dintre ei au obținut-o de fapt Dar înțelepciunea umilă poate fi dobândită doar de un filozof creștin Iar filosoful nostru de neuitat a posedat într-un grad înalt înțelepciune creștină umilă Dragostea creștină, care îmbină toate perfecțiunile (Col :), include iubirea de înțelepciune: se bucură de adevăr (I Cor f) Dar acest lucru nu este suficient Ca cea mai excelentă cale, ca cea mai mare dintre toate virtuțile (Cor : și :), iubirea, îndreptând întreaga ființă a unei persoane către sursa primară a înțelepciunii - Dumnezeu, înalță lio și sfințește înțelepciunea, o ridică la nivelul de adevărată dăruire a lui Dumnezeu, la de neatins pentru cei care nu iubesc înălțimea vieții comunicării unei persoane cu Dumnezeu Cine nu este iubit nu l-a cunoscut pe Bosch, pentru că Dumnezeu este iubire; iar cel ce rămâne în dragoste rămâne în Dumnezeu, iar Dumnezeu în el (Ioan : :) Pe de altă parte, îndreptând cuvintele și faptele înțelepciunii spre folosul oamenilor, iubirea o fructifică și nu duce la distrugere, ci la crearea binelui comun - Răposatul în adevăr a realizat o contemplare înaltă a lui Dumnezeu și a slujit oamenilor mult cu mintea lui, luminat de credință și încălzit de iubire Iar printre păgâni se aflau oameni atât de înțelepți sau curajoși încât au îndurat chinuri crude fără un geamăt, au mers fără teamă să întâmpine moartea și au lăsat viața cu un calm imperturbabil Aceștia sunt oameni înzestrați cu o forță extraordinară, foarte rari; aceștia sunt eroi Dar speranța creștină este o virtute atât de puternică încât cei inspirați de ea, chiar dacă sunt soții slabe, se confruntă cu groază de a se apropia de moarte cu o față strălucitoare și un zâmbet limpede Și am văzut cu mângâiere că fața mentorului nostru de neuitat după moarte era la fel de calmă și senină pe cât eram obișnuiți să-l vedem în viață Fie ca ea să strălucească cu o lumină pâlpâitoare în împărăția feței cerești a proaspăt prezentat slujitor al lui Dumnezeu Victor, acest prunc pentru rău, matur în minte (Cor :), un om desăvârșit în virtuți, care are ajungeți la măsura staturii depline a lui Hristos (Efes) R h h b, spus în timpul slujbei de înmormântare de un elev în anul III I M Gromo-glasov Pentru ultima dată, Academia din Moscova își vede în zidurile sale gloriosul profesor, care de mulți ani a fost podoaba ei scumpă, constituind mândria și gloria ei Pentru ultima dată, ucenicii, cu dragostea lor de odinioară, dar și cu amărăciunea în inimă, s-au înghesuit în jurul marelui lor dascăl, care era pentru ei "apostolul adevărului și al științei" Acum nu mai este același lucru pe care îl cunoaște de mult academia natală și cercul studenților săi! Neobositul vestitor al adevărului, care l-a proclamat atât oral, cât și tipărit tuturor celor însetați de el, a tăcut Zăcând nemișcat în fața noastră, este cel care timp de mulți ani a fost un motor puternic al gândirii filozofice rusești Cel care, prin cuvânt și exemplu, ne-a învățat viața adevărată, care ne-a proclamat adevărul nemuririi și care mai ales l-a meritat prin marile sale isprăvi științifice, a murit din viață Cel care a știut să trezească în noi cele mai bune aspirații și

cerințe ale spiritului nostru doarme cu un somn adânc Lampa limpede a adevărului, care a strălucit asupra noastră cu lumina ei liniștită și curată și a aprins scânteia lui Dumnezeu în inimile noastre, s-a stins stânga el care nu a vrut să-și părăsească academia, în ciuda apelurilor repetate pentru un alt domeniu de activitate, mai strălucit A cărui inimă nu este copleșită de durere pentru pierderea ireparabilă suferită de noi? ce cuvânt este suficient pentru a exprima gravitatea lui? "Tatăl meu, tatăl meu! carul lui Israel și cavaleria!" - a exclamat odată ucenicul marelui profet al lui Dumnezeu, întristat de sufletul său, văzându-și pe învățătorul înălțat de pe pământ și gândindu-se că împreună cu el a fost luată pentru totdeauna cetatea spirituală a lui Israel departe; spre mângâiere în marea sa întristare, cel îndurerat a primit harul deosebit care era asupra învăţătorului Tatăl nostru, înţeleptul nostru conducător, marele nostru învăţător! nu despre puterea deosebită a înțelepciunii și a credinței care au locuit în tine, ne întrebăm, căci ar fi prea mult; dar spiritul tău va fi mereu între noi! Lasă lucrările tale nemuritoare lăsate de tine să fie un ghid și o instrucție constantă în viață, un far luminos care arată drumul către un port liniștit, la care ai ajuns deja Fie ca toți cei care te-au cunoscut să-și amintească pentru totdeauna imaginea ta pură, imaginea unei persoane ideale și a unei mari figuri în marea "știință a științelor"; Fie ca el să fie întotdeauna păstrat cu sfințenie în inimile ucenicilor tăi și să rămâi mereu pentru noi un exemplu și călăuzitor în viață și în slujirea cinstită a adevărului RYCH, spus în timpul slujbei de înmormântare de către un elev în anul II L Sokolov Frați tovarăși! În fața noastră se află un sicriu care conține rămășițele muritoare ale dragului nostru mentor, care a părăsit această lume a tristeții, lacrimilor și căutărilor niciodată satisfăcute Ne-am adunat aici pentru a da ultimul sărut defunctului nostru drag și mereu memorabil, pentru a face o înmormântare creștină în viața de apoi, viața veșnică și nemuritoare a acestui creștin cu adevărat credincios Gura lui, care vorbea adevărata înțelepciune, a înghețat, limba, care emana șiroaie de înțelepciune spirituală, a înghețat, ochii adânci, plini de sens vital, s-au închis Mâhnirea la vederea morții unui soț al unui campion înțelept și curajos al adevărului este foarte naturală Binele omenirii se bazează pe acești oameni cu spirit mare Un om de sfaturi și forță, un om de forță morală și stabilitate, pune putere morală în viață, îi dă un impuls spre adevăratul scop al vieții Binele uman este creat nu atât de cuvinte și de predicare, ci de implementarea activă a adevărului în viața noastră Pentru binele omenirii este nevoie de oameni de fapte, nu doar de cuvinte Un astfel de om al consiliului, un ghid atât de activ al vieții principiilor morale, a fost defunctul nostru mereu memorabil printre noi Pentru voi și pentru mine, iubiți frați, moartea lui Viktor Dmitrievici este o pierdere extrem de grea, pentru că am pierdut un filozof creștin, un lider de încredere al gândurilor noastre El a fost liderul nostru moral și religios, care a salvat, poate, mai mult de un suflet tânăr de căderile morale Nu numai în concepțiile sale filozofice, ci și în viața sa, exprimarea activă și punerea în aplicare a convingerilor sale, mereu memorabilul Vic Dmitri ne-a învățat, ne-a arătat clar că aspirațiile religioase ale omului sunt la fel de legitime ca și cele științifice Mai mult, prin exemplul său, el a arătat că acele și alte aspirații sunt strâns și inseparabil legate între ele Defunctul ne-a lăsat moștenire că cunoașterea fără credință este imposibilă, ca o plantă fără rădăcină, că religia și știința sunt legate între ele și ar trebui să fie în strânsă unire reciprocă Concepte: filozoful-creștin, în limbajul înțelepciunii

ireconciliabile care a înnebunit, sunt uniți în marea personalitate a defunctului nostru drag Religia și știința sunt un întreg, inseparabil, aceasta este ideea principală a filozofiei de neuitat V D Credința și cunoașterea, educația și religiozitatea nu ar trebui să existe separat, ci împreună într-o implementare activă în viață, ar trebui să fie unite în fiecare importantă fapt de viață, aceasta este concluzia ne-a dat viața mentorului nostru plecat Iubiți frați! În acele momente grele ale vieții noastre, când, poate, falsul scepticism științific ne va submina convingerile religioase, în acele momente când va fi greu să trăim în lume, când sufletul nostru va fi cuprins de confuzie, când va fi întuneric pentru noi în lume de răul care acționează în ea atunci, dragi tovarăși, să ne întoarcem mental la personalitatea strălucitoare a profesorului și tatălui nostru de neuitat În imaginea morală spirituală a unui om mare și înțelept, vom găsi sprijin pentru gândurile noastre agitate, vom învăța de la el să armonizăm credința și cunoașterea, vom trage inspirație vie de rugăciune din personalitatea lui Să ne întoarcem la marele său spirit în timpul necazurilor vieții care ni se întâlnesc și să învățăm răbdarea creștină a nenorocirilor Fie ca această persoană grozavă și ideal de rară din timpul nostru să fie un exemplu pentru noi întotdeauna și pretutindeni Fie ca El să fie pentru noi un exemplu de împlinire cinstită a datoriei și a scopului său pământesc, un exemplu de atitudine creștin-umană față de oameni și de atitudine strict smerită față de sine Dragă și de neuitat mentor, Viktor Dmitrievich, profund venerat de noi toți! Odihnește-te liniștit, trupește în locul ultimului tău loc de odihnă și fie ca spiritul tău nemuritor să-l insufle pe Domnul în sălașul tău ceresc și să-ți dea El odihnă din munca ta, satisfacție deplină a căutării tale iscoditoare a adevărului în comuniune cu El, cel mai înalt și absolut adevăr Yu Elevii tăi recunoscători îți vor păstra memoria pentru totdeauna Odihnește-te în pace, Domnul este cu tine, mare soț! O CUVÂNT rostită în timpul slujbei de înmormântare de un elev în anul II θ N Preobrazhensky în fața lui Blazkennam Fericiți cei curați cu inima, căci vor vedea pe Dumnezeu (Matei V,) Nu în sala, care de atâția ani a fost un martor tăcut al acelor lecții de înțelepciune creștină pe care ni le-a predat regretatul filozof, ne-a adunat acum; nu de la amvon, pe care l-a împodobit atâţia ani, ne spune acum testamentele sale de viaţă Dar el transformă creștinismul și templul lui Dumnezeu într-o sală splendidă, unde se aude mereu predica verbelor vieții veșnice, iar mormântul unui creștin face amvon, din care o predică profund edificatoare a misterului vieții creștine este oferit tuturor, iar însăși viața defunctului pare a fi cea mai bună, cea mai instructivă lecție din toată înțelepciunea sa comoară Ce lecții sunt oferite celor plecați de la acest amvon îndoliat și ce legăminte sunt rostite de la persoana lui în această sală divină? Să cugetăm și să învățăm, căci pentru noi, cu durere grea care înconjoară sicriul defunctului nostru drag, ce poate fi acum mai mângâietor decât amintirea vieții sale minunate, în care, într-o nobilă combinație de frumusețe morală și maiestuosul adevărat creștin spirit, este atât de frumos, încât imaginea ideal pură a adevăratului filozof creștin a fost întruchipată în mod inimitabil! Regatul nostru mentor a fost un adevărat filozof creștin Asta înseamnă că nu a studiat și nu a predat doar filozofie de la catedră - nu, a fost un filozof în viață, un om cu convingeri profund religioase și filosofice care îmbina noblețea atractivă a unui creștin adevărat și a filozof în viață Aceasta înseamnă că nu a lucrat doar în domeniul gândirii abstracte pure, străduindu-se să rezolve întreaga lume într-un sistem de concepte logice și accesibil câtorva -

nu, toată viața sa a lucrat la crearea teodicei creștine și la clarificarea acelor întrebări superioare care se prezintă în mod irezistibil unei persoane în toate etapele dezvoltării sale și constituie terenul pe care religia și filosofia intră în contact Era un filozof religios Dar acest element religios din filosofia sa nu a fost o concesie către acea școală spirituală superioară căreia i-a slujit toată viața - o concesie care, în vremea noastră de declin a moravurilor învățate și literare, cu greu este considerată un păcat Nu, elementul religios era sufletul concepției sale filozofice, care nu putea fi luată fără a distruge întreaga clădire armonioasă a sistemului său filosofic Lumina unei idei religioase a pus pe tot ceea ce a ieșit din condeiul defunctului, pecetea celei mai profunde sincerități și a unei clarități remarcabile și, prin urmare, sistemul său este atât de departe de structura artificială a sistemelor construite sau * iii pe o anumită bază logică a raționalismului sau pe un sentiment vag inexplicabil de misticism Ideea religioasă a fost principiul călăuzitor al filozofiei sale "Ca o plantă fără rădăcină, așa cunoașterea este imposibilă fără credință" - acesta este motto-ul său filosofic, atât de convenabil înscris de ascultătorii săi pe panglica coroanei pe care au depus-o Călăuzit de o idee religioasă, defunctul a reușit să creeze o viziune creștin-idealistă integrală asupra lumii, în care, cu o profunzime uimitoare de gândire și o completitudine arhitectonică, un sistem de teism creștin neobișnuit de clar, irezistibil de eficient este oferit tuturor Nu este nici momentul, nici locul pentru a expune concepțiile profund religioase și filozofice ale defunctului, pe care el, cu curajul unui om convins și cu credință în puterea atotcuceritoare a adevărului, le-a apărat într-un moment în care societatea era ocupată cu religia mai puţin decât orice altceva şi când metafizica era un cuvânt aproape abuziv Viitorul istoric va aprecia semnificaţia filozofică a sistemului dezvoltat de defunct, dar pentru noi este suficient acum să amintim un merit semnificativ al defunctului În vremea noastră, când se vorbește atât de mult despre credință și cunoaștere și despre relațiile lor reciproce și când izolarea scolastică a acestor două elemente a adus multă confuzie în conștiința publică, scrierile filozofice ale defunctului prezintă un răspuns clar la această confuzie întrebare Când, recunoscând puterea atacurilor prin critică asupra așa-ziselor dovezi ale existenței lui Dumnezeu, defunctul a fost de acord cu slabele lor dovezi logice, aceasta nu a însemnat că a considerat existența lui Dumnezeu ca fiind subiectul numai de credință și exclus ea din domeniul cunoașterii, opunând cunoașterea credinței; Nu, fiind de acord cu oponenții în recunoașterea puterii insuficiente în dovezile existenței lui Dumnezeu, el începe să studieze procesul logic al dovezii și demonstrează irezistibil că totul în știință se dovedește la fel de insuficient de puternic din punct de vedere logic, că, în general, gradul de evidență a adevărurilor religioase și științifice este aceeași Adevărurile fundamentale ale teismului, conform convingerii profunde a defunctului, pot fi dovedite la fel de mult ca orice alt adevăr științific și, dacă într-adevăr se dovedesc a fi slab fundamentate, atunci aceasta este soarta adevărurilor științifice Într-un filosof profund, tocmai în ceea ce privește profunzimea gândirii, în ceea ce privește integritatea viziunii sale asupra lumii, în ceea ce privește puterea de analiză, în ceea ce privește cea mai mare sinceritate și convingere, defunctul a fost un adevărat filosof și în ceea ce privește acel spirit de critică nobilă, care a pătruns în secțiunile polemice ale operelor sale și în acea prezentare calm umilă a sistemului său în care, în opinia

veșnicului memorabil Sfânt Filaret, nu era nici o umbră de îngâmfare și de îngâmfare de sine satisfacţia multor filozofi străini La decedat nu s-a remarcat niciodată spiritul de intoleranță, această calitate complet nefilozofică a multor filozofi și scriitori, care ocăresc cu entuziasm pe toți cei care nu sunt de acord cu opiniile lor, slăbesc în mod deliberat puterea obiecțiilor care li se opun și, triumfând o victorie ușoară asupra vederi pervertite de ei iyami, oferă pentru ultimul cuvânt al înțelepciunii umane punctul lor de vedere, care este muntele lor demnitatea și îngâmfarea de sine sunt prezentate ca un adevăr neîndoielnic O, cât de departe, cât de nemăsurat de departe de acest spirit nefilosofic era nobilul nostru profesor-filosof! Din scrierile și prelegerile sale se răspândește spiritul unui înțelept calm, ascultând cu profund interes obiecțiile inamicului, acordând toată importanța opiniilor pe care nu le pot împărtăși și cu calm, fără îndoială, complezență și entuziasm polemic, notând în ele că , cu care nici o logică solidă nu poate fi de acord, nici experiența internă Această critică este atât de calmă, această analiză este atât de uniformă, această polemică este atât de nobilă încât se simte destul de mult că nu este interesul iubirii de sine rănite, care vrea să-și apere opiniile cu orice preț, că nu este plăcerea polemicii, care aruncă hainele imaginare ale minuțiozității din punctul de vedere al altora că nu aceste impulsuri nedemne de un filozof au călăuzit condeiul defunctului când a criticat tendințele antifilosofice și antireligioase, ci dragostea de adevărul și convingerea profundă că o dispută nobilă și calmă este una dintre căile de dobândire a adevărului filozofic Exprimându-și părerile, defunctul era departe de acea conștiință a infailibilității, pe care o păcătuiește mulți gânditori respectabili Modest și cu smerenia unui creștin, expunând judecății cititorilor o poziție profund gândită de el, nu a afirmat niciodată mai mult decât ar trebui, iar acolo unde dovezile disponibile nu dădeau dreptul la o concluzie sigură, el în mod direct și a subliniat sincer poziția problemei Aceasta este o trăsătură remarcabilă a imaginii defunctului ca om de știință și scriitor, care îl ridică deasupra multor scriitori moderni, pentru care slăbiciunea dovezilor nu este încă considerată un motiv suficient pentru a nu-și exprima afirmațiile pripite cu vanitate și sine -satisfacţie Filosof și creștin în spiritul și direcția criticii sale, regretatul nostru mentor a scris și a vorbit într-un limbaj cu adevărat filozofic Poate că niciunul dintre scriitorii ruși nu ar putea vorbi atât de clar și atât de simplu despre cele mai abstracte întrebări ale gândirii filozofice În această privință, defunctul se află nemăsurat de sus față de sofiștii moderni, care adesea, poate inconștient, trebuie să acopere slăbiciunea și întunericul vederilor lor cu un zgomot trosnet de stil și stil cețos, în care întunericul cuvântului și limbajului ar trebui să servesc ca un indicator al profunzimii imaginare a conținutului Defunctul a știut să scrie și să vorbească în așa fel încât tot ceea ce a afirmat în întregime să fie adus în mintea cititorului sau ascultătorului, a devenit proprietatea gândirii acestuia din urmă Nu era nimic de prisos, nici balast inutil în scrierile lui Gândul a surprins imediat esența întrebării și a dat definiții clare, care au fost transmise cititorului și ascultătorului nu numai cu ușurință, ci și cu putere de convingere Această claritate și simplitate uimitoare, cea mai bună dovadă a clarității minții și vederilor sale, sunt combinate în lucrările defunctului cu o uimitoare măiestrie a limbajului, pe care chiar și critica seculară a apreciat-o pe bună dreptate și care combină toate aspectele private viziune într-un întreg armonios armonios Răposatul nu

vorbea limba unei cunoscute școli speciale, ceea ce o face atât de dificilă și confuză pentru înțelegerea altor filozofi, forțând la început un lung studiu al terminologiei lor speciale; vorbea limbajul sufletului, pe înțelesul tuturor și, prin urmare, era atât de ușor să-și asimileze părerile și procesul de probă chiar și acolo unde defunctul trebuia să coboare în adâncurile gândirii abstracte și să trimită cele mai complicate subtilități ale dialecticii Demonstrațiile sale nu s-au bazat pe coeziunea logică exterioară a conceptelor, nu pe construcțiile sofistice ale unei dialectici flexibile și subtile, ci au fost smulse din adâncul sufletului, din comorile experienței interioare, luminate de creștinism, dintr-un mod clar și clar conștiință profund dezvoltată De aici irezistibilitatea argumentelor sale; cineva simte întotdeauna că așa se naște și se dezvoltă în minte un anumit concept sau propoziție, așa cum a afirmat defunctul, și chiar și atunci când analizele ulterioare au forțat să nu fie de acord cu opiniile sale private, prima și irezistibilă impresie și-a pierdut cu greu puterea și farmec Dacă cineva trebuie să învețe din lucrările multora cum să nu scrie, atunci lucrările decedatului oferă un exemplu strălucit despre cum să scrieți și să exprimați gândurile, astfel încât simplitatea limbii să fie combinată cu puritatea ei și ingeniozitatea sa cu arta sa și certitudinea logică Toate acestea, luate împreună, explică influența pe care defunctul a avut-o asupra ascultătorilor săi și fac destul de ușor de înțeles popularitatea opiniilor sale filozofice *) Adevărat, nici gustul insuficient dezvoltat al societății noastre pentru filosofia religios-metafizică, nici neatenția sa frivolă față de știința spirituală și jurnalism nu au favorizat faima filosofului nostru decedat în societatea noastră inteligentă seculară Dar din acest motiv, influența sa în rândul tinerilor spirituali nu s-a limitat la zidurile Academiei natale Am fost discipolii defunctului înainte să devenim ascultătorii lui direcți Gândirea noastră filozofică a fost ridicată pe scrierile defunctului; numeroasele sale articole au fost cele care au aruncat scânteia gândirii filozofice conștiente în mintea multora chiar și pe vremea când erau semipariști și, bineînțeles, ar trebui să-l considere pe defunct ca fiind nașul dezvoltării lor spirituale Și câți discipoli ai defunctului sunt împrăștiați în toată Rusia, care consideră că este o onoare și o fericire să fie considerați discipolii săi și care, predând știința filozofică, urmează spiritul și direcția profesorului lor de neuitat! Și asta nu numai în trecut și prezent, ci și în viitor, pentru manualul întocmit de defunct, căruia cu atenție și *) Înainte de nobila popularitate a scrierilor filozofice ale defunctului, orice altă popularitate a multor scriitori filosofi moderni, în ale căror scrieri minimul de gândire filosofică este împărțit în multe pagini de vorbărie populară feuilleton, este popularitatea pieței și a mulțimii ά Critica seculară a tratat de această dată cu respect și pentru mult, mult timp va arunca în lumină părerile sale filozofice! Întorcându-te la defunct ca persoană morală, simți involuntar cât de bine și de frumos duce acest sicriu! Era un suflet la fel de limpede ca ziua lui Dumnezeu, curat, nobil, blând și umil, înțelegător și iubitor Cu toată măreția spiritului său, în fața căreia te oprești cu evlavie, a fost simplitatea întruchipată, în care se cunoaște adevărata măreție - simplitatea blândă și grațioasă, care a atras și a vrăjit cu frumusețea ei morală A trăit în dragoste Cât de mult și-a iubit Academia natală! De dragul ei, a uitat de interesele ambiției și de avantajul funcției sale și a vrut mai degrabă să o servească până la capăt decât să strălucească în departamentele universităților, unde a fost invitat de

mai multe ori! Cât de iubit a iubit tinerii studenți, pentru care a fost întotdeauna un mijlocitor iubitor! Când au apărut probleme, unde s-a dus studentul? Defunctului, și avea întotdeauna un cuvânt gata, dacă nu ajutor, atunci consolare Dacă se putea face ceva, defunctul a încercat întotdeauna de bunăvoie să-l scoată pe nefericit din necaz Dacă era imposibil, dacă nu era în puterea lui să ușureze soarta cuiva sau să îndeplinească vreo cerere, atunci cel puțin nu a inspirat speranțe false, a vorbit sincer și direct și a încercat întotdeauna să-l consoleze pe petiționar, făcând asta cu o sinceritate și o căldură remarcabile Și tratarea lui nobilă, încântătoare, cu toată lumea, zâmbetul său afectuos, cu care îl saluta invariabil pe studentul care venea la el nu vor fi uitați niciodată, iar până în sicriu, una dintre cele mai bune amintiri din viață va fi amintirea al bătrânului înțelept și binevoitor decedat Și, trebuie spus adevărul, că studenții, fiecare, în spațiul atâtor ani și atâtea cursuri, toți s-au închinat în fața defunctului, au iubit și s-au temut mereu să-l supere cu vreun act nepotrivit Și ce va spune Viktor Dmitrievici despre asta? - au spus studenții și s-au dus la decedat pentru a-i cere părerea și sfatul Și dacă defunctul obișnuia să spună că nu trebuie să faci asta sau asta, atunci toată lumea a fost de acord Opinia defunctului era lege pentru studenți Calm, înțelegător, fără răutate chiar și atunci când studentul nu a meritat, defunctul a atras și a fermecat pe toată lumea și se poate spune că mulți care l-au cunoscut pe defunct mai îndeaproape, în momentele grele ale asupririi din jur, când, în neputința de a lupta cu el, o persoană este gata să intre în tranzacții cu conștiința, imaginea strălucitoare a defunctului, reînnoită în conștiință, va ține pe mulți de ispita păcatului, va lumina sufletul șovăitor, va evoca în minte acele idealuri pe care le-a slujit defunctul iar înţelegerea cu conştiinţa nu va avea loc Multe s-au spus și se vor spune în lauda răposatului și în edificarea și mângâierea noastră, căci, înainte de a se despărți de acest drag defunct, se vrea să se uite la trăsăturile lui nobile, pe care nici moartea nu a îndrăznit să le desfigureze, se vrea să le imprime mai adânc în sufletul cuiva imaginea acestei - vai! - în vremurile noastre de tip rar, vreau să iau din acest sicriu cele mai strălucitoare și mai adânci amintiri despre această viață minunată, să duci și să prețuiești în inimă ca pe un altar și o comoară prețuită Se dorește să spună multe despre decedat, dar se poate teme că nu vei spune nimic, sau vei spune puțin și nu ceea ce ar trebui Atât de maiestuos, atât de bogat în calități mentale și morale, bătrânul nostru decedat! Atât de nobilă, atât de frumoasă era viața lui! Acum s-a dus, bătrânul acesta drag, și cât de gol, cât de trist în suflet! Soarele a strălucit și s-a încălzit, iar acum s-a stins, iar tu întrebi neliniștit și te pierzi în gânduri: cine îl va înlocui, acest înțelept, bun și prietenos Viktor Dmitrievici? Dar, mâhnindu-ne de răposat, să parcă nu ne lipsește speranța creștină Când durerea apasă inima, să căutăm mângâiere în rugăciune, acolo unde a căutat-o și a găsit-o răposatul nostru mentor Să ne amintim de acea promisiune nefalsă a Mântuitorului că cei curați cu inima îl vor vedea pe Bosch În această puritate a inimii, îngăduită de creștinism, se află poate cheia pentru a explica acea limpezime a minții și a vederilor, acea noblețe morală, cu care viața defunctului a fost plină Dar cu o inimă curată vor vedea Bt și credem că această viață frumoasă, terminată atât de neașteptat, a fost creată pentru viața veșnică și fericirea și că viziunea lui Dumnezeu, care s-a reflectat în scrierile defunctului, este pentru el doar un pas spre viziunea deplină și desăvârșită a lui Dumnezeu acolo, acolo unde sălășluiește lumina feței lui Dumnezeu, chiar la Izvorul

întregului adevăr Acum să ne rugăm - să ne rugăm în primul rând pentru răposatul nostru mentor, pentru că acum are nevoie de asta mai presus de toate - dar să ne rugăm, de asemenea, ca acest spirit nobil al adevăratei filozofii creștine și al creativității filozofice, spiritul iubirii de jertfă de sine pentru adevărul și știința, spiritul adevăratei simplități și adevăratei măreții în viață Acesta este ceea ce ne uitabilul nostru mentor bătrân ne învață din mormântul său și ne lasă aceste legăminte tuturor În numele iubirii pentru cei decedați, să ne străduim să le împlinim Amin CUVORARE rostită în timpul slujbei de înmormântare de un elev în anul IV I P Nikolin Dragul și amabilul nostru mentor! Permiteți-mi, cel mai mic dintre aceștia, să vă spun câteva cuvinte de rămas bun de la voi Nu reprezentarea imaginii tale spirituale, înfățișarea ta interioară va fi scopul discursului meu - acest lucru se va face prin răsturnări, cel mai priceput eu în cuvinte, nu evaluarea personalității tale strălucitoare și bogat înzestrate - aceasta este afacerea istorie Sarcina mea este mai modestă - să transmit și să pictez o serie de acele impresii care s-au scufundat în sufletele noastre de la tine, acele sentimente care ti-au trezit in noi relatia cu noi - elevii si admiratorii tai - Aceste impresii sunt incurajatoare, cu placere si dragoste, fiecare dintre noi se va opri chiar si dupa o serie lunga, lunga de ani pe un fir complex de sentimente asociat cu numele defunctului drag Ce căldură, sinceritate și cordialitate emanau din ei, și cât de ferm au prins rădăcini în inimile noastre! Chiar și în seminarii, știam numele defunctului Am auzit despre el mai des și mai ales înaintea altora de la profesorii noștri Era întotdeauna pronunțată cu un sentiment de profundă reverență Imaginea defunctului era încă înconjurată în sufletele noastre de un halou strălucitor Numele lui a devenit aproape nu numai de buzele noastre, ci și de inimile noastre Astfel, s-au născut simpatiile noastre pentru defunct, au căzut primele semințe de respect profund pentru el Ultimele zile ale vieții de seminar se apropiau pentru noi Visele despre Academie se trezeau Au fulgerat în succesiune rapidă în capetele noastre Din anumite motive, ideea Academiei din Moscova a fost asociată cu numele lui Viktor Dimitrievich Pamfletele lui au fost rupte, articolele lui au fost citite și recitite cu fervoare și atenție Fără să-i cunoască, nu au îndrăznit să meargă la Academia M Erau priviți ca unul dintre acele talismane, în fața cărora ușile academiei se deschid ospitalier Îmi amintesc foarte bine de vremea când, nesiguri și stânjeniți, am condus pentru prima dată la Academie Inima tremura Cu trepidație, nu exagerez dacă spun cu evlavie, am intrat sub acoperișul Academiei Ni s-a părut un templu, un sanctuar Ni s-a întâmplat ca în pragul Academiei să-l întâlnim pe venerabilul ei patriarh, Vik Dimitrievici *) Da, tocmai impresia "patriarhului" pe care a făcut-o asupra noastră, la prima întâlnire cu noi, cu fruntea lui înaltă inteligentă, trăsături tipice ale feței, bunătate înduioșătoare, l-a atras și a cucerit inimi Ce simplitate blândă, prietenie ospitalieră, amabilă curtoazie i-au respirat primirea! Una dintre primele impresii academice a fost cea mai strălucitoare și este indisolubil legată de personalitatea dragului nostru decedat Binecuvântata noastră aima mater și-a deschis larg brațele, cordial în fața noastră, ne-a acceptat printre animalele ei de companie Primele minute minunate de intrare în academie au fost bune cu greu ca ei vor mai veni vreodată pentru noi și datorăm mult celor decedați pentru ei Mai întâi a trebuit să-i ascultăm prelegerile O impresie irezistibil de puternică ne-a făcut lectorul, acum întins într-un sicriu Un tablou emoționant și extrem de instructiv a fost prezentat de prelegerile lui V D Starets, albit cu păr cărunt,

slăbit de ani, muncă și boală, cu o armonie și o claritate uimitoare, ne-au dezvăluit în fața ochilor chestiunea eternelor principii metafizice și religioase ale oricărei ființe si viata Părea să citească în inimile noastre și să răspundă la ceea ce ne îngrijora și cerea *) A corectat apoi postul de inspector al Academiei axul unei decizii urgente Ultimele puteri au lăsat gloriosul nostru lector, infirmitățile vârstei i-au subminat în cele din urmă sănătatea Părea că, în același timp, spiritul lui era obligat să se estompeze, iar creativitatea lui să se usuce Dar viteazul nostru profesor, până la sfârșitul vieții, și-a păstrat o deplină claritate a minții, vivacitatea gândirii și a simțirii Intangibile sunt roadele influenței educaționale a VD asupra numeroșilor săi ascultători, la fel de intangibil este chiar câmpul pe care a semănat sufletele elevilor săi Dar se amintește involuntar de mărturia elevului său și a profesorului nostru, adresată de acesta lui V D însuși, că "toți, atât mentori, cât și studenți, am fost crescuți pe ideile lui V D >, adică le-am învățat și le-am impregnat Da, imaginea pură și strălucitoare a ideii târzii și înalte, propovăduită de el de la catedra profesorală, nu putea avea decât un efect benefic asupra celor din jur Am trăit acest lucru cu precădere în primul an de ședere la Academie, când defunctul a fost numit nu doar de profesorul nostru, ci și de cel mai apropiat educator Nu am simțit mâna puternică a șefului asupra noastră, dar am văzut în el un patron grijuliu și bunul nostru protector Legăturile strânse care se stabiliseră între noii studenți și cei decedați au devenit și mai puternice odată cu trecerea timpului Toate tradițiile academiei noastre natale erau asociate în mintea noastră cu decedatul El a fost în imaginația noastră purtătorul lor Cu cât ne obișnuiam mai mult cu Academiei, asimilam spiritul și direcția ei, tradițiile ei înalte, cu atât privim cu mai multă dragoste asupra defunctului drag inimii noastre, cu atât mai mare neliniște urmăream viața care se stingea treptat în el Și s-a stins, și s-a stins pe neașteptate pentru toată lumea, instantaneu, în ciuda tuturor, se părea, pregătirilor pentru un astfel de sfârșit Această moarte este o lovitură grea pentru Academie: va răsuna cu un ecou trist în inimile tuturor celor care iubesc sincer Academia și îi sunt devotați Odată cu moartea lui V Dm se închide una dintre paginile strălucitoare ale istoriei academice, una dintre acele personalități înalte ale aima mater-ului nostru, care alcătuiesc "sufletul viu" al academiei, îl umplu cu marele lor spirit nemuritor, intră în tărâmul amintirilor Dragostea studențească s-a concentrat cu o forță mai mare asupra de neuitat V Dm , că el însuși a iubit cu pasiune academia, i-a iubit pe studenții ei, pe studenții "săi" Au devenit ai lui, el era al nostru, iar noi eram ai lui La cine ne-am adresat cel mai des cu nevoile și tristețile noastre și de la care am găsit cel mai probabil nu numai simpatie, ci și mângâiere activă? Mulți și mulți oameni își amintesc un mic studiu, un zâmbet blând, blând, vai, acum de o față nemișcată, rece, propice sincerității Nu puține secrete care au cântărit asupra conștiinței studenților au fost dezvăluite în această mică încăpere și poate nicăieri nu a fost o mărturisire atât de sinceră ca sub privirea mângâietoare a defunctului drag Și nici un sunet de condamnare, nici un cuvânt de moralitate fără suflet nu a fost auzit de student de pe buzele înțeleptului decedat A știut să vindece ulcerele într-un mod diferit h bom - ajutor activ Câtă răbdare era nevoie, ce rezervă bogată de îngăduință, dragoste față de elevi, pentru a le asculta și a îndeplini nevoile și cererile, care uneori erau prezentate cu tot egoismul pretențiilor tinereții Iartă, dragul nostru administrator, acele necazuri pe care noi, prin frivolitatea tinerească

și uneori încăpățânare, ți le-am provocat Și cât de mare, de înțelegător și de neprețuit pentru noi, și toate pentru noi, munca și grijile lui ca președinte al frăției! Această instituție binefăcătoare și cea mai umană este asociată cu numele defunctului Aici au fost dezvăluite cele mai înalte manifestări ale spiritului care a trăit în profesorul proaspăt decedat Să-i plătim noi, prietenii mei, pe defunctul care ne-a iubit pentru aceste osteneli și griji cu uitare rapidă, să permitem cu adevărat ca imaginea lui strălucitoare să fie ștersă din inimile noastre? Oh, nu, nu Fie ca imaginea lui, dragă, dragă, frumoasă, simpatică, afectuoasă, nobilă, pe care o vedem acum pentru ultima oară, să fie întipărită în inimile noastre cu trăsături de neșters, să strălucească acolo cu o lumină blândă și caldă! O, iubitul și dragul nostru profesor, iartă-mă că dau atât de mult spațiu cuvântului meu slab! acceptă-l ca pe ultimul tribut de dragoste și reverență cu care tovarășii mei te însoțesc la odihna veșnică Ați meritat această pace dedicându-vă toată puterea, fizică și morală, în slujba mamei noastre comune, numeroasele ei animale de companie Credem cu tărie că somnul tău va fi liniștit, pentru că te-ai dovedit a fi un împlinitor fidel al talentului care ți-a fost încredințat Somnul tău va fi liniștit, căci ți-ai îndeplinit cu credință datoria și ai lucrat dezinteresat spre folosul și slava Sf biserica si academia autohtona Domnul Dumnezeu să te odihnească, profesorul nostru de neuitat și iubit, într-un loc de lumină, într-un loc de verde, de toată boala și întristarea pe care le-ai suferit aici cu atâta belșug în timpul lucrării tale duhovnicești Amintirea dumneavoastră, ca purtător al tradițiilor și spiritului academiei, va trăi mult și mult timp în inimile studenților care vă sunt recunoscători și recunoscători și se vor transmite între studenți din generație în generație Și nu o dată înalta ta imagine morală, marele tău spirit va trezi în inimile lor un entuziasm sfânt pentru tot ce este bun și frumos Tu însuți ai văzut în timpul vieții tale cum trăiește în Academie memoria celor care au fost purtătorii de cuvânt al spiritului său, cu ce evlavie sunt pronunțate aceste nume și cât de puternic și benefic influențează ascensiunea conștiinței de sine și nobilele aspirații ale spiritul elevilor Închinați-vă în numele Academiei și veșnicei amintiri ROCK, spuse la sfârşitul slujbei de înmormântare de către conf univ P P Sokolov Profesor și prieten de neuitat! Ne-am adunat să vă plătim ultima noastră datorie pământească, o datorie de tristețe și lacrimi, și să ne luăm rămas bun de la voi pentru totdeauna În acest moment infinit de trist, stăm în fața ta și în fața eternității în care te-ai retras din lumea noastră și totul este tăcut în sufletul nostru, cu excepția sentimentului de tristețe fără speranță și apăsătoare În acest moment este dificil să găsești cuvinte pentru a-ți evalua în mod adecvat activitățile și personalitatea ta nobilă Lasă istoria căreia îi aparții acum să te aprecieze mai bine și cu vrednicie, iar cuvintele mele, să fie doar o expresie slabă a tristeții mele și comune, aceeași expresie cu lacrimile noastre Ați aparținut acelor puțini oameni rari a căror moarte nu este doar o pierdere personală a câtorva oameni individuali, ci o pierdere socială și universală Nu numai noi, prietenii tăi, studenții tăi, rudele tale, te plângem în acest moment: împreună cu noi te plânge și academia ta, căreia i-ai dat cele mai bune puteri; împreună cu noi sunteţi jeliţi de ştiinţa rusă, pe care aţi slujit-o cu atâta cinste; împreună cu noi ești jelit de omenirea vorbind pe buzele noastre, al cărei reprezentant ai fost cel mai nobil Timp de aproape de ani ți-ai slujit academia și în acești mulți ani ai fost unul dintre principalii lideri ai vieții ei Într-un fel sau altul, aproape toate

cele mai importante și mai bune pe care academia le-a experimentat în acești ani sunt legate de activitatea dumneavoastră, iar istoricul vă va pune numele împreună cu numele lui Golubinsky și Gorsky, al căror spirit încă trăiește printre noi Ai crescut aproape de generații în spiritul viziunii tale filozofice și creștine asupra lumii, iar aceste generații nu vor uita nici ideile și nici personalitatea ta Semințele pe care le-ați semănat vor crește și vor aduce o recoltă bogată, iar numele vostru va rămâne pentru totdeauna unul dintre cele mai mari nume din istoria filozofiei ruse Un demn succesor al celebrului Golubinsky, ai preluat catedra filozofică în acel moment dificil când a început o cotitură istorică binecunoscută în viața rusă Vechea Rusie pre-reforma se prăbușea, iar pe ruinele ei s-a creat o nouă ordine a vieții, o nouă societate, noi viziuni asupra lumii S-au făcut multe lucruri mărețe în această eră în numele umanității, fraternității și justiției, iar posteritatea nu va uita niciodată această perioadă a renașterii ruse Dar multe păcate umbrește această epocă, pentru că nu a fost doar o perioadă de reforme, ci și o perioadă de hobby-uri triste și adesea rușinoase Mișcarea socială care începuse a fost ca un râu care se sparge prin barajul care o reținuse mult timp: revărsându-se, a scos la suprafață Există multă tulburare și murdărie - turbiditate mentală și murdărie morală Săraca societate rusă era, parcă, năucită: împreună cu vechile neadevăruri, toate credințele și idealurile cele mai bune din trecut au fost aruncate peste bord; arta a fost călcată în picioare, filozofia a fost călcată în picioare, religia a fost călcată în picioare Religia era privită ca o colecție de basme, în care știința nu mai permite să creadă; filozofia metafizică era considerată șarlamănie, iar cei care o practicau erau înșelători și tutteyade; arta a fost declarată a fi o distracție inactivă, de care nu mai este nevoie de vârsta practică În loc de toate acestea s-a pus "știința", care însemna firimituri prost înțelese și prost digerate din masa științifică a Occidentului, "filozofia pozitivă" a lui Comte și cartea lui Buechner "Forța și materia" Și astfel, conform acestei "științe", ideea lui Dumnezeu a fost declarată o superstiție învechită; Lumea era privită ca mecanică, străină minții și scopului ciclului fenomenelor, iar omul ca un automat echipat cu două brațe și picioare, ieșind la întâmplare din sânul naturii și dispărând fără urmă în ea Materialismul și pozitivismul s-au răspândit într-un val larg și au pus stăpânire pe mințile unei societăți frivole Reprezentanții vechilor tradiții au rămas aproape exclusiv slavofili, care s-au combinat cu devotamentul sincer față de religie și cu visul unei filozofii naționale rusești, admirația romantică pentru Rusia pre-petrină și idealizarea sentimentală a frăției pan-slave În acest moment ai intrat în domeniul filozofic Nu v-ați alăturat slavofililor, care voiau să vă vadă ca sprijinul lor, și nu au fost duși de valul materialismului Ai ridicat steagul vechilor, eterne, universale idealuri umane și, cu forța convingerii și a talentului, ai ieșit în apărarea lor Erai convins că ceea ce cea mai bună parte a umanității a crezut din timpuri imemoriale nu poate fi nici o iluzie, nici o amăgire; erai convins că credința este cunoaștere, cunoaștere directă a realității suprasensibile; erai convins că răspunsurile date de creștinism la întrebările lumii sunt adevărul revelat de însuși Dumnezeu, care a venit pe lume pentru a ajuta omenirea suferindă și greșită Și în același timp ai crezut în puterea rațiunii umane: ai crezut că această rațiune, urmând propriile sale căi, poate și trebuie să ajungă la aceleași rezultate la care ne conduce religia De fapt ai demonstrat că așa este, că nu poate și nu trebuie să fie altfel Ați dovedit că ideea unui Dumnezeu personal este

un adevăr la fel de incontestabil pentru mintea gânditoare, precum este pentru inima credincioasă Ai dovedit că lumea nu este un produs mecanic al întâmplării, ci un cosmos armonios, creat de o Voință atotputernică rațională și condus de această Voință către scopuri raționale eterne, care se reflectă în ea atât în lucruri mărunte, cât și în cele mari Ai demonstrat că omul nu este un automat fără suflet, ci o persoană rațională și liberă, destinată nemuririi în acea lume transcendentă a realității care există în spatele acestei lumi a fenomenelor Dezvoltarea și apărarea acestei viziuni teiste ideale asupra lumii în în cercul tău de studenți și în scrierile tale, nu ai intrat într-o luptă personală cu reprezentanții negației materialiste, care erau rampante la acea vreme Nu ai fost și nu ai vrut să fii un om de o asemenea luptă personală Ca un adevărat gânditor, știai că o astfel de luptă se rezumă întotdeauna la o polemică a deșertăciunilor jignite, care nu elimină, ci doar acutizează diferențele de opinie Ca persoană sensibilă, ai înțeles că să-ți duci sfintele convingeri în piață și să lupți pentru ele cu necugetare omenească înseamnă să-i jignești Ca un adevărat idealist, ai crezut că adevărul însuși va triumfa asupra erorii în cele din urmă Și nu te-ai înșelat crezând asta Confuzia mentală care a dominat mintea societății ruse atât de mult timp trece deja; poate că viitorul nu este departe când idealurile tale filozofice vor triumfa printre noi Dar nu ai fost la înălțimea acestui timp Acum două zile am vorbit despre tine, filosof creștin de neuitat, ascultătorilor mei și ai tăi, care te-au respectat atât de profund Le-am spus că voi ocupați în filosofia noastră rusă același loc pe care îl ocupă Paul Janet în franceză Într-adevăr, este greu să găsești în Occident un gânditor care să-ți fie mai aproape ca sens și mai înrudit ca spirit decât Janet Ambii sunt reprezentanți ai vechilor tradiții filozofice, sunteți asemănători atât prin idealurile tale filozofice, cât și prin talentul literar În amândoi vedem aceeași străduință nobilă de a împăca gândirea umană cu cele mai bune credințe umane; la amândoi găsim aceeași critică subtilă, aceeași claritate și independență a gândirii, aceeași corectitudine logică extraordinară a prezentării și același stil filozofic strălucit Deci, dacă comparația poate adăuga ceva la caracterizarea ta, ai fost Paul Janet al filosofiei ruse Gânditor calm și precaut, nu ai vrut să-ți captivezi cititorii și ascultătorii nici cu construcții filozofice îndrăznețe, nici cu paradoxuri strălucitoare, nici cu efectele inteligenței Dar ai știut să le trezești gândurile, să fermecă cu claritatea ta și să subjugi cu logica ta calmă, la fel de calm ca și tu însuți Sentimentul religios profund cu care ai fost impregnat a lăsat o amprentă ideală în tot ceea ce ai scris, iar această amprentă religioasă nu a fost umbrită de nicio falsitate, nicio disonanță morală Pentru că sentimentul tău religios nu a fost fals și ipocrizie, ci a fost motivul adevărat și fundamental al vieții tale spirituale Ea a comunicat cuvintelor și gândurilor tale acel adevăr moral de nerefuzat care poate fi creat doar prin sentimente sincere și convingere profundă Ne-ai lăsat un bogat dar literar: de-a lungul lungii tale vieți științifice, ai scris peste de lucrări filozofice, împrăștiate în diverse reviste În extraordinara ta modestie, nu ai publicat aceste lucrări separat Lăsa va fi de datoria noastră să facem ceea ce tu însuți nu ai făcut: să fie de datoria noastră să publicăm o colecție completă a scrierilor tale și să ne asigurăm de răspândirea lor largă Ideile tale nu ar trebui să se afle în cărți de reviste vechi și greu accesibile; cu ideile și eforturile tale, ai "creat un monument pentru tine, nu făcut de mână", și nu putem crea un monument mai bun pentru tine decât prin colectarea și

republicarea muncii tale Ai exercitat o influență irezistibilă, încântătoare asupra tuturor celor care au intrat în contact cu tine Care a fost secretul acestei influențe? A fost doar puterea minții tale și impresia meritelor tale? Nu, ai mai avut ceva mai presus decât rațiunea umană și ceva mai mult decât orice merit științific: ai fost una dintre acele personalități frumoase și nobile care împodobesc uneori lumea noastră albă și murdară Există indivizi a căror simplă existență este fericirea celor din jur Când întâlnim astfel de personalități, uităm acea mizerie morală care atât de des ne revoltă în realitate sumbră și ne împăcăm cu umanitatea; când îi întâlnim, noi înșine devenim mai buni și mai nobili Astfel de personalități ne încălzesc cu razele purității lor spirituale și ne fac să iubim lumea și oamenii Ați aparținut unor personalități atât de rare, dragă, dragă prietenă a tuturor celor pe care i-ați cunoscut Am întâlnit destul de mulți oameni, atât răi, cât și buni și foarte buni; dar nu am întâlnit niciodată o întruchipare aproape perfectă a bunătății așa cum ai părut și - nu sper să mă mai întâlnesc Era necesar să te cunoaștem într-o oarecare măsură pentru a vedea cât de curat era sufletul tău nesofisticat și blând, cât de receptivă era mintea ta la tot ce este frumos și nobil, ce inimă plină de dragoste pentru tot ce este bun îți batea în piept Nu voi uita niciodată acele minute, din păcate rare, pe care a trebuit să le petrec în compania ta și a soției tale de neuitat; Nu voi uita niciodată discursurile tale despre lucruri serioase și simple, gluma ta dulce și bună, care a diversificat ocazional conversația, amintirile tale generale despre fapte și oameni vechi Câtă puritate spirituală a strălucit în acele momente în ochii tăi limpezi! Câtă dragoste și îngăduință față de oameni a fost în fiecare cuvânt al tău! Un gânditor remarcabil, o persoană celebră, onorată și birocratică, ai fost simplu și modest în copilărie De două ori ai fost invitat la universități și nu ai intrat în domeniul faimei largi și zgomotoase care ți s-a deschis: ai preferat să rămâi în modesta ta academie din sat Oameni de toate nivelurile sociale au avut de-a face cu tine și tu ai fost la fel de simplă, drăguță și amabilă cu toată lumea; nu ai dat nici cel mai mic indiciu al distanței care, conform conceptelor obișnuite, îi despărțea de tine Modestia părerii tale despre tine însuți era pur și simplu emoționantă Nu ai aparținut acelor oameni care, la bătrânețe, devin fanatici ai părerilor lor și se întăresc la inimă: până la bătrânețe ai păstrat o inimă tânără și o minte imparțială, nobilă, receptivă Și toți cei care te-a cunoscut, involuntar plecat în fața frumoasei tale personalități Rareori cineva a avut norocul să se bucure de un respect atât de deplin și universal ca tine și cu atât mai puțin a meritat cineva atât de cu adevărat acest respect universal ca tine Există ceva inexprimabil de tragic în moartea unui bărbat ca tine, de neuitat Viktor Dmitrievich Plângându-te, trebuie să plângi nu numai moartea unei unități umane individuale care a gândit și a acționat: trebuie să plângi moartea binelui care a fost întruchipat în tine, moartea idealurilor pe care le-a servit viața ta personală și care sunt atât de înalt și de drag nouă - moartea, desigur, pentru noi, dar nu pentru veșnicie, căreia îi aparține acum spiritul tău nemuritor Stând lângă sicriul tău, întrebi involuntar: de ce trăim dacă acest om incomparabil a murit? Dar există în moartea ta - chiar și în chiar moartea ta - ceva reconciliant Plângând moartea unei asemenea persoane ca tine, mulțumim involuntar Providenței pentru faptul că ai trăit și ai putut trăi pe pământ, ai trăit pentru a ne face mai buni, iar în conștiința recunoscătoare a acestui lucru tragem convingerea că merită să trăiești în lumea asta, unde pot fi găsiți

astfel de oameni Fie ca memoria ta să fie la fel de nemuritoare aici pe pământ, precum spiritul tău este nemuritor în cer Ai fost un gânditor rus remarcabil și un om grozav: astfel de oameni nu trăiesc pentru a muri Noi, ucenicii tăi, ne închinăm înaintea voastră pe pământ ROCK, spus la introducerea defunctului în biserica cimitirului de către un elev în anul I I IG Borisovski În curând te vei ascunde complet de noi, dragă profesor! Ultima dată când ne uităm la cenușa ta sfântă Nu vei fi, de neuitat Viktor Dmitrievici! Care dintre noi, studenții și admiratorii voștri, nu au prețuit acest nume? În tine îl îngropăm pe cel care a fost gloria și frumusețea academiei noastre Numele tău a fost glorificat și a fost pe buzele aproape tuturor din lumea spirituală și educațională Cine a cunoscut și a iubit draga noastră academie, știa - te-a iubit, mentor respectat Cumva este chiar greu să te împaci cu gândul că nu mai ești printre noi Și nu suntem singuri, elevii ei și admiratorii voștri, vă vom plânge moartea: toți cei care prețuiesc interesele științei spirituale și credinței vor jeli și ei Ai fost cea mai profundă și mai rară minte filozofică și teologică Ai fost un căutător neobosit, un prieten sincer și un slujitor dezinteresat al adevărului Așa ai rămas până la sfârșitul vieții tale și moartea însăși te-a găsit în mijlocul acestor griji grele, pe care tu, fără efort, le-ai dus mai departe de dragul de a sluji adevărului și iluminării spirituale Până în ultimele zile, tu, neobosit muncitor al științei, nu ai pus mâna pe ea Dar îngerul morții te-a atins pe nesimțite și, parcă, a spus: "Destul, iubitor de adevăr și de muncă! Ai muncit din greu: calmează-te acum și dormi liniștit într-un somn etern Misiunea ta în viață a fost îndeplinită " Discursul tău filosofic s-a remarcat prin simplitatea vitală și evidentitatea imediată În ea, toată lumea vedea, parcă, un ecou al celor mai bune înclinații ale propriului suflet, o expresie a celor mai înalte aspirații ideale ale sale Tu, mare filozof, ai pătruns în cele mai lăuntrice ale sufletului omenesc și de acolo ai desfășurat și ai arătat tuturor mărgăritarele prețioase ale comorii sale inepuizabile De aceea ai vorbit nu numai în limbajul unui motiv strict logic, ci și în limbajul unei inimi vii și simțitoare Centrul și sufletul lucrărilor voastre științifice-filosofice și vitale este ideea religios-creștină Ai fost un mare filozof, dar în același timp un creștin profund credincios, care și-a dedicat întreaga viață slujirii acestei idei, sacrificându-i toată puterea talentului său În mijlocul unei ample revărsări de direcții de gândire și cunoaștere ostile credinței, când mulți dintre compatrioții noștri s-au răzvrătit în mod deschis împotriva vederilor creștine de bază, mintea ta a păstrat complet conceptele religios-creștine percepute în copilărie Ai studiat direcțiile greșite, dar nu le-ai despărțit niciodată Ai crezut ferm în adevărul religios-creștin și nu ai vrut să renunți la nimic din el de dragul ideilor timpului tău Ai crezut că, în ciuda tuturor trucurilor cunoașterii umane numite fals, adevărul va rămâne pentru totdeauna schismatic Ai crezut că lumina ei, indiferent de unde vii, va arde întotdeauna cu o flacără strălucitoare și strălucitoare și nu se va stinge niciodată Lumina strălucește și în întuneric și întunericul nu o înțelege (Ioan :) Tu, marele filozof, nu numai că ai crezut ferm în adevărul creștin, dar ai încercat împreună să-l protejezi de atacurile necredinței și cunoașterii false și să-l întemeiezi pe un fundament sănătos de concepte și concluzii sănătoase ale științei exacte Tu însuți ai scris odată că opiniile false, fragmentare, religioase cuprinse de vânt pot fi la fel de periculoase pentru viața religioasă, precum un hobby frivol, bazat pe o singură încredere în autoritate, fără verificarea proprie, este mai dăunător decât un strict gândit),

gândire experimentată, deși convingeri unilaterale Dezvoltarea filozofică profundă și sinceritatea convingerilor creștine au creat în tine un caracter moral înalt Blândețea, accesibilitatea, absența oricărei exaltări și conștiința mândră a propriilor merite și avantaje - acestea au fost calitățile care ți-au împodobit întotdeauna personalitatea Care dintre noi, ucenicii tăi, nu s-au bucurat de roadele iubirii și condescendenței tale? În mijlocul diverselor greutăți, am găsit mereu în tine patronul nostru, mijlocitorul și mijlocitorul nostru neschimbător Și iată-te, frumusețea academiei, un muncitor neobosit al științei, o mare forță socială, mentorul și patronul nostru iubit, ești ca V D Kudryavy Religia, esența și originea ei Moscova - unsprezece acum te duci la mormânt Ce să facem? Să vărsați lacrimi și să plângeți? Acum ai nevoie de la noi nu de lacrimi și de condoleanțe, ci de o rugăciune aprinsă, pentru ca Domnul milostiv să-ți odihnească sufletul, "chiar dacă toți cei drepți rămân" Și mereu ne vom ruga cu ardoare Domnului Preaînalt pentru odihna ta veșnică "Fii credincios până la moarte și eu îi voi da cunună de viață", am spus I Hristos Și ne vom mângâia într-o întristare adevărată cu nădejdea că Domnul iubitor de omenești te va așeza și pe tine în sălașul drepților, căci și tu ai rămas credincios înaltei tale chemări până la moarte, ți-ai îndeplinit cu credincioșie și râvnă datoria vieții, nu ți-ai ascuns talentul, până la sfârșitul vieții tale ai păstrat în inimă credința lui Hristos și i-ai slujit Numele tău va fi înscris cu litere de neșters în analele scumpei noastre academii Se va alătura numărului acelor nume glorioase care sunt atât de dragi și de neuitat pentru animalele ei de companie Acum acceptă acest ultim salut din partea noastră și iartă-ne pe noi, mentorul și patronul nostru de neuitat! Scuze scuze! ROCK, spus la introducerea defunctului în biserica cimitirului de către un elev în anul II V I Meshchersky Dragul nostru mentor! Așa că recent, cu doar o săptămână în urmă, te-am văzut în zidurile Academiei tale natale și profund iubite Mergând la ultima prelegere din acea zi, erai la fel de liniștit, calm, cu o privire clară, ca întotdeauna Nu știai că aceasta este ultima zi a șederii tale între zidurile Academiei, că aceasta este ultima dintre acele prelegeri ale tale scumpe pe care le-ai citit tinerilor timp de de ani Nu cu mult timp în urmă te-am văzut în St templu pe care ți-a plăcut atât de mult să-l vizitezi Cine a crezut că în curând va trebui să spunem cuvântul grav pentru tine și ultimul "iartă-mă?" Vezi ce dragoste arzătoare pentru tine și ce durere amară sunt înscrise pe fiecare față din această familie nativă Vezi cum această familie a făcut totul pentru tine: ca o mamă plină de compasiune, din momentul morții tale, ea nu te-a părăsit, s-a rugat cu ardoare pentru tine, a vărsat lacrimi abundente pentru tine, nu a lăsat niciun străin să te facă ultima slujbă: ea a citit psalmi sfinți peste tine, te-a purtat la sv-ul nostru templu, te-a împodobit cu coroane scumpe Uite ce tristă este familia asta! Din păcate, nu vom auzi niciodată un sunet de la tine! Predicatorul adevărului, omul adevărului și tatăl nostru iubitor, a plecat de la noi El nu mai este alături de noi ca studenți, ci cu marii săi mentori, veșnic memorabilii Gorsky și Golubinsky Și-a încheiat cursul, iar acum rămășițele sale muritoare se vor ascunde complet de ochii noștri Rămășițele se vor ascunde: dar el însuși când nu este ascuns nici de noi, nici de cei care vor veni după noi El va rămâne mereu viu în inimile noastre; el va rămâne mereu viu pentru noi și pentru alții în moștenirea pe care a lăsat-o pe pământ Prin lucrările lui tipărite, prin spiritul muncii sale, mulți își vor menține viața spirituală și poate că mulți vor prinde viață Iartă-mă, dar trăiește în

noi! PE mormântul lui V D KUDRYAVTSEV Poezie de I I Uspensky Moarte crudă cu o mână fără milă Viața tunde în stânga și în dreapta, - Făcu cu mâna s-a întâmplat o lovitură fatală, Și nu te mai avem, dragă, Tu ești mândria și slava noastră! Într-un sicriu rece zaci singur, Nu vezi întristare și chin; Facem apel la voi, dar sunteți muți, tăceți, Nu auziți suspine și nu vedeți lacrimi Rude și elevi ai științei Deodată ai murit Pierderea este amară! La sunetul cântării pietrei funerare, o inimă grea este strânsă de melancolie! Pierdere teribilă, mare tristețe! Dar totuși, există o consolare: Nu, nu ne despărțim complet de tine, am rămas orfani aici: Doar cenușa ta este moștenirea întunericului mormântului, Dar tu trăiești cu suflet strălucitor și curat, Trăind în veșnică amintire între noi Și să uităm, dacă în viața ta ne-ai arătat atât de bine?! Ai trăit, luminându-ne cu lumina ideilor, Tu ai trăit, învățându-ne cu viața ta prin puterea unui cuvânt fierbinte Și acum ești tăcut și presărat cu pământ Într-un mormânt umed și rece: Dar chipul tău, strălucind de frumusețe veșnică, În mijlocul întunericului amăgirilor din valea pământească, Vom fi o stea călăuzitoare unsprezece' ROCK, spus la masa de pomenire de către profesorul N I Subbotin Dragi tovarăși! Nici măcar un an mai târziu, la aceeași masă tristă, m-am îndreptat către tine cu cuvântul *), te-am rugat să-l înconjurați cu o grijă deosebită și să-l iubești pe dragul nostru Viktor Dmitrievici, care apoi a stat între noi ca manager al mesei, dar cu inima frântă , plângând pierderea iubitului său tovarăș de viață, singur, neputincios, nu a trecut un an de atunci, iar acum el însuși era plecat Luptându-se în zadar cu durerea care-l cuprinsese și nu-l părăsise niciodată, chiar din acel moment s-a topit ca o lumânare în fața ochilor noștri și s-a stins liniștit, imperceptibil sub suflarea unei boli care nu părea deosebit de puternică și periculoasă - a murit atât de liniștit și de liniștit încât noi, martori ai morții lui, nici nu am putut observa când suflarea vieții a încetat în trupul său epuizat Locul lui a fost golit pentru totdeauna la mesele și convorbirile noastre de tovarăș, unde de obicei excela cu atâta demnitate și cu atâta smerenie, în consiliile și întrunirile noastre academice, unde cuvântul lui blând și un chip blând al lui aduceau deja pace și liniște; și-a golit pentru totdeauna locul din sala academică, unde sute de tineri îl ascultau cu o atenție lacomă, dintre care mai bine de jumătate sunt acum împodobiți cu păr cărunt, de unde au învățat lecții de înțelepciune creștină pentru viață; pentru totdeauna gol a fost locul lui în templul nostru academic, unde ne-a zidit cu rugăciunea sa concentrată, calmă și evlavioasă, care este caracteristică unui filozof creștin; casa lui ospitalieră, unde, chiar și după moartea bunei sale soții, i-a întâlnit pe toată lumea cordial și amabil De neuitatul nostru Viktor Dmitrievich a murit și nu-l vom mai vedea, tovarăși Ascultând discursurile voastre, în care ați desenat o imagine atrăgătoare a defunctului atât de mult, cu atâta căldură și adevăr, m-am gândit cu o oarecare jenă că era în primul rând datoria mea să-l comemorați într-un cuvânt Am avut legături duble cu el și, în primul rând, legăturile unei tovarășe care a început pe banca studenților și a durat patruzeci și trei de ani: în acest aproape jumătate de secol am avut ocazia cu mare consolare să văd cum Viktor Dmitritch, invariabil cel primul student al cursului nostru, nu voi spune mândrie, pentru că nu-mi place acest cuvânt în uz frecvent, ci gloria și frumusețea cursului nostru, cum de la an la an și-a sporit drepturile de a fi considerat cu adevărat frumusețe *) A fost la o cină comemorativă în ziua înmormântării soției lui V D Kudryavtsev şi gloria întregii Academii, întrucât a devenit un om de ştiinţă celebru în

patrie, cel mai bun reprezentant al filozofiei creştine, care nu s-a abătut nici măcar de la începuturile ei stricte printre fermentaţia curentă tocmai în această ştiinţă Apoi am fost legat de el prin legături de rudenie, datorită cărora am putut recunoaște și mai îndeaproape în el comorile minții și ale inimii, pentru a fi convins că acest om de știință nu era doar un prieten credincios, de încredere, neschimbător , plin de înaltă noblețe, dar și un om de mare bunătate, capabil să iubească cu pasiune De aceea era mai ales datoria mea să-l comemoram cu un cuvânt Dar abătut de durere, n-am avut puterea să-mi îndeplinesc această datorie a mea, acolo, chiar în mormântul tovarășului și prietenului meu, iar acum mă trezesc din nou la o masă tristă ca să-mi repar măcar puțin vina Dar ce să spun despre tine, drag tovarăș și prieten, într-un cuvânt, când ai vrea și ai avea nevoie să vorbești mult și mult timp, și când s-a spus deja atât de multe și atât de bine despre tine? Nu ți-ar fi mai plăcut dacă aș spune ceva nu atât despre tine, cât despre tine, și anume un cuvânt de recunoștință și un cuvânt de șoaptă? Dacă trăim, dacă murim, Eu sunt Domnul În primul rând, să fie mulțumirea Domnul, care te-a împodobit atât de abundent cu darurile sale, te-a răsplătit cu atâtea talanți și ne-a dat mângâiere nu numai să te admirăm, ci și să zidim, să folosim pe scară largă talentele tale! Vă mulțumesc, dragi tovarăși, care l-ați iubit și onorat atât de unanim și sincer, care i-ați înconjurat patul de moarte atât de aproape și cu atâta tristețe sinceră, care l-ați comemorat cu cuvinte atât de calde Recunoștință din suflet și vouă, deși câțiva tovarăși, studenți și prieteni ai defunctului, care au venit să-i plătească ultima datorie, și mai ales vouă dragi tineri, actualii studenți ai profesorului de neuitat! Ce bucurie sufletului lui și câtă mângâiere ne-ai adus nouă, iubiților lui, cu această zi și noapte neîntreruptă, timp de cinci zile întregi, citind la mormântul lui Psaltirea inspirată, prin cântarea ta înmormântătoare venită din suflet, prin discursurile tale sincere și toate semnele de căldură față de el în general devotament! Cu ce dragoste l-ai împodobit în sicriu, ca o mireasă să-și cunoască mirele! Ce emoționant a fost să vezi toate acestea! Da, sufletele tinere și impresionabile au simțit profund ce comoară au avut de îngropat în mormânt Dar ție, tânăra generație, gata să ne înlocuiască și care deja ne înlocuiește, îți este cuvântul de cerere Noi, cei patruzeci, așa cum se obișnuiește să ne numim, constituim a doua ei generație în Academia transformată inițial, am ascultat și a trebuit să îngropam pe cei mai buni reprezentanți ai primei sale generații, studenții din anul I, inclusiv celebrii filozoful V A Golubinsky, al cărui succesor imediat în departamentul filozofic a fost de neuitat Viktor Dmitritch; a fost în sarcina ta să-l îngropi pe acest cel mai bun reprezentant al oamenilor de știință din a doua generație Noi au păstrat cu sfințenie tradițiile mentorilor noștri celebri: atât în lucrările științifice, cât și în viață, ne-am ghidat după principiile pe care ni le-au lăsat moștenire; le amintim încă cu tandrețe Nu uitați, așa cum ați promis în discursurile voastre, pe dascălul vostru acum îngropat: fie ca imaginea lui ideală să rămână pentru totdeauna întipărită în inimile voastre, acele principii ferme, de neclintit ale vieții și activității spirituale, pe care vi le-a proclamat de la amvon în lecțiile sale, fie ca acestea să fie neschimbate începuturi de viață Legați de voința defunctului, nu am putut îndeplini dorința aproape obișnuită ca prețiosul pentru Academie și însăși cenușa ei să se odihnească lângă zidurile ei, în care spiritul lui se va înălța mult timp; dar sperăm că drumul către mormântul lui, deși îndepărtat de Academie, nu va crește pentru noi,

iar studenții mai mari le vor arăta celor noi unde se odihnește marele lor mentor, se vor reuni să se închine în fața lui și să se roage pentru el Dragul meu Viktor Dmitritch! Dacă vezi și auzi ceea ce se întâmplă acum aici, îmi vei ierta acest cuvânt comemorativ slab despre tine, inspirat de iubire sinceră pentru tine, pe care îl voi aduce neschimbat acolo unde ești acum și acolo unde Domnul ar conduce să te vadă Dragi tovarăși! De multe ori am cântat aici, în această sală, mulți ani lui Viktor Dmitrici al nostru; să cântăm acum din toată inima, din belșugul inimii noastre, veșnică amintire lui! ROCK, spuse studenţilor Academiei, decembrie, de acelaşi profesor N I Subbotin V-am rugat să vă reuniți pentru a vă spune încă o dată câteva cuvinte în numele profesorului vostru de neuitat de înțelepciune creștină, care a murit atât de brusc în urmă cu nouă zile, și al dragului meu tovarăș și prieten Viktor Dmitrievici Spun: "încă o dată" pentru că deja am avut ocazia să mă adresez cu o scurtă vorbă la o masă de pomenire a defunctului Cred că cei, e adevărat, foarte puțini dintre voi care ați fost prezenți acolo, au fost amabili cu mine și v-au transmis esența a ceea ce am spus, dar a fost de dorit pentru mine personal pentru voi toți, în întreaga compoziție a cursurile, să-mi repet cuvintele de recunoştinţă şi petiţie V-am mulțumit, tinerilor noștri prieteni, pentru mângâierea pe care ne-ați adus-o în zilele de jale trecute cu acele expresii ale iubirii voastre arzătoare și ale celui mai profund respect, mai mult, evlavie față de defunct, în timp ce l-ați înconjurat în mormânt, unde s-a odihnit, nu cu distorsionat, ci dimpotrivă, cu un chip parcă luminat de moarte, când acest sicriu se afla atât în casă, cât și în templul academic și când a fost dus într-un cimitir îndepărtat Această priveliște înduioșătoare, cu care ne-ai adus adevărata mângâiere, nu va fi niciodată ștearsă din memorie și am considerat că este de datoria mea să-ți mulțumesc din nou pentru asta Apoi m-am întors la tine cu cu o cerere - să împlinim de fapt acele jurăminte pe care le-am auzit în unele dintre discursurile tale sincere la mormântul defunctului - jurăminte să păstrezi neschimbate și sfinte acele principii de viață și activitate spirituală pe care marele tău profesor ți le-a proclamat în lecțiile sale - și acum am încă timpul să vă repet această cerere în numele lui A existat un alt motiv, mai important, pentru care a fost de dorit ca azi să vă adun pe toți aici Înainte, v-am vorbit în numele regretatului Viktor Dmitrievici, în calitate de egal, tovarăș și persoana cea mai apropiată de el; după aceea, s-a făcut cunoscut ultima lui testament - s-a dovedit că m-a numit executorul ordinelor sale postume - și era de dorit să mă adresez acum cu un cuvânt în numele lui în propria mea calitate de executor sufletesc, deoarece in testamentul lui sunt doua puncte in privinta dumneavoastra, adica Academia Am vrut să-ți povestesc despre ei, în adunarea ta generală, ca cuvântul vieții de apoi al profesorului tău de neuitat Al -lea paragraf al testamentului său spune: "Las moștenire imaginea Mântuitorului într-o haină aurita cu argint, prezentată mie de către Clerul Moscovei în ziua aniversării mele, Academiei Teologice din Moscova cu ordinul ca aceasta să fie plasată în auditoriul unde am ținut prelegeri " Găsesc un mare sens în acest testament al profesorului tău decedat în Dumnezeu De la catedra sa de profesor, timp de aproape patruzeci de ani, le-a vestit tinerilor lecțiile înțelepciunii creștine, trăgându-le mai ales de la Cel Care este însuși adevărul și izvorul înțelepciunii, iar acum, lăsând pentru totdeauna această catedra și lăsând moștenire să-l așeze icoana aurie strălucitoare a Mântuitorului, parcă binecuvântându-vă cu această icoană, cu care el însuși a fost binecuvântat timp de douăzeci de ani

de predare a lecțiilor de înțelepciune, indică prin aceasta mai ales viitorilor ascultători care se vor aduna în jurul aceluiași departament, dar ascultând unui alt mentor, precum și acestui mentor însuși, - indică și lasă moștenire, de la care ar trebui să caute în primul rând adevărul, care este sursa originară a înțelepciunii Voi, ultimii studenți ai regretatului profesor, care nu ați terminat de ascultat lecțiile sale, veți mai trebui să vă rugați în audiență înainte de icoana lăsată moștenire; iar tu, desigur, nu vei uita acest testament al profesorului, pe care ai avut ghinionul să-l pierzi Să sperăm că viitoarele generații de studenți care se vor aduna aici pentru a asculta lecții de filosofie, privind icoana lăsată moștenire de cei mai buni profesori de filozofie, vor înțelege sensul voinței sale și nu-l vor trăda Să ne dorim în mod deosebit ca în sala academică filozofică, cu binecuvântarea Mântuitorului Hristos, Cuvântul întrupat al lui Dumnezeu, puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu, acel spirit de filozofie cu adevărat creștină, de care a fost pătruns regretatul tău profesor și pe care l-a lăsat moștenire Academia, nu se usucă niciodată, ci se înmulțește Un altul, referitor la Academie, și anume al -lea, paragraful testamentului se citește; "Dreptul de a-mi publica lucrările, atât tipărite, cât și găsite scriind în manuscris, pun la dispoziție Frăția Sfântului Serghie să ajute studenții și elevii nevoiași ai Academiei Teologice din Moscova, astfel încât veniturile din compozițiile menționate mai sus să fie folosite pentru treburile Frăției Pentru publicarea lucrărilor menționate mai sus, dau moștenire Frăției de ruble Știți că înființarea și existența Frăției în cauză sunt strâns legate de numele regretatului Viktor Dmitrievich; Știi și mai bine cât de mult ajutor le-a dat și le dă Frăția studenților săraci și cât de atent la nevoile tale a fost răposatul ei președinte permanent Vedeți acum, a avut grijă ca nici după moartea sa să nu lase elevi nevoiași fără ajutor Darul său pentru Frăție este, fără îndoială, un dar valoros și nu va fi o provizie nu mică pentru el Să ne dorim să fie ales un succesor demn al defunctului președinte al Frăției Acest lucru este cu atât mai necesar cu cât, după înțelesul testamentului, Frăția are dreptul de a publica lucrările olografe ale regretatului V D , care vor trebui puse în ordine și a căror publicare va trebui îngrijită de, altfel darul lăsat moștenire Frăției va fi zadarnic pentru multă vreme Și prețuim speranța că un astfel de președinte, binevoitor, nesofisticat, devotat cu ardoare Frăției, va fi găsit Cu toate acestea, acum puțini dintre voi pot folosi clauza de mai sus a testamentului; vor fi folosite mai mult de succesorii tăi Și am vrut să vă ofer fiecăruia dintre voi, care l-ați îngropat pe dragul profesor și l-ați jelit atât de sincer, să vă dau fiecăruia dintre voi câte un cadou material ca amintire a lui și am constatat că nu pot să dau nimic mai bun decât o copie a ultimului ediția cărților sale: "Introducere în filozofie" și "Fundamente inițiale ale filosofiei" Fie ca acest cadou, nu costisitor din punct de vedere financiar, dar important în conținutul său interior, să servească drept o reamintire constantă a mentorului tău decedat Prețuiesc speranța îmbucurătoare că poate unul dintre voi, în timp, luând acest dar în mâinile sale, își va aminti cu o vorbă bună și de cel care ți l-a înmânat și a fost o constantă, timp de prea patruzeci de ani, mereu cu gânduri asemănătoare și acționând la unison, un tovarăș al neuitatului Viktor Dmitrievich Kudryavtsev UN CUVÂNT rostit în biserica Înălțarea din cimitir în ziua comemorării semestriale din iunie , de colegul profesor I V Popov Și Iisus i-a zis: "Sabatul este de dragul omului, și nu de dragul omului" Marcă II, Din nou, iubiți frați, această tristă sărbătoare ne-a adunat la mormântul

dragului nostru mentor, bun prieten și păzitor al tinereții noastre, profesorul de neuitat Viktor Dmitrievici Ziua rece, încețoșată și sumbră în care familia noastră întristată a livrat rămășițele prețioase în acest sălaș sacru al celor plecați se ridică viu în imaginație Cât de pustiu era atunci în suflet! Cum totul vorbea atunci despre moarte și numai despre moarte! Atunci natura era moartă și nemișcată sub vălul ei alb și strălucitor Un frig mortal s-a simțit în suflarea rafală a vântului din decembrie Viața s-a ascuns cu frică în sicriele ei temporare Simbolurile iubirii noastre arzătoare pentru defuncți nu au putut îndura atingerea crudă a iernii și, înghețatul s-a ofilit în fața ochilor noștri Chiar și stratul de zăpadă fără viață al naturii părea încă mai moartă, încă mai rece în imobilitatea ei tăcută În aceste cadre ale morții înconjurătoare, am văzut o imagine corespunzătoare, dar chiar incomparabil mai jalnică: un sicriu și în el un mentor drag, și ochii închiși de somnul veșnic, și buzele fără sunet și pacea mortală a unui om, pentru un minut așa că activ Din păcate ne-am mutat după cenușa dragă; deznădejdea deznădăjduită s-a strecurat în suflet; eram gata să devenim ca cei care nu au speranţa creştină Și acum?! Uite cum respiră toată lumea acum viața în jurul acestor sicrie Ascultă miile de sunete care răsună în acest aer Privește atent și vei vedea mii de vieți pe o bucată de pământ nesemnificativă Natura s-a trezit din somnul ei adânc de iarnă, de îndată ce raza dătătoare de viață a soarelui a atins-o Ea trăiește, se mișcă, respiră prin fiecare frunză, prin fiecare fir de iarbă Ce opus! Tăcerea de moarte este înlocuită de mii de sunete; osificarea moartă este înlocuită de mișcarea și zgomotul vieții Peste tot emană căldură și bucurie Inima omului bate mai puternic Mai încrezător, se uită în depărtare, în viitorul său întunecat, se împacă cu severitatea nenorocirilor trecute Încălzită de iubire, vede în această înviere a naturii învierea viitoare a celor dragi Gândul victoriei vieții asupra morții, al luminii și al rațiunii asupra inerției ființei nerezonabile, al căldurii dătătoare de viață a iubirii asupra sărăciei și al frigului mort al egoismului lumesc îi devine mai aproape, mai accesibil Tot mai aproape de el sunt promisiunile creștine despre viața veșnică, despre nemurirea spiritului uman Crede și speră că acest mormânt, care ne-a adunat, se va deschide în sfârșit, că dragul nostru ghid, luminat, îmbrăcat într-un trup nou, duhovnicesc, va învia din el duminică, ziua de apoi [Cor :), el se va ridica pentru acea viață pur spirituală, la care a aspirat chiar și în carapacea lui muritoare, se va ridica pentru acele bucurii asemănătoare cu Dumnezeu, pe care Dumnezeu le-a pregătit pentru cei care-L iubesc (Cor ,) , el va fi un veșnic membru al acelei împărății a lui Dumnezeu, bine pe care ochiul omenesc nu l-a văzut, nici măcar o ureche omenească nu a auzit, despre care inima să nu fi visat în impulsurile ei cele mai îndrăznețe "Dar nu numai această ridicare de duminică, ultima zi, simte inima noastră, nu această viață a epocii viitoare, pentru care este prea devreme sau mai târziu, providența lui Dumnezeu ne va chema pe fiecare, dar și nemurirea lucrării pe care a făcut-o Viktor Dmitrievici, nemurirea spiritului său și acele semințe bune pe care le-a aruncat în sufletele noastre Fac un apel la voi, dragi tovarăși, acesta este un cuvânt slab și neînțelept Nu vă atrage atenția asupra acelei coincidențe semnificative pe care primele și ultimele impresii primite de la școala care ne-a crescut, soarta se leagă de numele lui Viktor Dmitrievici? Amintiți-vă de acele momente când ușile Academiei s-au deschis pentru prima dată în fața noastră, când era gata să accepte cu cordialitate trecerea dintre zidurile ei, când am pășit sub acoperișul ei sacru într-o mulțime veselă! Intrarea noastră a fost

întâmpinată la acea vreme de venerabilul ei patriarh, purtătorul de cuvânt al începuturilor vieții ei și al celor mai bune tradiții ale ei, regretatul Viktor Dmitrievici x) De atunci, patru ani au trecut în succesiune rapidă Pașa alina mater, care ne-a hrănit atât de mult timp cu hrană spirituală și materială, este gata să ne deschidă din nou porțile Da, în altă zi și ea le va deschide, dar deja pentru a ne lăsa să ieșim în fluxul turbulent al vieții Minut vesel! Așa vorbește sentimentul unui scop atins, sentimentul muncii încununate de succes, sentimentul dificultăților învinse Un minut greu, serios și trist! Așa spune un gând de testare, grăbindu-se în viitor Pregătirea s-a terminat, vieţuirea vine A trecut vremea cuvintelor frumoase și a viselor tinerețe pure - a sosit momentul realizării lor Acum viața ne spune cu severitate: arată-ți cu fapta credința (Iacov :) Câmpul nostru era destul de verde și plin, acum este momentul să dea roade De acum, cuvintele și impulsurile bune nu mai sunt de ajuns! De acum înainte, un vis care nu se transformă în activitate este o crimă pentru noi! Fluxul vieții și al muncii adevărate este gata să ne ducă departe Uite, fraților, ce se întâmplă în inima voastră Cine dintre noi nu este vizitat de îndoieli? Cui nu se teme să rămână fără răspuns în fața cerințelor vieții? Care dintre voi nu-și strânge cu frică inima la gândul că poate cele mai bune impulsuri ale tale nu vor rezista testului ei sever? În acest moment neliniștit, imaginea dragului profesor decedat se ridică din nou în fața noastră El, parcă, binecuvântează plecarea noastră de aici, așa cum ne-a salutat înainte intrarea Să ne amintim de principiile morale care i-au călăuzit viața și să le lăsăm să servească drept ultimul legământ cu care ni se adresează academia noastră Academia ne-a crescut și ne-a educat Ea ne-a oferit idealuri pure Suntem în mod clar conștienți de scopurile și obiectivele activităților noastre viitoare Dar așa este depravarea naturii umane! Ea devine uneori prada păcatului în cele mai bune aspirații ale lui Cât de des aceste, în sine, idealuri pure și înalte, adică scopurile și regulile vieții, servesc drept cauza căderilor păcătoase! Cât de des în ei, sub masca virtuții, egoist și mândru de sine Despre calitate și d inspector afirmaţie Cât de des o personalitate umană vie, simțitoare și suferindă este sacrificată acestei abstracții Cât sânge a fost deja vărsat de dragul unei idei abstracte! Câte lacrimi sunt vărsate de dragul ei și acum! Câte suspine jalnice zboară din pieptul omenesc în spatele ei, câte chinuri, întristări și dureri poartă cu ea! În mare și în mic, personalitatea umană vie este sacrificată acestui nou idol Amintiți-vă de răsturnările sângeroase din toate timpurile și popoarele Acestea sunt sacrificii umane pentru diverși idoli Ce contradicție! Ideea fraternității universale este proclamată cu voce tare și solemn, iar în numele acestei iubiri frățești, oamenii - frații - își înjunghie pumnale unul în sânul celuilalt De dragul viitorului triumf al ideilor lor, oamenii se chinuiesc unii pe alții ca animalele sălbatice, lipsesc de proprietate, libertate, securitate Cei mai buni oameni cad victime ale trădării și asasinatelor Acest nou car al lui Moloch se mișcă puternic Își zdrobește oamenii, își chinuiește fără milă victimele Câte gemete și strigăte în jurul ei, câte suferințe inutile! Dar de ce ar trebui să ne oprim la răsturnările lumii? Să ne întoarcem mai degrabă la locul în care cei mai mulți dintre noi vor trăi și acționa - către instituțiile de învățământ mediu și inferior și să profităm de observațiile familiare tuturor, pentru a nu repeta în activitatea noastră acele greșeli fatale pe care le va face orice profesor trebuie să plângă dacă își sacrifică atât de ușor personalitatea , de dragul unei idei, de

dragul unui scop Ați văzut lideri care vorbesc elevilor lor doar cu un aer sever și sever Singurul sentiment pe care îl inspiră subordonaților lor este frica; singura dorință a animalelor lor de companie este să nu fie văzuți de ei și să nu aibă afaceri cu ei Poate că acești educatori sunt iubitori de sine fără suflet? Pete, nu întotdeauna; dacă ai putea intra în vatra familiei lor, ai fi surprins cu câtă tandrețe și sinceritate se uită acești ochi severi la cei de familie Ai fi surprins de veselia lor autentică, de bunătatea lor, de căldura relațiilor dintre membrii familiei lor Nu este clar că au inimă, că pot vorbi într-o altă limbă, că au destulă cordialitate și blândețe De ce, atunci, această mască de o severitate inexpugnabilă în raport cu subalternii? De ce această suprimare artificială a celor mai bune aspecte ale sufletului uman? Dacă îi întrebați despre asta, ei vă vor răspunde: nu se poate face altfel: este necesar să susțineți autoritatea autorităților Veți întâlni profesori care sunt impregnați de conștiința înălțimii sarcinii lor educaționale Le place să repete că instituția de învățământ în care slujesc nu este o pomană sau un azil pentru cei slabi de minte Se grăbesc să clasifice drept incapabil pe oricine merge prost în subiectul lor Ei au întrerupt accesul la educație ulterioară pentru oricine a stăpânit informațiile pe care le comunică cu mai puțină perfecțiune decât și-ar dori Se străduiesc sincer să ridice nivelul învățământului public, dar rigoarea lor îi distruge planuri Dezvoltarea tardivă a copilului pe care o recunosc în grabă drept demență; indiferența față de o știință pentru eșecul mental complet Și astfel, în loc să înțeleagă sufletul tânăr, să-și recunoască înclinațiile și înclinațiile, este respinsă cu forța de la izvorul iluminării, rămâne fără călăuzire, este condamnată la ignoranța de-o viață De dragul principiului, o persoană este ucisă! Veți întâlni educatori orbiți de sarcina lor înaltă Cea mai mică abatere de la regulile de disciplină este pedepsită de ei cu severitate pur militară Cât de des răutatea nevinovată a unui copil frivol îi dă reputația de om vicios și fără valoare pe viață! Cât de des pentru farse sunt expulzați din școli și forțe utile pier pentru societate! Cât de des se deschid gurile educatoarelor doar pentru rostirea de mustrări! Cât de rar întâlnește sufletul unui copil tandru cu mângâieri calde și cordialitate! Și acum apar relații dureroase și nefirești între educatori și elevi Se văd unul pe altul ca pe un dușman Persecuția pe de o parte, autoconservarea pe de altă parte, iritarea reciprocă crește Inima curată a unui copil este otrăvită de ură Pătrunde acolo ca rugina, aducând cu sine ipocrizie, minciuna și prefăcătoria; deja în acești primi ani ea predă lupta rușinoasă pentru existență O, de s-ar deschide ochii celor responsabili de această stare de lucruri! Cât de stânjeniți ar fi, convinși că violența împotriva persoanei umane le distruge propriile planuri, cele mai bune speranțe! În astfel de forme, violența împotriva unei personalități umane se manifestă în viață de dragul unei idei abstracte Și prin această forță oamenii vor să-L slujească lui Dumnezeu Ei calcă în picioare legea scrisă în inima fiecărui om de dragul unei idei care, în realizarea ei, poate aduce mai mult rău decât bine Ei își pun propriul adevăr în locul adevărului lui Dumnezeu (Romani :), ca și cum un om, această carne și sânge, această minciună și eroare pură din zilele tinereții, ar putea corecta soarta Celui Atotputernic Dar în deșertul trist și uscat al adevăratei lumi pedagogice există oaze verzi În ele personalitatea umană se simte mai liberă Au o atitudine mai caldă, sinceră a educatorilor față de animalele de companie; au mai multă cordialitate; au mai multă libertate de dezvoltare O astfel de oază este academia care ne-a

crescut, iar regretatul Viktor Dmitrievici a fost purtătorul de cuvânt al acesteia Nu degeaba întreaga familie academică s-a adunat atât de amiabil în ziua înmormântării sale la sicriul său Nu degeaba tristețea era atât de sinceră, semnele ei erau atât de unanime Nu voi desena înaintea voastră, fraților, imaginea regretatului nostru mentor A fost pictat în ziua tristă a înmormântării sale de o mână mai experimentată Nu vă voi aminti detaliile vieții și lucrării lui Amintirea lor este proaspătă în noi toți și este reînviată de vederea unui mormânt proaspăt, lângă care ne îndreptăm rugăciunile Vă voi povesti despre începutul care a stat la baza activității sale și s-a reflectat în toate acțiunile sale Acest început a fost respectul pentru persoana umană, dragostea și participarea plină de compasiune Amintește-ți cât de cordial ne-a primit la el, cât de sincer a urat bine tuturor celor care aveau afaceri cu el Știa să vorbească cu un student fără să-l copleșească cu măreția sa învățată După cum este caracteristic pentru adevăratele talente și adevărata măreție a spiritului, el știa să vorbească simplu A știut să ridice interlocutorul la sine Poate că nici unul dintre noi pentru prima dată într-o conversație cu el nu s-a simțit ca un adult, un membru responsabil din punct de vedere moral al societății Și, în același timp, cât de ușor și liber s-a simțit toată lumea în aceste conversații A fost greu să întâlnești timiditatea, atât de firească în conversația cu cei mai înalți În acest tratament al nostru, nu a existat o simplă politețe din partea defunctului, o formă frumoasă fără un conținut adecvat În formele învățate de adresare, nu există atâta sinceritate și sinceritate, nu acționează atât de direct Doar un sentiment sincer poate aprinde un sentiment În spatele acestei înfățișări s-a ascuns o credință reală în conștiința umană și de aici și recunoașterea simpatică a dreptului la originalitate și respect Ca un adevărat creștin, el a fost impregnat de adevărată și profundă smerenie creștină și, prin urmare, a tratat imperfecțiunile altora cu toleranță creștină, cei care gândeau obiectele cunoașterii altfel decât el însuși El a simțit din suflet, din inimă, că fiecăruia i s-a dat propriul talent, că era imposibil să se potrivească opiniile științifice la un singur standard, că toată lumea era chemată să realizeze în știință acea latură a marelui adevăr al lui Dumnezeu, care găsește cel mai puternic răspuns în sufletul său Cât de departe era de a considera absolut străin de adevăr tot ceea ce nu intra în propria sa cunoaștere filozofică Cât de departe era de exclusivitate și intoleranță! Cu ce simpatie a tratat fiecare privire sinceră de gând, chiar dacă nu era de acord cu ea! În lucrările lor filozofice, studenții nu au fost adesea de acord cu opiniile lui Viktor Dimitrievich, i-au supus analizei, tuturor criticilor posibile și, în această formă, i-au prezentat eseul lor Cunoașteți astfel de cazuri și vă puteți aminti cu ușurință de ele Cum s-a părut V D despre asta? Nu era nici o urmă de iritare în notele lui Dimpotrivă, a salutat cu bucurie analiza de trezire a minții tinere L-a încurajat și educat Sufletele noastre au răspuns cuvintelor și gândurilor lui, dar fiecare ecou se distingea prin caracterul său particular Fără îndoială, viața noastră, studenții, s-a abătut în multe privințe de la idealurile regretatului profesor Dar amintiți-vă, a sacrificat el măcar o dată o persoană vie pentru ei? A auzit cineva vreun cuvânt dur de la el? A fost greu să-i spun adevărul? Cât de blând, cât de delicat a fost atingerea lui cu o conștiință bolnavă! Cât de duioasă era inima lui! Cu ce participare s-a raportat la viața fiecărei unități! Fie ca amintirea lui să fie ultimul testament pentru noi din academie! Fie ca spiritul, inima și toate cele vitale regulile dragului profesor în munca noastră!

Să fim credincioși tradițiilor aima mater-ului nostru natal! Fie ca loialitatea noastră față de ei să fie un semn al recunoștinței noastre! Fie ca fiecare personalitate umană să fie sfântă și foarte valoroasă pentru noi, fie ca puritatea îngerească a sufletului copilului să fie inviolabilă, la creșterea căreia suntem chemați! Să ne ferim de a-L sluji lui Dumnezeu prin măcelul omenesc, la care, potrivit Apostolului, se încadrează orice sentiment de ură față de aproapele (Io ,)! Să ne amintim că vinovatul oricărei lacrimi omenești deșarte va fi osândit, iar cel care a jignit pe unul din acești micuți va avea o piatră de moară pe gât (Marcu :) Să ne veghem, fraților, cu grijă, să medităm asupra activităților noastre, ca să nu devenim asemenea celor pentru care Sabatul nu este de dragul omului, ci de Sabatul omului Amin Despre sheimzhtnimy schschshsh Vikira Dishchia Unul dintre predicatorii noștri celebri are o idee, care la început, poate, poate părea oarecum îndrăzneață și ipotetică, dar care, cu cât te gândești mai mult la ea, cu atât te lovește cu profunzimea ei, cu veridicitatea ei încântătoare și în același timp înspăimântătoare Oprindu-se la sfârșitul noului an, a contemplat mental modul în care anul vechi își transmite moștenirea noului, - transferă gândurile, sentimentele, aspirațiile și acțiunile umane, într-un cuvânt, tot acel material mondial din care viața este dezvoltată de un ciocnirea comună, interacțiunea, lupta elementelor eterogene umanitatea "Nu pot", a spus oratorul printre altele, "nu pot să-mi imaginez această imagine fără tremurul inimii mele Fiecare dintre voi să creadă că fiecare gând, sentiment, cuvânt, poate fi exprimat accidental, orice faptă, în orice moment și în orice fel, poate să nu fie făcută intenționat, căruia el însuși nu s-a gândit să-i acorde semnificație, toate acestea sunt vii în viață și constituie deja un fapt irevocabil; toate acestea au zburat din suflet în lume și acolo au produs irezistibil acțiuni asemănătoare cu sine; acolo, întâlnindu-se cu alte fapte asemănătoare, s-a complicat și s-a intensificat; întâlnirea cu contrariul, a intrat într-o luptă cu ei și a intrat astfel în alcătuirea atmosferei, îmbrățișând, pătrunzând, umplând viața lumii Nu te gândești la asta; ai uitat ce sentiment, intenție sau cuvânt, acum câțiva ani, ai suflat în lumina lui Dumnezeu; dar această suflare a ta a mers ca un pârâu viu în aerul lumii și *) Cuvânt rostit în ziua comemorării anuale a lui V D în seara zilei de decembrie , în prezența autorităților academice, a profesorilor, a studenților și a persoanelor special invitate acolo, împreună cu alte jeturi, alcătuiau o fustă de balet, îmbrățișând orizontul deasupra ta și a altora * *) ··· Un gând profund care exprimă o lege mare, imuabilă! Pascal și Leibniz, Condorcet și Comte, toți acești gânditori diverși sunt de acord cu predicatorul nostru atent în recunoașterea acestei legi, sunt de acord în viziunea lor despre umanitate ca un om universal, a cărui creștere este guvernată de o lege care subordonează prezentul trecutului, viitor până în prezent Da, și nu poți nega De fapt, cine are încredere în știința naturii, care recunoaște împreună cu ea legea conservării energiei și în munca noastră, într-un cuvânt, în dorințele și gândurile noastre, vede și energie, deși una deosebită, trebuie să recunoască cele de mai sus drept a priori Cine, dimpotrivă, nu-i place să fundamenteze adevărurile prin care trăiește, în mod abstract, poate verifica această lege în fapt, prin propria experiență La urma urmei, toți experimentăm o influență mai mult sau mai puțin puternică a trecutului și, pe de altă parte, ne simțim mai mult sau mai puțin responsabili pentru viitor De fapt, cât de des suntem ținuți în pragul unui abis moral, de exemplu, de vocea abia auzită a unei mame, care răsună în adâncul sufletului, ca o sfoară ruptă, și din distanța

obscura a trecutului poartă o interdicție imperioasă asupra prezentului seducător, sau - privirea de reproș a tatălui, care s-a scufundat în suflet odată, demult, dar imprimată în așa fel încât a înghețat în ea și așa a rămas pentru totdeauna o viață și reproș memorabil, o interdicție vie a tot ceea ce este rău! Cât de des, dimpotrivă, cu toate protestele naturii noastre, alunecăm din abruptul moral doar pentru că unii "x sau y", mort sau vii, au făcut și fac același lucru Suntem inspirați să facem o ispravă, să luptăm împotriva erorii și a răului de exemplele oamenilor care realizează deja această ispravă În tristeți și greutăți, o simplă referință lumească este multă mângâiere: "Nu sunt primul", mai ales dacă este ilustrat cu exemple bune; și întrebarea notorie: "ce va spune lumea?" nu este întotdeauna dictată de vanitate, pentru oamenii serioși și în vederea unei chestiuni serioase, se traduce astfel: "ce iese de fapt din planul meu și cum vor reacționa la el oamenii pe care îi privește"? Într-un cuvânt, există dinamica conștiinței sociale, așa cum există dinamica conștiinței individuale, așa cum există și dinamica proceselor naturii Niciun element psihic, oricât de mic, nu dispare fără urmă Într-un fel sau altul, mai devreme sau mai târziu, acolo sau aici, în aceeași formă sau profund transformată, ea va răspunde inevitabil, să zicem, cu o influență bună sau rea, direcționând sau respingând, sau chiar întârziind complet creșterea eului moral conștiința acestei sau aceleia societăți, oameni, umanitate De aceea suntem conștienți de solidaritatea eternă care ne leagă de strămoșii și descendenții noștri Simțim greutatea trecutului, care ne poartă !) Convorbiri, învățături și discursuri ale lui Ioan, ep Smolensk Mic , pagina calea parcursă de părinții noștri, precum și recunoaștem și simțim responsabilitatea pentru viitor, care, fără îndoială, se va dezvolta fără influența noastră Strămoșii trăiesc în noi; vom trăi în urmași - într-un fel sau altul, cu cinste, sau cu rușine a feței și în rușinea infamiei Deci, nici un singur fenomen moral, și cu atât mai mult, nici o singură viață umană, nu dispare fără urmă în lumea morală, la fel cum nici un singur atom de forță nu dispare fără urmă în lumea fizică Dacă privirea noastră ar fi suficient de pătrunzătoare, ea ar putea, doar în actul nostru, în unele dintre determinările noastre, să dezvăluie mii de mici influențe încrucișate Am fi stânjeniți și nedumeriți de această descoperire în același mod în care, de exemplu, încurcă și încurcă o persoană care examinează pentru prima dată o picătură de apă, compoziția ei, printr-un microscop puternic Din fericire, nu ni se oferă o astfel de perspectivă Și nu este greu de înțeles de ce: observând aceste mici influențe din exterior care vin în mod constant asupra noastră și, pe de altă parte, schimbările pe care noi înșine le introducem constant în viața din jurul nostru, ne-am putea bulversa viața practică, la fel ca și tipul de compoziție și structura apei, dezvăluite de un microscop, ne-ar perturba senzațiile gustative și ne-ar perturba nutriția Această descoperire ne-ar produce, după cum se spune, o hiperestezie a conștiinței morale, o sensibilitate dureroasă, ne-ar zdrobi cu greutatea conștiinței răspunderii pentru fiecare mișcare a spiritului nostru și ne-ar paraliza energia De aceea, toate aceste influențe mărunte pe care le experimentăm în fiecare minut ne scapă, contopindu-se într-o dispoziție generală, la fel cum o ființă organică care plutește în picături de apă scapă cu ochiul nostru liber, sau cum stelele îndepărtate se contopesc în corpul căii lactee Fenomenele morale mărunte, efectul asupra noastră al personalităților mărunte care nu aveau decât o relație îndepărtată cu noi, nu le distingem, deși le trăim , poate într-o formă transformată Observăm doar influențe majore,

figuri majore; prin urmare, ei lasă asupra noastră o urmă de neșters: Sunt multe mici, fără nume Constelații în înălțimile muntoase - Pentru ochii noștri slabi de ceață nu sunt la îndemână, Și indiferent cât de strălucire, Nu este pentru noi să judecăm strălucirea lor - Doar un telescop de o putere minunată Sunt supuși, poate Dar există și alte constelații, Din ele altele și raze: Ca soarele, plin de vii Ei strălucesc asupra noastră noaptea Pentru lumea bucuriei văii, Ele sunt frumusețea rudelor cerești Sunt sigur că Mm Domnilor, că nu-mi veți nega dreptul de a atribui numărului acestor luminari, care, după spusele poetului, constituie "frumusețea rudelor cerești", și cea a cărei amintire ne-a adunat aici În zilele triste ale înmormântării neuitatului Viktor Dmitrievich, mulți dintre admiratorii săi au confundat deja ceea ce, desigur, a fost recunoscut de toți cei care știa lui - era sofisticat că aceasta este o constipație de alt fel, care nu seamănă cu acele Melkiyas, constituțional nenumit într-o culoare indiferentă; că această constelație este văzută de toți cei care trăiesc sub același cer cu noi - în acea lume în care știința este prietenă cu religia, iar filozofia dă o mână de ajutor teologiei Cu toate acestea, nu este suficient doar să privim lumina viu, așa cum ne uităm la rătăcitorii cerești veșnici monotoni și lipsiți de pasiune, trebuie să privim în lumina viu pentru a surprinde refluxul particular al razelor sale vii; o personalitate vie are nevoie de o atitudine vie, activă, nu de una pasivă Și mai ales acum, când, după ce a trecut un an de la moartea neuitatului Viktor Dmitrievich, comuniunea noastră comună de rugăciune și spiritualitate cu el va deveni mai puțin frecventă, trebuie să ne oprim încă o dată privirea asupra defunctului, poate mai viu pentru a evoca în mințile noastre strălucirea fermecătoare a apusului lui liniștit și o lumină călăuzitoare veselă, plăcută sufletului pentru tot restul vieții lui Acum timpul atotputernic, dar nemilocat, va rupe frunză după frunză din amintirile noastre despre el În indiferența și uitarea atât de caracteristice omului, vom acorda timp pentru a îndeplini această lucrare distructivă O imagine dulce și dragă se va estompa Nu va fi ștearsă complet - acest lucru este imposibil, datorită exclusivității sale -, dar multe detalii fermecătoare și fermecătoare, conform legii dinamicii conștiinței, se vor contopi și se vor transforma într-o singură impresie generală și numai în această formă vor intra memoria noastră, să devină unul dintre factorii co-determinanți viețile noastre Și acum este important, esențial ca, odată cu această inevitabilă transformare, imaginea morală a lui Viktor Dmitrievici să nu fie denaturată Poate fi redus; dar în centrul conștiinței noastre, care păstrează această imagine, toate trăsăturile sale autentice și remarcabile ar trebui adunate cu păstrarea amprentei lor individuale, a bazei lor morale profunde Numai atunci această imagine va apărea în fața noastră ca o întruchipare concretă a acelor sau altor aspecte ale propriului nostru ideal moral și, astfel, va îndeplini munca prevăzută pentru ea de sus de a ne ghida și dirija viața Deci, expresia a căror aspecte particulare ale idealului moral poate și ar trebui să rămână pentru noi Viktor Dmitrievici? Care este adevăratul text al testamentului său viu, scris prin fapta întregii sale vieți? Când suntem sufocați de primele spasme de lacrimi stors de vestea morții unei persoane dragi, imaginația noastră, împăcată de durere, îmbracă mereu și involuntar imaginea lui cu farmecul cordialității, bunătății și preocupării pentru noi - "orfani " În același timp, nu facem față adevărului istoric și, uneori, chiar îl încălcăm în mod deliberat - sub ani influența durerii sincere Dacă, totuși, acest adevăr nu trebuie încălcat, atunci durerea din

cauza morții unei persoane dragi izbucnește cu atât mai legal și mai natural, în primul rând, sub această formă Și așa a fost și în acest caz În persoana lui Viktor Dmitrievich, Academia orfană, cu adevărat orfană, a îngropat o astfel de persoană care toată viața i-a mângâiat și i-a prețuit atât pe frații ei mai mari, cât și pe cei mai mici Este surprinzător că în aproape toate discursurile funerare auzim o expresie profundă a tocmai aceasta, una și aceeași durere despre el, ca despre blând și simpatic, calm și pașnic, condescendent față de neajunsuri și iubind fără ipocrit o persoană? Ce este surprinzător în faptul că discursurile de înmormântare s-au dovedit a fi o variație a aceleiași dispoziții, a aceluiași sentiment, mai puternic decât toate celelalte, care s-a exprimat în acel moment? Existența noastră tristă, asediată de pretutindeni de tot felul de greutăți, ne face foarte sensibili la toate manifestările de afecțiune și participare Mai presus de toate, oamenii care sunt dezinteresat de soarta noastră ne sunt dragi; mai presus de toate, plângem pentru ei și în primul rând în ei înșiși și, mai ales, notăm și exprimăm tocmai această trăsătură Acest lucru este firesc: stă în condițiile existenței noastre, în structura naturii noastre Dar, plătind acest tribut involuntar, predându-ne în fața impulsurilor fiecărei minute ale inimii noastre jignite și, prin urmare, îndurerate, nu trebuie să uităm că blândețea și bunătatea fermecătoare care au strălucit în întreaga ființă a neuitatului nostru Viktor Dmitrievici este doar o latură a moralei sale caracter Deoarece luminile cerului nu numai că trimit către pământul nostru rece și posomorât încălzirea și iluminarea lor, sau pur și simplu mângâindu-ne ochii de lumină, ci mai mult, în mișcarea lor invariabil corectă, ei ne servesc ca o expresie clară a regelui în toată creația lege, adevăr, gândire dumnezeiască, reflectate în creație: așa că răposatul, dragul nostru luminator, nu numai că a strălucit pentru noi cu smerenia sa smerită, nu numai că a încălzit și bucurat sufletul cu mângâierea lui plină de compasiune, ci a servit și ca expresie vie a legea care guvernează ordinea morală mondială, o reamintire vie și clară a vieții noastre și a datoriilor oficiale Spunând acestea, mărturisesc cuvintele unuia dintre cei prezenți aici, pe care nu-l voi numi, de dragul modestiei sale, pe nume, cuvintele unui om a cărui judecată pentru noi în acest caz este cu atât mai autoritară și mai valoroasă, cu cât el însuși, în dispoziția sa morală, se apropie de defunct "Când o persoană", așa este această mărturie autorizată, "când o persoană încearcă cu sârguință să stabilească în mod corect îndatoririle care îi revin și apoi își încordează toată puterea pentru a le îndeplini cu conștiință, atunci în aceasta se află o mare virtute și, în plus, una pe care oamenii nu l-au observat și apreciat întotdeauna Ascultarea constantă de voința lui Dumnezeu în îndeplinirea îndatoririlor, oricare ar fi sau altă dată Providența i-a fost încredințată lui Viktor Dmitrievich, a fost, ca calitate distinctivă a sa de la momentul admiterii la Academie până la moartea sa Într-adevăr, este posibil să repetă cuvintele psalmului: binecuvântat este omul care se teme de Domnul și iubește profund poruncile lui Eιo" *) Aceasta este o conștiință constantă a datoriei - nu numai a datoriei oficiale, care are diverse motive, ci a datoriei în general - aceasta este conștiința naturii obligatorii a legii morale ca normă călăuzitoare a tuturor faptelor, cuvintelor și dispozițiilor, aceasta este greu de observat, dar pentru asta este cu atât mai mult o proprietate de valoare ne stă clar în fața noastră atunci când aruncăm o privire generală asupra tuturor evenimentelor din viața lui VD cunoscute nouă, munca lui și relațiile private complexe Întotdeauna, din câte pot judeca din faptele

cunoscute direct de mine din vremea studenției, precum și din poveștile pe care le-am auzit din alte povești legate de trecutul îndepărtat și recent al Academiei noastre, studenții au mers mereu în vremuri de dificultăți academice generale sau dificultăți private lui Viktor Dmitrievich pentru sfaturi și ajutor; dar au intrat nu numai cu credință în inima lui simpatică și simpatică, ci și cu disponibilitatea de a-și accepta "vetoul*", imperios, însă, nu atât de poziția oficială a celui care o vorbește și nu de el în principal, ci prin grija sa, exact în conformitate cu cerințele de adevăr și legalitate, în cel mai bun sens al acestor cuvinte, motivație Studenții au onorat și au onorat profund în el tocmai această expresie umană a legalității și adevărului, a cărei fidelitate din partea lui în ochii lor era chiar mai valoroasă decât mai mult decât a lui, de asemenea bine cunoscută, inima moale era înclinată către concesii și scuze , ca să nu spun mai multe De aceea le-a fost întotdeauna și mai ales frică, așa cum a mărturisit unul dintre ei în discursul său, să-l supere pe Viktor Dmitrievici tocmai printr-un act nepotrivit Cu sufletul lor tânăr, simpatic și sensibil, ei au înțeles instinctiv că în sufletul înalt al mentorului lor, plin de o conștiință tremurândă a sfințeniei legii morale și, prin urmare, susceptibile la încălcarea acesteia, faptele lor rele vor răspunde cu durere chinuitoare și arzătoare Și mai târziu, când am avut cota de invidiat de a deveni unul dintre colegii săi juniori și, după afinitatea științelor noastre, de a intra în relații deosebit de apropiate și directe, m-am convins de mai multe ori cât de sus și de ferm ține steagul de lege, datorie, serviciu și, în general, decență morală Mereu gata, din bunăvoința și asistența sa personală, să ușureze povara legii, sub orice formă ar fi aceasta din urmă, el, însă, nu a compromis niciodată principiul și la întrebarea veșnic repetată ispititoare: - - Importanța artei, extinderea granițelor sale și adâncirea conținutului ei nu limitează semnificația filosofiei în acest domeniu Din legătura generală strânsă a științei cu viața, avem dreptul să presupunem a priori că acest sau acel caracter al teoriei artei trebuie neapărat să se reflecte în realizarea practică a idealului estetic în artă și literatură și să le dea o anumită direcție Adevărat, împotriva unei astfel de influențe sau "intervenții" a filozofiei-esteticii în opera de artă vie, se ridică apărători ai libertății și independenței sale depline și, aparent, nu fără motiv De ce, spun ei, este aici filosofia? Geniul și însăși capacitatea de a ne bucura de opere de artă și de a le aprecia sunt înnăscute în noi și nu pot fi date de nicio învățătură, de nicio teorie Înainte ca Aristotel să apară cu retorica și retorica sa, ca judecător și teoretician al artei, Homer, Pindar, Sofocle, Aristofan și alți poeți existau de mult, iar cântecele și versurile lor trăiau în gura grecilor înzestrați cu simț artistic Epoca celei mai înalte culori a artelor plastice trecuse deja când teoria artei a început să se formeze și nu era în măsură să o reînvie și nici măcar să corecteze corupția gustului artistic Că operele frumoase au existat înainte de filosofia artei, este, desigur, la fel de adevărat ca și că a existat un cer înstelat înainte de astronomie, relații sociale și juridice înainte de filosofia dreptului, bunele moravuri înainte de istorie Dar, evident, la fel de puțin, și din aceleași motive, poate vorbi împotriva semnificației și influenței teoriei artei, precum și împotriva semnificației altor științe, faptul că toate au apărut cu mult timp după existența reală a continutul lor Așa cum astronomia, științele sociale, juridice, morale, de îndată ce au apărut și au ajuns la un anumit grad de dezvoltare, au un efect invers indubitabil asupra aplicării practice a conceptelor lor, la fel

și estetica și, în general, teoria literaturii și artă Desigur, această influență nu constă și nu trebuie să constea în a învăța o persoană să creeze opere de artă Filosofia nu are pretenția de a se forma prin estetică - - poet sau artist; pentru aceasta, în primul rând, este nevoie de un talent sau un geniu independent de știință Dar poate contribui la dezvoltarea unui talent existent și natural prin educația estetică generală a capacității sale creatoare Ideea că creativitatea artistică necesită doar talent și așa-zisa inspirație nu este altceva decât o prejudecată La fel ca în domeniul științei, tot așa și în domeniul artei, mult aparține talentului și inspirației, dar nu tuturor Printre sălbatici, în ciuda talentelor naturale ale multora dintre ei, nu pot apărea Shakespeare sau Schiller, precum Newton sau Copernic, Platon sau Kant Numai pe baza unei dezvoltări mentale ample și a asimilării întregii viziuni științifice despre lume a timpului prezent se poate dezvolta și da roade un talent înnăscut, chiar genial Și știm că toți marii poeți, precum și oamenii de știință, au fost oameni înalt și larg educați ai timpului lor, care au atins nivelul intelectual înalt al vârstei lor, dacă nu prin școală și teorie, atunci prin propria lor dezvoltare și experiență de viață Dar dacă este așa, dacă este necesară o educație mentală considerabilă pentru dezvoltarea talentului literar și a sentimentului artistic, atunci aceasta asigură deja influența legitimă a filosofiei artei în implementarea sa practică Căci pe lângă educația științifică generală, aici, desigur, acea latură a acesteia, în care intră în contact mai strâns cu subiectul ocupațiilor speciale ale unui muncitor în domeniul artei, ar trebui să aibă o semnificație deosebită Filosofia artei nu numai că va clarifica pentru scriitorul-artist acea idee de elegant, pe care o ghidează inconștient și instinctiv în activitățile sale, dar îl va proteja și de a nu se lăsa purtat de gustul nu întotdeauna estetic al majorității Mai mult decât atât, îl va ajuta fără îndoială în studiul modelelor artistice, ceea ce nu este mai puțin decât o educație teoretică generală necesară dezvoltării talentului artistic natural, deoarece numai estetica poate oferi un adevărat standard pentru evaluarea comparativă a operelor frumoase și pentru distingerea în ele eternul şi cu adevărat artistic de la o stratificare accidentală a elementelor temporare, locale şi personale care au doar semnificaţie istorică şi trecătoare * - - Dar incomparabil mai mult decât asupra educației artistice a artiștilor, filosofia poate avea o influență asupra dezvoltării ei, a răspândirii nu numai a unor idei estetice corecte, ci, în general, a unei perspective filozofice sănătoase în societate prin creșterea respectului pentru artă în general, prin eliminarea vederi unilaterale asupra ei, conducând la o coborâre comună a nivelului sentimentului estetic și contribuind indirect la declinul literaturii și artei Numai adevărata filozofie, recunoscând semnificația independentă și originea neempirică a ideilor și, în consecință, semnificația lor morală și socială superioară, poate asigura artelor plastice locul lor printre cele mai înalte aspirații și manifestări ale spiritului uman Numai ea poate indica legătura dintre ideea de elegant cu alte idei superioare ale spiritului uman și cu cea mai înaltă idee a absolutului, în care toate celelalte idei sunt unite și care le dă caracterul de ideal adevăr și certitudine, și de aici explică și justifică semnificația enormă pe care arta a avut și ar trebui să o aibă pentru educația nu numai indivizilor, ci și popoarelor Despărțită de această legătură vie cu cele mai înalte aspirații ale spiritului nostru, ostilă religiei, străină de principiile morale, arta se va ofili și se va ofili ca o plantă ruptă din pământul ei natural Și

într-adevăr, vedem din experiență că declinul în societate a filozofiei raționale, răspândirea viziunilor materialiste în teorie și în viața utilitarismului materialist, a fost întotdeauna fatală pentru înflorirea artei Materialismul nu a creat încă nicio teorie științifică a artei, nu a produs nimic solid și cu adevărat măreț în domeniul poeziei Acest lucru nu este suficient; el trebuie să ducă inevitabil la declinul complet al literaturii și artei fine, deoarece respinge semnificația cea mai înaltă a ideilor care îl animă și își vede scopul doar în comunicarea unei forme exterioare plăcute de exprimare pentru un conținut pur empiric, care singur are adevăr și valoare pentru el De aici, literatura și arta primesc un caracter grosolan realist al așa-zisei imitații a naturii, care îngustează semnificativ domeniul artei și îl privează de cele mai înalte - - elementul ideal, care singur face din artă nu doar o distracție plăcută și un divertisment, ci o forță puternică care servește cele mai înalte scopuri ale spiritului uman Dar poate fi un pas mai departe pe calea scăderii nivelului artei sub influența ideilor de filosofie falsă Aceasta se întâmplă atunci când, sub influența unei concepții grosolane materialiste, conform căreia numai exteriorul, util tangibil, are realitatea și sensul adevărat pentru o persoană, chiar și conștiința se pierde fără a ține cont de demnitatea unei forme elegante, când arta devine o carapace indiferentă față de conținut intern, are atractivitate și valoare, nu numai pentru persoanele subdezvoltate Cu o viziune atât de esențială disprețuitoare a artei, ea se transformă ușor și adesea în mod conștient într-un mijloc de a seduce mințile, într-un instrument de diseminare, cu ajutorul teoriilor și credințelor sale false străine acesteia Literatura și arta, pierzând orice semnificație educațională de sine stătătoare, capătă un caracter tendențios, distrugându-le în cele din urmă și transformându-le într-o sclavie umilitoare a slujirii unor scopuri străine lor A preveni o asemenea denaturare a artei, a-i reda poziția înaltă și independentă și ar trebui să fie una dintre sarcinile nu numai ale filosofiei artei, ci și ale adevăratei filozofii în general, care, ridicându-se deasupra realității empirice exterioare, s-a ocupat de latura ideală a ființei, va arăta astfel în domeniul artei valoarea înaltă a idealului, ca element spiritual, înviorându-i forma exterioară și dând adevărată valoare și sens operelor de artă Până acum, am vorbit despre relația filosofiei cu diverse științe, pe care le-am redus în trei grupe principale în funcție de cele trei subiecte principale ale cunoașterii umane, care sunt Esența: Dumnezeu, natura, omul Am văzut că principala semnificație a filosofiei aici este aceea de a stabili și fundamenta științific principiile principale ale fiecărei științe, de a-și extinde limitele și de a-și aprofunda conținutul prin clarificarea întrebărilor care nu pot fi rezolvate în afară de filozofie și, în final, în comunicarea științelor și arte de cea mai înaltă direcție ideală, previne - - unilateralitatea empirismului și pericolul materializării cunoștințelor Acum, în încheierea studiului nostru, trebuie să spunem și despre semnificația filozofiei pentru viața practică, înțelegând aici nu influența pe care o poate avea în cazul unei aplicări și aplicări speciale a conceptelor științifice ale unuia sau altui domeniu de cunoaștere , pe care o aveam deja parțial în minte, când au vorbit despre semnificația filosofiei pentru științele individuale, dar influența ei generală asupra întregii structuri a vieții morale Există o diferență semnificativă între viziunea antichității asupra semnificației filozofiei pentru viață și opinia general acceptată despre aceeași în timpurile moderne Cunoaștem părerea entuziastă a lui Cicero despre ea În opinia sa, influența

benefică a filosofiei se extinde nu numai asupra vieții private, ci și asupra vieții publice; ea învață virtuțile, alungă viciile; ea trebuie să fie singurul ghid al vieții morale; fără filozofie, viața umană însăși nu ar avea valoare; o zi petrecută conform instrucțiunilor ei este mai bună decât nemurirea vicioasă O astfel de recenzie nu constituie deloc opinia personală a lui Cicero; vederi similare asupra sensului filozofiei se găsesc printre alți gânditori ai antichității, în special printre stoici, care sunt cunoscuți pentru implementarea cea mai extinsă și consecventă a principiilor filozofice în viață Descrierile lor despre semnificația benefică a filosofiei și măreția morală a filosofului ajung la nivelul imnurilor laudative și hiperbolei retorice *) Având în vedere conștiința unui astfel de important și benefic *) Deci, după învățăturile stoicilor, înțeleptul-filosoful este cu totul virtuos, fără nicio eroare și viciu Și întrucât fericirea constă numai și exclusiv în virtute, el este perfect fericit; în această privință el nu este inferior lui Zeus însuși Potrivit lui Seneca (Ep), el este mai înalt decât zeii și în sensul că nu își datorează perfecțiunea naturii, ci lui însuși; viața lui este, desigur, darul zeilor nemuritori, dar o viață virtuoasă este darul filosofiei Atunci stoicilor le plăcea în mod deosebit să compare starea filosofului cu diferitele, cele mai venerate și mai glorioase stări ale oamenilor și dovedesc elocvent că în adevărata lui măreție și demnitate el îmbină în sine tot ce este mare și onorabil în oameni Filosoful este singurul și adevărat poet, orator, dialectician, prieten, binefăcător, comandant, rege și - - de influența filozofiei asupra vieții, filozofii au cerut cu îndrăzneală uneori aplicarea principiilor sale nu numai vieții private, ci și vieții publice, chiar și ocupațiilor speciale Platon vedea doar în filosofie o garanție a îmbunătățirii sociale și numai în acest caz se aștepta eliberarea de tulburările sociale, când fie regii devin filozofi, fie filozofii devin conducători ai statului *) Isocrate a cerut chiar unui doctor să fie filosof**) Motivele importanței filozofiei pentru viața morală din antichitate, desigur, trebuie să căutăm în primul rând în extrema nesatisfăcătoare pentru mințile gânditoare ale religiei politeiste din acea vreme Fără a oferi temei și motive solide pentru o viață morală în miturile ei senzual-antropologice despre zei, care nu erau exemple de virtuți morale, ci de pasiuni și vicii, ea a forțat o persoană din domeniul rațiunii și cunoașterii să caute satisfacția sentiment moral Filosofia, la rândul ei, a încercat cu tot ce a putut, și nu fără succes, să compenseze deficiența în acest sens a religiei Ea a căutat nu numai să stabilească concepte despre Dumnezeu și morală mai înalte decât cele pe care religia le-a dat, ci, nelimitându-se la teorie, să pună în practică aceste principii - și în această ultimă dorință era trăsătura caracteristică care deosebea filosofia antică de cea nouă și a contribuit atât de mult la influența sa reală asupra vieții Conceptul de înțelepciune, a cărui dragoste este principala motivație pentru filosofie, este incomparabil mai larg în rândul anticilor decât în vremurile de mai târziu; constă nu numai în cunoașterea teoretică, ci și în aplicarea practică a cognoscibilului la viață Această latură practică a filozofiei a fost atât de importantă în ochii antichității încât a primit adesea un avantaj unilateral față de practic, încât etc ; într-un cuvânt, toate perfecțiunile și virtuțile sunt combinate în ea (Pentru citate din filozofii stoici, vezi Schwegler în Geschichte (er griechi-schen Philosophie ,) *) Platon, de Republ v **) Potrivit lui, medicina care nu se bazează pe filozofie este neputincioasă, în timp ce Ιατρός φιλόσοφος ιοό&εος Greit, Propadeutik - - s-a exprimat în

apariția și înflorirea unor întregi școli filozofice cu caracter preponderent itic, fenomen care nu s-a repetat în vremurile ulterioare și, la rândul său, mărturisește semnificația practică vitală pe care o avea filosofia în antichitate Urme evidente ale unor asemenea, uneori benefice, alteori răuvoitoare, judecând după conținutul învățăturilor filozofice, putem observa cu ușurință influența filosofiei în istoria lumii antice Filosofia sofiştilor nu a fost un exerciţiu inocent al minţii în subtilităţi dialectice, ci a avut o influenţă cu adevărat corupătoare asupra vieţii morale şi sociale a vremii sale Socrate, care s-a răzvrătit victorios împotriva acestei filosofii false, atât prin el însuși, cât și prin numeroșii săi studenți care au format diverse școli de filozofie, a fost, așadar, nu numai un filosof, ci și o adevărată figură socială și morală, care a avut o influență puternică asupra ascensiunea moralei si a religiilor concepte lumea antica Nu este nevoie să vorbim despre influența binecunoscută a epicureismului și stoicismului asupra vieții morale a lumii antice Pe cât de mult a contribuit prima la declinul ei, cu atât cea de-a doua, în caracterul său moral ridicându-se deasupra nivelului general de relaxare morală și disoluție, a contribuit la susținere nu numai morala privată, ci și viața publică prin adepții săi, de exemplu, Scipio cel Tânăr, Pompei, Antoninus, Marcus Aurelius și alții În lumea creștină, odată cu răspândirea religiei adevărate, revelate divin și odată cu satisfacerea în ea a cerințelor morale ale omului, se pare că influența filozofiei asupra vieții morale ar fi trebuit, dacă nu complet dispărut, apoi slăbit semnificativ Separarea tot mai intensă a teoriei de practică, a științei de viață, a contribuit și mai mult la aceasta Cunoașterea a devenit din ce în ce mai mult o teorie abstrasă din viață, o chestiune de muncă personală, de birou, fără legătură organic cu interesele vitale ale vieții moderne, cu atât mai mult cu cele morale În această stare de fapt, filosofia, ca știință care se ocupă cu cele mai abstracte și - din viața de zi cu zi cu concepte, cu atât mai puțin, se părea, ar putea avea puncte de contact cu viața și să pretindă influență practică decât orice altă știință A existat o idee actuală a filozofiei ca știință care se grăbește undeva în regiunile înalte și de la această înălțime transcendentală și-a pierdut ocazia de a vedea lumea reală, nevoile și interesele sale practice Dar ar fi o amăgire mare și, poate, deloc sigură pentru viață dacă noi, pornind de la conceptul de abstractizare al filosofiei și de la faptul că nici filosofii, nici filozofii nu se bucură acum de o asemenea faimă sau o asemenea influență precum în lumea antică, am început să gândească , bazat pe simple aparențe, că ideile filozofice își pierduseră de fapt toată credibilitatea și influența asupra vieții din timpurile moderne Acest lucru nu se poate spune mai ales despre timpul nostru, și cel care este aproape de noi, când, ca urmare a slăbirii sentimentelor religioase și a autorității religiei, mintea începe din nou să caute satisfacție pentru cerințele ei morale etern inerente în afara tărâmul religiei pozitive, în știință și în rațiune, și odată cu aceasta, împreună cu ea, prinde din nou viață și unul dintre motivele care au contribuit la semnificația practică a filozofiei în lumea antică capătă semnificație Influența filosofiei va părea, desigur, nesemnificativă dacă luăm în considerare doar numărul limitat de filosofi specialiști sau numărul mic de cititori de cărți cu conținut filozofic Dar este o altă chestiune dacă acordăm atenție influenței indirecte pe care o exercită filosofia prin acele elemente filozofice care intră în câmpul fiecărei științe speciale și din care, după cum am văzut, din cauza nevoii ineradicabile de cunoaștere filozofică, aproape nicio știință

pot renunța Deci, de exemplu, influența uneori nefavorabilă asupra structurii vieții morale și religioase a științelor naturii din timpul nostru depinde nu atât de latura lor pozitivă sau de fapt, cât de acea tendință materialistă, care pătrunde în prezentarea faptelor și care constituie un element nou, filozofic, al științelor naturii În mod similar, atitudinea ostilă a așa-zisului negativ - - critica conținutului pozitiv al religiei creștine depinde nu atât de tehnici și metode noi de studiere a surselor primare ale acesteia, cât de pe baza acestei critici și de direcționarea ei în mod tendențios către rezultatele cunoscute ale teoriilor filozofice Influența asupra cursului său, mai întâi a filosofiei lui Spinoza, apoi a filosofiei lui Kant și Hegel, este un fapt incontestabil și universal recunoscut Cu o astfel de influență incontestabilă, deși indirectă și imperceptibilă la prima vedere, a filozofiei asupra vieții, opinia despre nesemnificația impactului ei asupra vieții, bazată în principal pe presupunerea teoretică a abstracției sale, își pierde deja o parte semnificativă din forța sa Prin urmare, întrebarea nu poate fi acum decât despre relația sa directă și imediată cu viața practică Aici întâlnim două critici opuse la adresa filozofiei: una, că ocuparea ei ne îndepărtează de viață și de nevoile ei reale; celălalt este că, dezvăluind uneori dorința de a reglementa viața după principiile ei, ea, datorită impracticității și ignoranței sale asupra vieții, nu poate avea decât o influență dezastruoasă asupra ei, îndreptând mințile către încercările de implementare a ordinii de vis a lucrurilor Din punct de vedere teoretic, prima acuzație poate părea justă Rotindu-se pe tărâmul ideilor, evidențiind normele nu numai ale cunoașterii, ci și ale activității practice, apoi întâmpinând implementarea incompletă și insuficientă a acestor idei și norme în lumea reală, poate produce o răcire la ordinea obișnuită a vieții Prezentând minții noastre în adevărata sa lumină destinul omului, creând idealurile vieții private și publice, ne învață să prețuim puțin scopurile obișnuite ale vieții umane și formele ei obișnuite și îl face pe om străin de această viață și de interesele ei O astfel de atitudine negativă a filozofiei față de viață a fost frumos personificată de antichitate în chipurile a doi filosofi, Heraclit și Democrit, dintre care primul, privind fluxul treburilor omenești, părea să plângă neîncetat, iar ultimul râdea Într-adevăr, o persoană a cărei minte este în mod constant prezentată cu idealuri și cerințe înalte, care nu este indiferentă față de bunăstarea celorlalți, când se uită la - - ordinea înconjurătoare a lucrurilor, trebuie să suferi adesea și profund în suflet, sau să râzi, - uneori, poate, cu acel râs amar, în care, așa cum spune poetul nostru, sub râsul vizibil lumii, lacrimi invizibile pentru lumea sunt ascunse O astfel de atitudine, uneori jale, alteori ironică a filosofului față de viață și, ca urmare a acesteia, înstrăinarea de ea, mulți filosofi antici au încercat, după cum se știe, să o ridice într-o atitudine normală față de ea Ideea înstrăinării filozofului de fluxul zgomotos al vieții sociale și "mulțumirea" înțeleptului s-au bucurat de o simpatie deosebită în epoca decăderii vieții morale și sociale a lumii antice *) Desigur, într-o asemenea eră, o asemenea atitudine a filosofului față de viață poate găsi o anumită justificare Având în vedere neputința minții teoretice de a pune în practică idealuri morale, poate fi un merit ca o persoană inspirată de aceste idealuri să aibă suficient curaj și energie pentru a se opune curentului general al vieții fără a fi purtat de el Inactivitatea se întâmplă uneori *) Deci deja în legenda despre originea cuvântului: filozofie, înălțată lui Pitagora, trăsătura distinctivă a filosofului este că este străin de grijile și

neliniștile vieții de zi cu zi; în timp ce alții se zvârli pe arena vieții, stimulați fie de interes propriu, precum vânzătorii și cumpărătorii de pe piață, fie de ambiție, precum cei care concurează la Jocurile Olimpice, el se limitează la rolul unui observator calm și cunoscător a ceea ce se întâmplă Idealul filosofului este conturat și mai puternic din această parte la Platon "Filozofii adevărați din tinerețe nu cunosc drumul spre piață; ei nu știu unde se află casa consiliului orășenesc, tribunalul sau vreun alt loc de întâlnire publică Nu aud nimic despre legi, decizii populare și decrete În visele lor, nu mă gândesc să iau parte la alegeri, să particip la serbări și să bem petreceri, să cânt la flaut și să dansez Cum trăiește cineva în oraș, bine sau rău, ce fel de necazuri i s-a întâmplat cuiva, acest lucru este la fel de necunoscut pentru filosof ca nisipul de pe fundul mării Nici măcar nu știe că nu știe toate acestea, pentru că în realitate doar corpul lui se plimbă prin oraș; dar spiritul său, care consideră totul ca meschin și nedemn de atenție, departe de aici și rătăcește în rai, în timp ce cercetează natura tuturor "(Theaet , p) cu o forță deosebită este realizată de mulți filozofi ai şcoli cinice şi stoice - - mai bine decât o activitate contrară convingerilor ei și însoțită de sentimentul că ea greșește Dar în timp ce scuzăm o astfel de înstrăinare a filosofului de viață, nu avem nicio intenție să o recunoaștem ca fiind corectă și să o ridicăm la un principiu Lumea ideilor și lumea fenomenelor nu sunt două lumi separate de o barieră de nepătruns; latura ideală a lucrurilor este latura realității însăși, dar numai închisă de țesătura pestriță a fenomenelor pentru conștiința imediată În fiecare apariție, mai mult sau mai puțin, se realizează o idee; mai mult sau mai puțin, așa cum spune Platon, toate lucrurile participă, pentru că fără el nu ar putea exista Plecând din acest punct de vedere, filosoful nu mai are dreptul să trateze viața reală cu dispreț; în manifestările cele mai aparent anormale ale acestuia, el trebuie să încerce să urmărească, măcar o nuanță slabă a acestui element ideal, la fel ca naturistul, care, chiar și în anomaliile organice, se străduiește să găsească, deși distorsionat și schimbat, tipul de această rocă organică și, revigorată de condiții externe nefavorabile, dorința naturii o pune în aplicare Din acest punct de vedere, filosoful trebuie să fie caracterizat mai degrabă de un anumit tip de optimism decât de pesimism și, într-o anumită privință, are dreptul să spună, împreună cu Hegel, dacă nu că totul real este rezonabil și tot ceea ce este rezonabil este real, atunci cel puțin, că în tot ceea ce este real există ceva rațional și tot ceea ce rațional se străduiește pentru realizarea lui Un astfel de mod de a privi relația dintre ideal și real în termeni practici, evident, ar trebui să-l determine pe filosof să nu desconsidere viața exterioară și nu la o înstrăinare mulțumită de ea, ci la respectarea acelor elemente ideale care sunt mai mult sau mai puțin inerente în ea și să te străduiești, cum în domeniile cunoașterii științifice, precum și în domeniul vieții private accesibile lui, să cureți aceste elemente de straturi aleatorii și să le dea curs din ce în ce mai liber și dezvoltare Uitarea unei astfel de relații între ideal și real poate fi exprimată, după cum arată experiența, într-o altă extremă mai dăunătoare decât înstrăinarea de realitate - - viața reală, despre care am vorbit Lipsa de respect pentru ea, nelimitată la alienarea pasivă, se poate manifesta în dorința de a o remodela și de a o recrea după principiile rațiunii, după planul ideal prezentat în mintea filosofului Asemenea încercări, nu fără motiv, au stârnit critici la adresa filozofiei și acuzații de încălcare a ordinii corecte a vieții sociale Astfel, în influența

filozofiei secolului al XVIII-lea, s-a găsit unul dintre motivele care au provocat Revoluția Franceză; teoriile abstracte ale așa-zișilor "ideologi" despre libertate, despre drepturile omului, despre cele mai bune metode de ordine socială, ar fi putut într-adevăr să aibă partea lor de influență dezastruoasă asupra fermentului minții care a fost rezolvată de această criză socială Fără a intra aici într-o explicație a întrebării, ce parte a participării aparține filosofiei în această criză și într-adevăr Multe persoane publice, care au predicat cele mai nerezonabile teorii în numele rațiunii, merită titlul general recunoscut de filosofi la acea vreme, remarcăm un lucru, că dintr-un punct de vedere cu adevărat filozofic asupra relației dintre ideal și real? , acest tip de influență distructivă a filozofiei asupra vieții este cu atât mai puțin nimic nu poate fi justificat decât înstrăinarea de viață Am văzut că doar în filozofie își pot găsi explicația și fundamentarea rațională a principiilor fundamentale pe care se bazează viața socială: religia, morala, dreptul, familia, puterea de stat și că, prin urmare, orice încercare de a nega sau de a zdruncina acestea principiile trebuie să găsească în ea cea mai puternică opoziţie Dar stabilind principiile generale și neschimbate ale vieții sociale, filosofia, ca știință a ideilor, nu spune nimic și nu poate spune nici despre implementarea efectivă a acestor principii în viața omenirii (care este o chestiune de istorie), nici despre acele mijloace și metode prin care modificarea și îmbunătățirea lor în continuare în virtutea legii universale și necesare atât a vieții private, cât și a vieții istorice a omului, legea dezvoltării progresive Recunoscând această lege mondială a dezvoltării, filozofia, desigur, nu poate fi un predicator - - stagnare sau revenire în trecut imperfect Dar, în același timp, ea știe că această mișcare înainte nu constă în negație, ci în dezvoltarea organică consecventă a acelor principii ideale care au constituit în orice moment fundamentul de nezdruncinat al vieții sociale Ea știe, de asemenea, că această dezvoltare, ca organică, este, de asemenea, strâns legată de viața ei istorică trecută, ca o plantă cu solul, cu rădăcinile sale, că nu are loc prin salturi rapide, ci printr-o creștere istorică lentă și dezvoltarea trecut în sine și acea accelerare violentă și prematură a acestei creșteri, graba artificială în a cere îmbunătățiri, pentru care terenul nu a fost încă pregătit în trecut și în prezent, poate aduce nu roadele reale coapte ale progresului, ci bebeluși prematuri născuți morți care, prin nașterea lor prematură, nu fac decât să tulbure viața normală a societății Dar chiar și în raport cu îmbunătățirea treptată, corectă a vieții sociale, sarcina filozofiei poate și trebuie să se limiteze doar la o explicație rațională a acelor idei generale care ar trebui să servească în orice moment drept principii călăuzitoare ale acestei vieți În ceea ce privește aplicarea privată, practică a acestor principii la nevoile unui anumit loc, timp, sistem social, atunci o indicare a metodelor unei astfel de aplicări, schița teoriilor speciale ale îmbunătățirii publice, depășește limitele sale legale Dacă orice fel de îmbunătățire reală, așa cum am spus, trebuie să-și aibă rădăcinile în trecut și o legătură organică cu prezentul, atunci este evident că pentru implementarea lor practică, în afară de alte condiții, este necesară cunoașterea acestui trecut și prezent istoric Dar această cunoaștere este pur faptică și practică, pe care nicio teorie filozofică nu ni le poate oferi Dimpotrivă, datorită unilateralității inerente în mod natural omului, potrivit căreia dezvoltarea unei laturi a cunoașterii este însoțită imperceptibil de slăbirea celeilalte, pentru filosof această cunoaștere faptică și practică, atât de necesară pentru

participarea activă la viața publică, este adesea mai puțin accesibilă decât pentru cel mai obișnuit lucrător practic Neu di- - - Prin urmare, este remarcabil faptul că, de îndată ce filosofii, părăsind propriul tărâm al speculațiilor, principiilor generale și ideilor, s-au gândit să intre în arena vieții sociale și să contureze planuri de îmbunătățire socială a priori, s-au dovedit a fi extrem de impracticabili și au stârnit acuzații juste a visului și nepotrivirii pentru viață a teoriilor lor - acuzații care ar trebui atribuite nu filosofiei, ci filozofilor care și-au extins sarcina peste măsură *) Filosofia poate avea o influență mai semnificativă decât asupra vieții sociale asupra vieții morale O asemenea influență este deja presupusă de faptul că domeniul filosofiei include definirea și clarificarea principiilor de bază ale moralității, în plus, conceptele corecte sau incorecte despre aceste principii ar trebui în mod firesc să se reflecte în aplicarea lor în viața practică Dar din moment ce determinarea acestor principii este în cea mai strânsă legătură cu viziunea filosofică generală asupra lumii, aceasta explică semnificația care a fost întotdeauna atribuită nu numai mitologiei, ci întregii filosofii teoretice în materie de moralitate În istoria filosofiei și în istoria civilizației am putut găsi suficiente dovezi ale unei asemenea influențe a filozofiei, uneori benefice, alteori dăunătoare, judecând după natura sistemelor, asupra vieții morale Am menționat deja influența benefică a anumitor învățături filozofice asupra vieții morale a lumii antice Filosofia materialistă a timpului nostru ne poate prezenta și reversul influenței filozofiei asupra vieții Nu este nevoie să extindem faptul că negarea lui Dumnezeu ca Legiuitor moral suprem, spiritualitatea sufletului nostru, libertatea, diferența obiectivă dintre bine și rău, nemurirea, nu numai că nu ne pot oferi motive ferme pentru o viață morală , dar va duce în mod constant la egoism complet și imoralitate Adevărat, filozofii materialişti nu vor fi de acord cu concluzia noastră Ei ne vor sublinia că în domeniul teoriei nu există un singur om de știință, oarecum cunoscut, în cercul materialiștilor care să propagă direct ♦) Cunoaștem remarca ironică a lui Frederic al II-lea, cu privire la cerința lui Platon ca conducătorii să fie filosofi: "dacă aș vrea să pedepsesc vreo provincie, aș trimite un filozof să o conducă" - - a văzut imoralitate; dimpotrivă, mulți dintre ei se țin de teorii ale științelor, care sunt destul de favorabile demnității morale a omului - de exemplu, teoriile utilitarismului În domeniul practic, spun ei din nou, nimeni nu poate dovedi că materialiștii se remarcă pentru o anumită imoralitate în comparație cu oamenii din vremea lor care au opinii opuse Toate acestea sunt parțial adevărate, dar astfel de fenomene fac onoare inimii materialiștilor, dar nu și minții lor Întrebarea este dacă vreuna dintre teoriile fizice (de exemplu, chiar și teoria utilitarismului) rezultă în mod consecvent din principiul materialismului sau nu și nu constituie o creștere ilogică a acestuia, care nu este legată organic cu acesta, ci se bazează pe un principiu complet diferit? Este suficient să acordăm atenție unei singure negări de către materialismul libertății și, ca urmare a acesteia, obligația și responsabilitatea oricăror acțiuni, pentru a răspunde negativ la această întrebare Dacă materialiştii mai modesti nu predică în mod deschis imoralitatea, atunci din partea celor mai îndrăzneţi şi mai consecvenţi o astfel de predicare nu ar fi deloc surprinzătoare sau condamnabilă din punctul de vedere al materialismului Ei subliniază că materialiștii nu sunt deloc mai răi decât alți oameni Acest lucru face din nou onoare inimii lor, dar nu minții lor; teoria nu devine deloc mai bună sau mai morală pentru că nu

este urmată în practică Mai mult, pentru o evaluare corectă a stării morale a unei persoane, manifestările externe ale moralității numai în acțiuni sunt departe de a fi suficiente Moralitatea negativă, absența viciilor grosolane, chiar și faptele exterioare lăudabile săvârșite din motive egoiste (de exemplu, ambiția), nu pot servi încă ca dovadă a moralității adevărate Toate acestea pot depinde de cauze externe și accidentale, de poziția, de exemplu, a unei persoane în societate, de faptul că pentru el nu existau motive și interese pentru a încălca codul obișnuit al moralității lumești și al decenței acceptate Prin urmare, în apărarea caracterului moral al materialismului în general, este imposibil să ne referim la modul de viață al filozofilor-materialiști, la faptul că ei nu erau mai răi decât persoanele din jurul lor, nu erau, de exemplu, nici hoți, nici criminali, nici oameni - - necinstit; nu exista niciun stimulent sau beneficiu în poziţia lor de a fi ei Pentru a judeca influența reală a materialismului asupra vieții, trebuie să se țină seama nu de filozofi și oameni de știință, pentru care știința însăși ar putea servi ca un factor de descurajare împotriva licențioșiei morale; ci oameni cu o mentalitate mai practică și mai consecventă, gata să-și pună convingerile în practică Este necesar să se acorde atenție stării morale a societăților întregi, de îndată ce opiniile materialiste se răspândesc în ele Dar aici istoria ne dă cele mai triste indicii; ea mărturisește întotdeauna legătura dintre aceste concepții cu declinul moralității publice; Multe manifestări ale desfrânării morale din timpul nostru își au, fără îndoială, sursa în răspândirea concepțiilor materialiste în societate Cu o asemenea influență a teoriilor filozofice asupra vieții morale, cu greu se poate pune la îndoială importanța adevăratei filozofii pentru stabilirea principiilor morale, mai ales în timpul nostru de slăbire a religiei, când o persoană în mintea lui caută principii călăuzitoare pentru activitate Dar influența filozofiei nu se limitează la eliminarea teoriilor unilaterale și etice și la stabilirea unei viziuni corecte asupra principiilor moralității De asemenea, poate contribui la realizarea acestor principii în viață Adevărat, știm că activitatea morală a unei persoane este determinată nu numai de convingerile teoretice, că voința unei persoane nu este întotdeauna ascultătoare de rațiunea și motivele morale ale propriei sale naturi datorită unei dorințe înnăscute de rău; De asemenea, știm că mijloacele reale de a eradica această deficiență și de a îndrepta o persoană pe calea adevărului și a bunătății nu constă în filozofie, ci în adevărata religie Dar, cu toate acestea, filosofia își poate exercita aici partea sa de influență benefică, în măsura în care convingerile teoretice pot participa și la determinarea acțiunilor noastre Ideile filozofice nu sunt opere de gândire goale, abstracte, a căror influență se limitează la o zonă de speculație; ei tind să iasă din acest tărâm și să devină motive ale voinței SOCH V KUDRYAVTSEV T I - - În ce măsură poate fi efectul acestor motive care au apărut sub influența teoriei, arată un exemplu de școli antice itice (de exemplu, cinice), în care filosofia a fost capabilă să conducă o persoană nu numai la limitarea nevoilor senzuale , dar chiar la un fel de asceză în ele suprimare Dar chiar dacă, având în vedere existența unor motive mai reale și mai energice pentru acțiuni morale (motive religioase), nu am aprecia foarte mult semnificația convingerilor filozofice în acest sens, atunci, în orice caz, nu avem dreptul să respingem merit important al filozofiei că ea, explicând concepte morale, contribuie la conștientizarea, distincția și rezonabilă activitatea noastră morală; în consecință, dacă nu creează moralitate, atunci măcar îi conferă cea mai înaltă valoare și demnitate

Dar chiar și indiferent de conținutul însuși al filosofiei și de scopul ei pentru viață, însăși ocupația cercetării filozofice nu poate rămâne fără un efect benefic asupra acesteia, deja prin însuși faptul că, având drept sursă principală rațiunea, metoda ei principală, analiza a conceptelor cuprinse în rațiune, ea învață o persoană să se aprofundeze în sine, la autoobservarea, la analiza stărilor sale interne Socratic, atât de necesar pentru îmbunătățirea morală: γνω&ι οεαυτόν, este incomparabil mai comod și mai ușor pentru un filosof decât pentru unul angajat în orice altă știință, cu atât mai mult pentru o persoană dusă de fluxul zgomotos al vieții active Pe de altă parte, învârtirea în lumea ideilor, a conceptelor generale, a principiilor, a filozofiei învață involuntar fenomenele vieții morale, atât proprii, cât și ale altora, să privească dintr-un punct de vedere superior, ideal și să le evalueze nu după vizibilitatea lor empirică, nu după motivația și rezultatele lor temporare și aleatorii, ci după semnificația lor internă și indiferent de într-adevăr, - el produce, așadar, să se raporteze la celălalt serios și strict, ceea ce este posibil doar cu înțelegerea clară a întreaga înălțime a idealului moral și conștiința propriei morale METODĂ DE FILOZOFIE În studiile noastre anterioare, am încercat să determinăm conținutul filosofiei, să arătăm posibilitatea, semnificația acesteia în domeniul cunoașterii și relația cu alte științe *) Acum următoarea întrebare este: cum poate filosofia să atingă scopul la care aspiră - cunoașterea laturii ideale a existentei, care este cea mai bună și mai fiabilă modalitate de a-și rezolva problemele? Răspunsul la această întrebare trebuie să fie o explicație a metodei filozofiei În cursul obișnuit al activității noastre cognitive, nu ne considerăm obligați înaintea fiecărei investigații să ne întrebăm despre modalitățile în care ar trebui desfășurată pentru a-și atinge scopul, cunoașterea adevărului, mai precis și mai direct Suntem ghidați de un simț direct, înnăscut al adevărului, un fel de tact și instinct logic, care la oamenii deosebit de talentați se pot ridica la un grad uimitor de sensibilitate în a ghici adevărul Deci, multe descoperiri și invenții, multe gânduri adevărate și originale în știință au aparținut unor persoane care au urmat în gândirea lor nu niște reguli prescrise de știință, ci propriul sentiment direct Dar astfel de fenomene nu pot fi decât un accident fericit împreună cu numeroase încercări nereușite de a investiga adevărul Astfel încât cunoștințele noastre merg întotdeauna cu pași inconfundabili și siguri pe calea ·) Vezi mai sus (la p și urm ; și urm ; și urm) articolele: "Ce este filosofia?"; "Este posibilă filosofia?"; Este filosofia necesară? - - Scanând adevărul, este necesar ca rațiunea noastră să acționeze după reguli sau metode ferme, bazate pe studiul naturii spiritului cunoaștere și justificată în adevărul său prin practica științifică, numite metode de cunoaștere Numai o astfel de gândire are dreptul de a fi numită gândire științifică, întrucât știința, prin însuși conceptul ei, ca cunoaștere rațională, nu poate fi nici o opinie, nici un sentiment, nici o convingere directă, ci o conștiință, bazată pe legile rațiunii, înțelegerea atât a adevărului însuși, a trucului, cât și a căilor care duc la ea Aceasta arată că filosofia, pentru a fi o știință în sensul exact al cuvântului, nu trebuie doar să aibă un conținut demn de cunoaștere științifică, ci și să cunoască acest conținut într-un mod științific, metodic Iar în filosofie, ca și în alte domenii ale cunoașterii, desigur, gândirea nu este sistematică, directă, bazată pe un anumit tact și ghicirea adevărului; și în ea multe gânduri strălucitoare și profunde pot fi găsite printre gânditorii care nu au aderat la nicio metodă științifică anume de

cercetare: astfel sunt, de exemplu, filozofii indieni, unii gânditori presocratici, gânditorii medievali, Boehm etc Dar acest gen a gândirii în sine nu putea crea nimic solid şi stabil în domeniul filosofiei Avea sens doar ca o excitare a gândirii filozofice către dezvoltarea științifică ulterioară a acelor idei care erau prezentate într-o formă vagă și obscure minții gânditorilor care nu erau ghidați de metodele corecte de cunoaștere Deci, de exemplu, multe dintre ideile lui Boehm au primit o formulare științifică în filosofia lui Baader și Schelling Indiferent de semnificația generală a metodei în materia oricărei cunoașteri științifice, cea mai filozofică, având în vedere importanța deosebită și dificultatea sarcinilor sale, care în sine presupune deosebită, prudență și atenție în alegerea căii pe care gânditorul trebuie să o facă mergi la rezoluția lor, întrebarea de Metoda filozofiei capătă o semnificație deosebită prin prisma acelor neînțelegeri, esențiale pentru însăși soarta științei noastre, care privesc în vremea noastră această problemă Astfel, unii (pozitiviști) confundă însăși filosofia cu metoda ei și văd în ea - - nu o știință cu un conținut propriu aparte, ci doar o metodă cunoscută, depășită de cunoaștere, care trebuie să cedeze în vremea noastră unei metode mai corecte, mai pozitive, care predomină în științele empirice Alții, deși nu neagă conținutul filozofiei în sine, spre deosebire de conținutul științelor empirice, ei resping adecvarea pentru atingerea scopului cunoașterii filosofice a acelei metode particulare, care a fost mult timp considerată proprietatea ei caracteristică, raționalul , metodă a priori, pe care o numesc metafizică; adevărata metodă a filozofiei, în opinia lor, trebuie să fie identică cu metoda științelor naturii Dar din moment ce experiența arată că posibilitatea rezolvării problemelor filosofice într-un mod empiric este extrem de îndoielnică, iar metoda rațională este în același timp recunoscută ca insustenabilă, atunci unii (Lange și alții) ajung în mod natural de aici la concluzia despre însăși imposibilitatea a filozofiei ca ştiinţă Cu aceeași nepotrivire pentru rezolvarea întrebărilor filozofice, atât metodele empirice, cât și cele raționale, în opinia lor, filosofia în sine nu poate fi o știință, ci o creativitate liberă a imaginației, completând cu vise ideale zonele inaccesibile științei exacte; lipsită de metoda științifică, filosofia este plasată în aceeași clasă cu poezia și religia înrudită Aceasta arată că problema metodei filosofice este indisolubil legată de problema existenței însăși a filozofiei, ca știință care are dreptul la existență independentă împreună cu ceilalți stiinte Logica, după cum se știe, indică două metode principale de cunoaștere științifică: analitică și sintetică În primul, înțelegerea noastră în materie de cunoaștere începe cu individul, cu faptele experienței, iar din acestea treptat, fără întrerupere și omisiune a membrilor intermediari, urcă la general Urmând această metodă, trecem de la efectele condiționale sau ultimele înapoi la primul motiv care le condiționează; de aceea se numeste metoda de ascensiune, progresiva Senzația și reprezentarea în ea constituie primul; conceptele și judecățile cele mai generale sunt ultimele; el studiază singularul după metode științifice, - - recurge în acest scop la observație și experimentare pentru a cunoaște în fapte ce este esențial și consonant, la fel ca ceea ce este neesențial și diferit, și ne conduce sau îndrumă astfel gândirea către cunoașterea cauzelor și legilor universale ale fenomenelor; de aceea o numește inductivă Întrucât faptele din care pornește metoda analitică sunt date în experiență, iar legile generale ale fenomenelor sunt derivate din analiza acestor fapte, această metodă este numită și metodă empirică - Metoda sintetică, dimpotrivă, începe

cu generalul şi coboară de la aceasta la fapte particulare; de la condiţiile iniţiale şi primul motiv se trece la condiţionalul care îl urmează şi la ultimele consecinţe Din începuturi şi din prevederile (axiomele) care sunt evidente în sine, după legătura necesară, logico-cauzală, deduce prin inferenţă alte prevederi ale ştiinţei; de aici se numește metoda descendentă, deductivă, regresivă, silogistică Întrucât acele elemente din care pornește metoda sintetică - conceptele generale și primele principii ale cunoașterii - sunt date nu în experiență, ci în rațiune și în ea pornim nu din fapte, ci din concepte raționale, această metodă, în contrast cu -ness la empiric, poate fi numit și rațional, speculativ După care dintre aceste două metode ar trebui să se ghideze filosofia pentru a atinge scopul cercetării sale? Și opinia generală despre filozofie și istoria ei, aparent, este de acord că o astfel de metodă ar trebui să fie precis sintetică, deductivă, rațională Filosofia a fost întotdeauna considerată o știință departe de experiență, derivând propozițiile și dovezile lor nu din observațiile realității empirice, nu din studiul faptelor, ci din rațiune, o știință speculativă Această convingere a fost în cea mai mare parte comună atât în rândul apărătorilor, cât și între dușmanii filozofiei, deoarece printre aceștia din urmă motivul principal de neîncredere și dușmănie împotriva ei a fost că, în cursul cercetării sale, părea a fi înstrăinat de realitate și încearcă să rezolve problemele sale într-un mod abstract, speculativ Istoria filozofiei din partea ei - - a justificat o astfel de opinie despre ea; în majoritatea sistemelor sale a trecut de la general la particular, căutând să-și rezolve problemele într-un mod independent de experiență Adevărat, în istoria filozofiei întâlnim senzaționalism, filozofie empirică, materialism - sisteme care pun experiența ca sursă principală a cunoașterii și analiza faptelor experienței ca metodă Dar fără a vorbi de măsura în care soluționarea întrebărilor filosofice a fost satisfăcătoare în aceste sisteme, aici doar observăm că ele sunt departe de a epuiza întregul câmp al perspicacității filosofice și că cele mai remarcabile, prin originalitatea și semnificația lor istorică, sistemele filozofice nu aparțin numărului empiric O astfel de importanță, dacă nu excepțională, atunci, în orice caz, predominantă în filosofia metodei deductive este pe deplin justificată de sarcina și scopul cel mai înalt al acestei științe Pentru a fi o adevărată reflectare în gândirea noastră a laturii ideale a ființei, filosofia trebuie să ne prezinte un sistem coerent de idei, pornind de la cea mai înaltă idee a absolutului și coborând treptele unor idei din ce în ce mai particulare, divergente de la absolut ca de la centrul și începutul său În această contemplare ideală a tot ceea ce există, în legătura și unitatea sa, gândirea noastră trebuie, evident, să meargă de la general la particular, de la cel mai înalt principiu al cunoașterii și al ființei la adevăruri și fenomene particulare, de la prima sa cauză la lucrări Integritatea și completitudinea viziunii filozofice asupra lumii este posibilă numai atunci când cercetăm tot ceea ce există, pornind de la un principiu superior, de la ideea de existență cu adevărat și originală Numai de la înălțime putem vedea caracterul general al unei anumite zone, putem reprezenta clar părțile și obiectele individuale în relația lor reciprocă și, astfel, ne putem forma o idee completă a acesteia O astfel de idee nu ne poate fi dată prin examinarea cea mai atentă a fiecărui subiect; ne va oferi doar o idee despre obiectele individuale, dar nu un concept al întregului: nu vom vedea pădurea pentru copaci Astfel, metoda sintetică constituie o trăsătură firească a cunoașterii filozofice Este cerut de însăși ființa - - filozofia ca știință,

angajată în studiul nu a unor subiecte speciale, ci a structurii generale a ființei, care are scopul de a ne prezenta o viziune completă și completă asupra lumii și nu doar să ofere informații private despre obiecte sau grupuri de obiecte cunoscute Dar recunoscând, atât pe baza istoriei filozofiei, cât și pe baza însăși sarcinii acestei științe, semnificația esențială pentru ea a metodei sintetice, ne-am înșela totuși dacă am începe să considerăm această metodă singura și destul de suficient în materia cunoaşterii filosofice Ținând cont de faptul că metoda deductivă este deosebit de caracteristică și adecvată pentru filosofie, nu se poate imagina procesul de cunoaștere filosofică în așa fel încât un filozof, după ce a luat un început sau concept cel mai general și mai abstract, printr-o rezoluție pur logică a acestuia în conceptele subordonate și o combinație ulterioară a acestor concepte, poate dezvolta treptat sistemul complet al științei sale, independent de realitate și fără a face față acesteia Ideea îndrăzneață de a construi un sistem coerent de filozofie complet a priori, prin puterea unei activități creatoare de gândire și fără a depăși nicăieri limitele sale, a ispitit mulți filosofi, dar în aplicare s-a dovedit întotdeauna a fi atât nereușită, cât și insolubil Istoria sistemelor idealiste, create chiar și de gânditori geniali, arată că, cu toată armonia lor logică, cu toată strălucirea construcțiilor și concluziilor gândite, ele s-au dovedit curând a fi de nesuportat, deoarece reprezentau experiențe de viziune asupra lumii care nu puteau suporta testul realității, nu au explicat-o și au luminat-o într-o contemplare perfectă, ci creând propria lor lume fantomatică S-a observat curând că în astfel de sisteme strălucitoare există multă armonie artificială, dar nu există spirit de viață; că în ele realitatea vie, de îndată ce nu se potrivea cu formule abstracte, derivate a priori, era fie ignorată, fie distorsionată, fie chiar negată complet, ca ceva iluzoriu, nu adevărat, inexistent Mai mult, așa cum ați spus, o construcție pur a priori a sistemului sa dovedit a fi incomodă Indiferent cum a decis filosoful să fie complet fidel metodei sale, să nu privească nicăieri dincolo de limitele minții sale, de fapt - - De fapt, conceptele au apărut curând în sistemul său, intruzind de nicăieri, ca urmare a observațiilor și experimentelor, și plasate doar artificial în legătura generală a construcțiilor sale imaginare a priori Cea mai convingătoare dovadă a ceea ce am spus este filosofia lui Hegel În sistemul său, metoda deductivă, într-o formă dialectică particulară, apare în toată puritatea și independența ei față de experiență În concordanță cu idealul cunoașterii filosofice, el crede a priori din conceptul de gândire pură (sau ceea ce este și ființă pură) să derivă un sistem coerent de filozofie și puterea extraordinară a gândirii sale logice, pe care adversarii săi înșiși nu nu pot nega-l, aparent garantează că aceasta sarcina va fi îndeplinită cu toată rigoarea, fără ezitare și abateri în direcția experienței Dar s-a dovedit această întreprindere a fi în puterea chiar și a unui gânditor remarcabil precum Hegel? Indiferent de meritele și demeritele conținutului însuși al filozofiei sale, o critică atentă a arătat de mult timp că ideea lui despre posibilitatea unei construcții pur a priori a filosofiei a fost o auto-amăgire involuntară Ca să nu mai vorbim de celelalte părți ale filozofiei sale, care au concepte mai specifice ca obiect, în însăși logica lui, care, aparent, reprezintă o experiență exemplară de derivare din a priori a celor mai generale și abstracte categorii din realitate, ea a descoperit multe concepte și idei de origine empirică, - concepte, a căror concluzie dialectică este imaginară și nu reală Dacă ar fi să cerem înapoi toate aceste concepte,

atunci gândirea pură s-ar sărăci brusc *) Cu un asemenea eșec, s-ar putea spune chiar mai mult, imposibilitatea de a construi filozofia printr-o metodă pur deductivă, dacă nu considerăm ideea unui caracter rațional al filosofiei ca o prejudecată pură, dacă nu ne întoarcem la empiric, inductiv metodă, neglijată până acum de filozofie, într-un mod atât de strălucit?, a declarat cine *) Pentru o analiză a metodei dialectice a lui Hegel din acest punct de vedere, vezi Trendelenburg în Jurnalul său Untersuchungen, B I , p şi urm , esp pp - - - despre capacitatea sa juridică științifică în rezultatele științelor naturale moderne? Este necesar, așadar, să inventăm o metodă specială, filozofică, de cunoaștere și nu este suficient - este metoda științelor naturale pentru construcția filozofiei? Ideea suficienței metodei inductive pentru soluționarea problemelor filosofice, având în vedere prăbușirea marilor sisteme idealiste din trecutul recent, este una dintre cele destul de comune în timpul nostru și exemplul seducător al succeselor a științei naturii, a cărei cauză a fost atribuită metodei lor, a captivat chiar și pe filosofi care, prin temperament și caracter, gândirea lor nu aparţine deloc numărului empiriştilor, ca de exemplu Hartmann, care în lucrarea sa "Filosofia inconștientului" se gândește să obțină "rezultate speculative printr-o metodă științifică inductivă, naturală" *) Dar cursul real al cunoștințelor noastre ne convinge cu ușurință de impracticabilitatea unui astfel de gând Observarea atentă a acestui curs arată că metoda strict inductivă a cunoașterii nu poate fi susținută nici măcar în acea zonă care, aparent, consideră că este proprietatea sa exclusivă, în domeniul științelor naturii, că în alte domenii ale cunoașterii dă din ce în ce mai mult cale la metoda sintetică, că, în cele din urmă, pentru rezolvarea problemelor superioare ale filosofiei, se dovedește a fi complet nepotrivită În ceea ce privește, în primul rând, științele naturii, aceasta arată suficient o observare atentă a acelor procese și metode prin care se desfășoară activitatea științifică în ele Cât de curând ne vom îndrepta atenția către dispozitivele logice pe care le utilizează știința naturală, de exemplu la acceptarea ipotezei și a analogiei, la explicarea unor fenomene particulare din fapte și legi generale, la categoriile și conceptele generale sub care se subsumează și după care grupează fenomene, indiferent de coexistența și succesiunea lor empirică, de exemplu asupra clasificării, în sfârșit, asupra împărțirii sistematice a tuturor științelor și distribuirea materialului lor; atunci putem observa cu ușurință că deși inducția este o metodă necesară a științei naturii și *) Phil d Inconştient I - - - condiția succesului său, dar în același timp condiția nu este singura, cu atât mai mult, că nu inducerea este mijlocul cel mai puternic al progresului său științific Într-adevăr, istoria științelor naturii arată că toate descoperirile aproape remarcabile ale timpurilor moderne au fost făcute nu printr-o cale lentă de ascensiune de la particular la general, ci printr-o pătrundere pur mentală în legătura și corelarea reciprocă a legile naturii și aplicarea științifică a vederilor și conceptelor generale la clarificarea legilor speciale și a fenomenelor naturale Această semnificație a metodei deductive, sintetice în cunoașterea naturii este deja evidențiată de caracterul matematic al ultimei științe naturale Dacă cuvintele lui Kant sunt adevărate, că în știința naturii există tot atâtea cunoștințe științifice câte sunt conținute în ea matematica, atunci este și adevărat că în ea inducția ar trebui să ocupe nu primul, ci al doilea loc, deoarece cunoștințele matematice, bazate pe pe conceptul de bază al cantității pure, este deja același, depășește astfel limitele

empirismului pur Și, de fapt, vedem că primul cercetător al naturii, care a stabilit legile ei matematice, Kepler a ajuns la descoperirea lor nu prin inducție și ascensiune de la fenomene particulare la legile lor generale; dimpotrivă, fără a pierde din vedere experiența, desigur, a calculat a priori diferitele posibilități ale cursului legal al fenomenelor, din care a dezvoltat ipotetic consecințele, iar apoi a trecut doar la experiență pentru a le compara cu ea și decide care dintre posibilitățile sugerate teoretic au fost justificate A considerat posibilă descoperirea legilor naturii doar pentru că în mintea omului, în activitatea sa interioară, este dată posibilitatea cunoștințelor și construcțiilor matematice de aplicare și aplicare la fenomene naturale reale *) Aceleași sau similare metode de cunoaștere, cu excepția inducției, au fost folosite de alți mari naturii ai noului timp, de exemplu: Galileo, Descartes, Newton etc **) *) Sarcina cunoașterii raționale a naturii, după Kepler, constă în "a putea găsi o proporție la sensibili și a descoperi și a scoate la lumină asemănarea acelei proporții la sensibili, având grijă de un anumit arhetip al verisiraae'armoniei care se află în minte " Faptele Apostolilor V, ♦·) Despre insuficiența inducției pentru cunoașterea empirică a naturii, vezi R Eucken: Geschichte und Kritik d Grundbegriffe d Gegenwart p - - - Dar dacă, așadar, chiar și în domeniul cunoașterii naturii, departe de toate, și mai mult decât atât, cel mai important, se realizează prin inducție, atunci acest lucru ar trebui spus cu atât mai mult despre un alt domeniu de cunoaștere aparținând filosofiei, unde nu se ocupă de fapte empirice, ci de obiecte inaccesibile experienței, tocmai pentru că experiența ne oferă doar fenomene și nu indică în mod direct ceea ce se află în spatele fenomenelor și constituie subiectul real al înțelegerii filozofice Apărătorii importanței excepționale a metodei inductive în domeniul cunoașterii științifice, care, pe această bază, solicită aplicarea ei în filosofie, uită cu desăvârșire că folosirea acestei sau acelea metode în domeniul cunoașterii nu depinde de arbitrariul nostru și nici măcar pe meritul absolut al metodei în sine, ci pe obiectele cunoașterii, că obiectele empirice, obiectele matematice și obiectele filozofice pot necesita o metodă cognitivă diferită Prin urmare, aplicarea unei metode cunoscute într-o zonă neînrudită și necaracteristică a cunoscutului se poate termina cu ușurință într-un eșec complet Iar experiența justifică pe deplin o astfel de presupunere cu privire la aplicarea metodei empirice la soluționarea întrebărilor care depășesc granițele experienței Vorbind despre relația dintre filozofie și științele naturii, am văzut că știința naturii, cu ajutorul metodelor sale, nu ajunge și nu poate ajunge nici măcar la acele concepte superioare și fundamentale care servesc drept presupuneri necesare fiecăreia dintre științele naturii, că aceleași presupuneri în ele sunt luate în mod direct asupra credinței și că, așa cum originea lor nu se află în experiență, ci în rațiune, tot așa explicația lor, necesară pentru fundamentul științific complet al științei naturii, presupune nu o metodă empirică, ci o metodă rațională Ca să nu mai vorbim de multitudinea de alte întrebări care se ridică inevitabil de mișcarea științelor naturii, dar care nu pot fi rezolvate satisfăcător cu mijloacele disponibile Această imposibilitate de a rezolva cele mai importante întrebări filozofice prin metoda inductivă este recunoscută în mod clar de empiriştii stricţi şi consecvenţi, iar rezultatul unei astfel de conştiinţe, deşi negând în acelaşi timp validitatea metodei raţionale, este în mod firesc ideea lor absolut - - insolvabilitate, despre imposibilitatea adevăratei filozofii Ce poate fi filosofia cu folosirea exclusivă a

metodei inductive, a afirmat Comte clar și destul de corect din punctul său de vedere, nevăzând în ea nimic altceva decât un set sistematizat al rezultatelor cele mai generale ale științei naturii Dar este, de asemenea, evident că o astfel de compilare a celor mai importante informații din științele naturii nu merită numele de filozofie Adevărat, pentru a dovedi posibilitatea și aplicabilitatea metodei empirice în filosofie, ele ne pot indica o întreagă direcție în filozofie însăși, care poate fi numită empiric și care, începând cu empirismul epistemologic, trecând prin stadiul de tranziție al senzaționalismului, care se poate numi empiric se termină cu materialismul Toate aceste sisteme oferă experiența ca principal început și sursă de cunoaștere filozofică, iar analiza faptelor date în experiență ca metodă Dar, pe de o parte, istoria filozofiei arată în mod clar unilateralitatea acestei direcții, deoarece, fiind condusă de o metodă similară de cunoaștere, ea nu poate ajunge nu numai la o soluție, ci și la formularea corectă a celei mai importante metode filozofice întrebări, dar conducând în mod consecvent viziunea sa asupra sursei și metodei cunoașterii noastre, trebuie să ajungă inevitabil fie la negarea acestor întrebări, fie la soluția lor incorectă Deci de exemplu adevărata filozofie empirică vine în mod consecvent la negarea a tot ceea ce este suprasensibil în materialism și, în același timp, la negarea conținutului esențial al filozofiei însăși Pe de altă parte, o analiză mai atentă a conținutului sistemelor filosofice care se autointitulează empirice arată că ele însele nu rezistă principiului lor epistemologic, că acele elemente care le conferă un caracter filozofic și le fac sisteme specific filozofice, spre deosebire de stiintele pozitive, nu apar din experienta si sunt realizate în ele printr-un mod neexperimentat și inductiv De exemplu în materialism, care se mândrește că este cel mai aproape de experiență, de conceptele sale de bază: materie, atomi, forțe și altele - - nya, introdus a priori pentru a explica faptele experienței În general, tot ceea ce face din materialism o filozofie, deși una unilaterală, și îi conferă un loc în istoria acestei științe, este, deși inconștient pentru ea, rezultatul nu al empirismului, ci al speculației și, prin urmare, Comte, din punctul său de vedere asupra semnificației științifice numai a metodei pozitive, naturale, a avut din nou complet dreptate atunci când a numit materialism, ca experiență de explicare a esenței naturii și a originii ei, aceeași metafizică ca și idealismul Dacă acum, după cum arată experiența, nici metoda pur deductivă, nici metoda pur empirică nu conduc și nu poate conduce filosofia la rezultatul dorit; dacă, după cum arată analiza activității științifico-cognitive a minții noastre, construcțiile sale cele mai aparent a priori includ inevitabil elemente empirice, și invers, nici cea mai riguroasă și adevărată cunoaștere empitică nu se poate descurca fără ajutorul sintezei și deducției: atunci concluzia firească din aceasta este în ceea ce privește Singura metodă a filosofiei poate fi aceea că adevărata sa metodă ar trebui să constea în combinația dintre analiză și sinteză, că ambele metode ar trebui să se ajute și să se completeze reciproc în atingerea scopului cunoașterii filozofice Întrucât analiza și sinteza, așa cum am văzut, au loc nu numai în filosofie, ci în orice știință, am putea, desigur, numi metoda filosofică generală științifică și, în acest sens, să fim de acord cu opinia acelor filozofi care nu nu vreau sa recunosc pentru filozofie vreo > metoda speciala, exclusiv filosofica *), daca acest nume nu a dus la unele neintelegeri si ambiguitati Ambiguitatea apare aici deoarece sub denumirea de știință unilateral se înțelege adesea doar știința naturală (spre deosebire de

filozofie) și în virtutea acesteia, sub denumirea de metodă științifică generală înțeleg din nou aceeași metodă inductivă, deși cu unele concesii în favoarea elementului a priori Însă domeniul științei nu se limitează la cunoașterea naturii exteriorului, iar conceptul de metodă analitică este mult mai larg decât conceptul de metodă inductivă, ca în
*) Vezi de ex Harias; Abh zur System Philosophie, p ; · - - prevederi de analiză pentru studiul numai a faptelor experienţei externe Prin urmare, pentru a nu cădea din nou sub acoperirea conceptului de metodă științifică generală în unilateralitatea empirismului, care este străină de adevărata filozofie, trebuie acum să definim mai precis semnificația atât a analizei, cât și a sintezei în filosofie și arată relația lor reciprocă Este deosebit de important să lămurim sensul în filosofia analizei și experienței, întrucât, pe de o parte, filosofii au păcătuit adesea fiind duși de construcții a priori, deductive, cu uitarea drepturilor experienței, pe de altă parte , având în vedere aceste hobby-uri, cu o deosebită perseverență, ca antidot, se recomandă experiența prezentă și metoda de cercetare experimentală Am văzut că încercările de construcție pur a priori a unui sistem filozofic s-au încheiat cu eșec Putem găsi cu ușurință atât cauza acestor eșecuri, cât și mijloacele de prevenire a acestora dacă acordăm atenție esenței metodei deductive și cursului propriu-zis al cunoștințelor noastre În primul rând, cu conceptul de deducție, combinăm ideea unuia sau mai multor principii sau concepte superioare, pe care trebuie să le rezolvăm în mod logic în concepte inferioare, pentru ca apoi, combinându-le, să ajungem la soluționarea întrebărilor filozofice Dar întrebarea este: unde ar trebui să ducă filosofia aceste concepte, aceste începuturi și fundamente ale științei? A împrumuta aceste concepte din afara filosofiei, acceptându-le pe credință ca propoziții direct cunoscute și neîndoielnice, ar însemna contrazicerea completă a ideii de cunoaștere filosofică, negarea filozofiei chiar la începutul ei, în dreptul fundamentării raționale a propriei principii Să presupunem că începutul filosofiei trebuie să apară gata în mintea filozofului, asemenea Minervei din capul lui Jupiter? Este posibil să ne asumăm, împreună cu Hegel și Schelling, în sufletul nostru o abilitate specială de "viziune intelectuală", pentru care se deschide primul principiu al cunoașterii și al ființei dintr-o dată și cum se deschide? Dar un astfel de act de cunoaștere este complet nefiresc și nesigur din punct de vedere psihologic De fapt, cum fiecare gânditor, deci a ajuns, de asemenea, la principiile generale ale sistemului lor printr-o reflecție preliminară, mai mult sau mai puțin îndelungată, de cercetare - - alesul lor, desigur, nu a apărut brusc în mintea lor, ca o descoperire norocoasă sau ca o privire bruscă a unui fel de iluminare mentală; a fost dezvoltat de ei după un studiu critic al diverselor opinii și direcții filosofice și acceptat drept rezultat, care li se părea singurul adevărat și ferm Că tocmai prin această modalitate de reflecție și cercetare preliminară au ajuns filosofii menționați la stabilirea principiilor generale ale sistemelor lor, pe care le-au prezentat a priori, ca un produs al gândirii pure (Hegel), sau al contemplației mentale (Schelling) , dovada in acest sens este deja faptul ca natura definita a gandirii lor, sistemul final al filozofiilor lor nu s-au format brusc in intregime, ci au fost compuse putin cate putin, prin modificarea si clarificarea propriilor concepte La Schelling, de exemplu, aceste modificări ale naturii filosofării apar foarte clar în diferitele perioade ale activității sale filozofice Desigur, acel mod preliminar de gândire care i-a condus pe filosofi la principiile de bază ale sistemului lor nu a fost expus de ei în

scrierile lor și nici pentru ei ulterior poate să nu fi părut destul de clar; dar că a existat cu adevărat, nimeni care are vreo cunoaștere a procesului psihologic de formare a cunoștințelor noastre nu se va îndoi de asta A gândi altfel ar fi pură auto-amăgire Este remarcabil că posibilitatea unei astfel de amăgiri de sine, în raport cu alți filozofi, a fost foarte bine înțeleasă de Hegel însuși, deși în propriul său sistem nu a observat același neajuns Referitor la doctrina lui Jacobi despre contemplarea mentală directă, el spune: "Printre experiențele cele mai frecvente se numără acel fenomen psihologic acel adevăr despre care este foarte bine știut că sunt rezultatul unor acte de cunoaștere foarte complexe și mediocre, pentru cei cărora o astfel de cunoaștere a devenit la îndemână și obișnuit, par imediat conștiinței lor Matematicianului și tuturor celor care sunt bine familiarizați cu știința, concluziile și propozițiile sunt prezentate direct, așa cum sunt cunoscute, la care duce de fapt o analiză foarte complicată Fiecare - - O persoană dată are în minte multe propoziții generale, adevăruri, opinii, așa cum sunt date direct minții sale, dar care de fapt s-au născut în sufletul său numai după o lungă reflecție și dintr-o lungă experiență de viață Rapiditatea și dexteritatea pe care le dobândim în orice știință sau artă constă în faptul că avem acest tip de cunoaștere direct în conștiința noastră, chiar și în activitatea exterioară și obiceiul membrilor noștri Dar în toate aceste cazuri, imediatitatea cunoașterii nu numai că nu exclude medierea anterioară, ci este atât de strâns legată de aceasta încât cunoașterea directă este de fapt produsul și rezultatul cunoștințelor dobândite indirect Toate acestea arată că în domeniul filosofiei, construcția ei sintetică trebuie neapărat precedată de un proces de gândire, al cărui rezultat trebuie să fie acele principii sau adevăruri fundamentale care trebuie să servească drept fundament de încredere pentru sistemul filozofic Ce fel de proces este acesta? Pentru a răspunde la această întrebare, este suficient să acordăm atenție cursului obișnuit, firesc al activității noastre cognitive, prin care ajungem, printr-o reflecție mai mult sau mai puțin prelungită, la un rezultat general care ni se pare definitiv și definitiv Adevărat În primul rând, ne sunt prezentate minții diverse gânduri private și considerații și opinii private cu privire la un anumit subiect; le aprofundăm, le comparăm, le discutăm, le evaluăm avantajele și dezavantajele și, în cele din urmă, încetul cu încetul ne dezvoltăm propria idee despre asta Evident, aici metoda de gândire este analitică: urcăm de la gânduri private, concepte la un concept general, o dezvoltăm printr-un fel de critică și analiză, atât opiniile noastre separate, cât și ale altora Dacă trecem acum de la gândirea cotidiană la gândirea filozofică, atunci aici vom vedea în esență aceeași metodă, cu singura diferență că, întrucât cunoașterea filozofică este cunoaștere științifică, atunci de fapt *) Encyklopädie, ed v Rosenkranz, p - SOCH V KUDRYAVTSEV, vol I - - analiza conceptelor, pentru derivare cu ajutorul principiilor generale, nu avem dreptul sa actionam la intamplare, sa tinem cont de gandurile care ne apar intamplator in mintea noastra si de opiniile intamplatoare ale altora, in speranta de a ajunge la orice firma concluzii, dar trebuie să pornim de la fapte și concepte, a căror elucidare ar avea o semnificație reală pentru filozofie Și în materie de cunoaștere empirică a naturii, nimic nu ar fi rezultat dacă am începe să supunem observațiilor și experimentelor obiecte și fenomene care ne cad accidental în atenția, fără a face o alegere oportună a obiectelor de studiat și fără a stabili scopurile din experimentele noastre La fel, în cazul analizei filosofice, pentru ca ea să ne conducă către un anumit scop, trebuie să

acordăm atenție gândurilor, conceptelor, faptelor care sunt importante pentru cunoașterea filozofică, faptelor filozofice, ca să spunem așa Ce fel de fapte sunt acestea? Întrucât filosofia se ocupă de idei, subiectul analizei filozofice, evident, nu ar trebui să fie latura fenomenală a ființei, nu fenomenele empirice (al căror studiu este treaba științelor pozitive), ci acele fenomene din domeniul naturii și spiritului, în care elementul ideal este exprimat cu cea mai mare claritate Ca și în natură, așa mai ales în domeniul ființei spirituale, subiectul analizei filozofice ar trebui să fie universalul, necesar, unic, de bază, tot ceea ce am indicat trăsăturile caracteristice ființei ideale Dar, așa cum nu am fi mers departe în domeniul experienței și al cunoștințelor empirice dacă fiecare cercetător ar lucra independent și independent, fără să-i pese de rezultatele obținute de alți cercetători și neștiind ce a făcut știința, tot așa exact în filozofie subiectul analiza ar trebui să servească nu numai latura ideală a ființei, ci și reflectarea acestei laturi în conștiința și cunoașterea omenirii, în conceptele și opiniile despre ea Elementele inițiale ale cunoașterii filozofice sunt deja date în conștiința directă a unei persoane, în ideile inerente minții sale, apoi își găsesc dezvoltarea ulterioară în limbaj, în prevederile simțului uman comun (mintea comună), în credințele religioase și, în cele din urmă, în filosoful skih opinii și sisteme Atenţie- - - un studiu amănunțit al acestor fapte subiective ale filosofiei, realizat din nou prin analiza critică a acestora, la fel de mult, dacă nu mai mult, decât un studiu independent al aspectelor ideale ale realității, ar trebui să ne conducă la stabilirea acelui principiu filozofic, a acelui punct de vedere, din care ne va fi posibil să ne formăm un întreg și adevărat, în opinia noastră, viziune asupra lumii Dar acest gen de analiză, care precede în mod firesc și construcția sintetică a filosofiei, la fel ca în gândirea obișnuită, discuția și luarea în considerare a opiniilor proprii și ale celorlalți trebuie să precedă conceptul final al unui subiect dat, ar fi în sine încă foarte insuficiente pentru a oferi filozofiei o bază solidă și cu adevărat științifică Analiza acestor concepte despre subiecte filozofice, concepte exprimate atât în conștiința generală a omenirii, cât și în opiniile oamenilor de știință și filosofilor, pentru a fi fructuoasă, trebuie să implice în mod necesar evaluarea comparativă a acestora, judecata asupra gradului de adevăr sau neadevăr al acestora Dar cum am începe să fim ghidați în această judecată despre demnitatea nu numai a celorlalți, ci și a propriilor noastre gânduri și concepte? Simțul nostru imediat al adevărului, opinia noastră personală, conform căreia l-am respinge pe unul, îl acceptăm pe celălalt pentru că unul ni se pare fals, celălalt adevărat? Adevărat, o discuție atât de directă, instinctivă, cu o anumită putere de gândire înnăscută, cu un anumit grad de educație generală care a rafinat această putere, poate fi adevărată Dar va fi adevărat întâmplător și în orice caz nu va avea o valoare general obligatorie, deci, științifică Un alt gânditor, în materie de evaluare, va ajunge la un rezultat opus părerii noastre și, referindu-se la simțul său imediat al adevărului, va avea același drept cu noi să-și afirme adevărul De aici rezultă clar că, pentru ca o viziune generală asupra lumii, derivată din analiza conceptelor noastre și ale altor oameni, să nu fie o convingere personală, ci o viziune filosofică strict justificată, trebuie să avem un criteriu neîndoielnic despre ceea ce ar trebui să considerăm adevărat și ce nu este și pe ce bază Dar cum și unde putem - - gasesti un astfel de criteriu? Întrucât adevărul (pe lângă semnificația sa obiectivă) este o anumită

proprietate a cunoașterii noastre, este evident că trebuie să obținem o concepție fermă despre acest adevăr numai printr-un studiu atent al cunoștințelor noastre și al acelei facultăți care servește ca sursă și organ al acesteia, gândire Trebuie să acordăm atenție gândirii ca fapt dat în experiența psihologică și, printr-o analiză precisă, să separăm în ea ceea ce constituie materialul cunoașterii, obținut din impresiile experienței, și ceea ce constituie însăși natura rațiunii, ea a priori și independentă de legile experienței și formele activității sale și studiindu-le pentru a determina în ce măsură avem oportunitatea și dreptul, aplicându-le faptelor experienței externe și interne, să cunoaștem nu numai realitatea empirică, ci și să urcăm dincolo limitele sale, de a fi ideal și cognoscibil de rațiune În general, o construcție pozitivă, sintetică, a unei viziuni filozofice asupra lumii trebuie să fie precedată de o teorie filosofică a cunoașterii bazată pe un studiu analitic al însuși organul cunoașterii, mintea Recunoașterea necesității cercetării analitice, care precedă construcția pozitivă a unui sistem filosofic, este o trăsătură caracteristică și în același timp un avantaj care deosebește noua filozofie de cea veche și medievală Strămoșul noii filozofii, Descartes, a atras atenția asupra primei forme a acestei analize indicată de noi - la un studiu preliminar, critic, atât al opiniilor general acceptate, cât și al opiniilor filozofice despre adevărurile de bază ale cunoașterii Această investigație este esența metodei sale sceptice Necesitatea celei de-a doua forme de analiză filosofică prezentată de noi este indicată parțial de Locke și Hume, dar exprimată cu o claritate deosebită de Kant Celebra sa "Critica rațiunii pure" ne prezintă experiența unui studiu analitic al facultății cognitive, ca o condiție necesară pentru o soluționare pozitivă a problemelor filozofice Atât cu metodele, cât și cu rezultatele criticii sale, se poate fi de acord și nu , dar însăși ideea lui despre necesitatea unei astfel de critici este de netăgăduit - - provine din însăși natura filozofiei ca știință, care trebuie să se întemeieze pe principii solide, independente, neîmprumutate de altundeva și nu asumate doar ca neîndoielnice (ca în alte științe), ci verificate și dovedite, în neîndoielile lor, principii Dar începuturile filozofiei nu se află undeva în afara ei, ci chiar în acea facultate care îi servește drept sursă, în rațiune Astfel, investigarea rațiunii în sine este prima și esențială sa lucrare Nu numai caracterul direcției pozitive ulterioare a filosofiei, ci și însăși soarta ei depinde în întregime de o astfel de cercetare , deoarece doar o analiză critică a cunoștințelor noastre ne poate spune despre posibilitatea și gradul de certitudine a rezolvării problemelor filozofice Trebuie mai întâi să ne studiem înțelegerea, atât în sine, cât și în produsele sale, teoriile filozofice, pentru a vedea dacă și ce poate cunoaște, pentru ca mai târziu să nu ne ocupăm, poate în zadar, la rezolvarea unor întrebări inaccesibile puterea noastră cognitivă În general, orice sistem filozofic, care nu este precedat de un studiu critic al facultății cognitive, nu este, după Kant, cunoaștere rațională, ci dogmatism, adică se bazează pe neexplorat și, prin urmare, nu este dovedit (dogmatic) presupunerea că mintea noastră este capabilă să cunoască adevărul Cu validitatea ultimei remarci a lui Kant, precum și cu ideea necesității unui studiu analitico-critic al cunoașterii, anticipând filosofia pozitivă, nu se poate decât să fie de acord Dar, cu toate acestea, această idee era inacceptabilă, *Îa la prima vedere părând respectuoasă Ni se spune: cereți o filozofie anterioară a criticii cunoașterii; dar investigația critică, dacă gândirea noastră este capabilă să cunoască adevărul, este în sine

gândire filozofică; acest gen de cercetare poate fi de încredere, evident, din ipoteza că procesul de gândire prin care se realizează este destul de de încredere Astfel, critica presupune deja ceea ce aparent nu vrea să admită - o certitudine preliminară în adevărul acelor legi ale gândirii, conform cărora ea însăși se realizează, - - și în acea posibilitate de cunoaștere pe care ea urmează să o demonstreze încă Astfel, reproșând, împreună cu Kant, orice alt mod de a filozofa cu dogmatism, tu însuți ești vinovat de același dogmatism, dacă numai încrederea care precede fiecare activitate cognitivă poate fi numită dogmatism în posibilitatea cunoașterii și în certitudinea acelor legi conform căruia se produce Față de cei care apără această metodă de filosofare, Hegel remarcă că în filozofie cei care nu vor să gândească înainte de a ști cum și la ce să gândească, sunt ca acel scolastic care, de frică de drum, a făcut jurământul de a nu se atinge apă înainte de a atinge apa; nimeni nu poate investiga filozofic facultatea de cunoaștere fără a atinge filozofia însăși Dacă, în chestiunea criticii cunoașterii, ar fi fost doar problema dacă această critică ar trebui să aibă loc în interiorul filosofiei sau în afara ei și dacă ar exista într-adevăr filozofi care o susțin pe aceasta din urmă, atunci, desigur, Hegel ar avea dreptate Dar aproape nimeni nu va apăra ideea că investigarea critică a cunoașterii nu este o investigație filozofică și că, în timp ce suntem angajați într-o astfel de investigație, nu gândim încă filozofic; este în esență parte a filosofiei însăși Întrebarea, evident, nu este despre locul acestei cercetări în domeniul cunoașterii și nu despre denumirea ei - nu despre dacă ea precede filozofia și poate fi numită filosofică, ci despre dacă este posibilă chiar în domeniul filosofiei? Dar, punând astfel întrebarea, trebuie să-i dăm un răspuns afirmativ, care nu poate fi slăbit prin observația că, supunând cunoașterea unei analize filozofice, pentru a evita dogmatismul, cădem în același dogmatism, călăuzindu-ne în această analiză prin asumarea posibilităţii de a realiza adevărul şi fiabilitatea legilor noastre gândirea Cert este că cei care ridică această obiecție în mod deliberat nu vor să observe diferența esențială dintre gândirea obișnuită și științifică, necritică și critică, filosofică Nu există nicio îndoială că toate cunoștințele, inclusiv filozofia ') Hegel's Werke, B XI, , p - - Spiritualul, începe cu o încredere imediată în gândire și o încredere imediată în posibilitatea de a cunoaște adevărul cu ajutorul acestuia Fără o asemenea încredere, fără un astfel de dogmatism de simț general sau de bun simț, chiar și primul pas pe calea cunoașterii este imposibil Dar un astfel de dogmatism este doar prima etapă a cunoașterii în general, care poate fi urmată de o altă etapă de reflecție asupra primei și autoverificarea ei; această a doua etapă a procesului gândirii științifice trebuie să fie, propriu-zis, pentru filozofie, prima etapă în domeniul propriu În primul rând, activitatea cognitivă a omului se îndreaptă către lumea exterioară și, încetul cu încetul, către anumite fapte ale experienței psihologice; apoi, în virtutea capacității omului de auto-reflecție și autocunoaștere, se trece la o examinare critică a propriei activități cognitive; aici este începutul filosofiei În fine, de îndată ce rezultatul acestei cercetări se dovedește a fi satisfăcător în sensul afirmării posibilității cunoașterii filozofice și a metodelor sale, ar trebui stabilită și instaurarea unei viziuni pozitive asupra lumii pe terenul solid și examinat al cunoștințelor noastre Nu există nicio dispută că trebuie să plecăm de la încrederea în ea dacă dorim să obținem vreun rezultat Dar această încredere, inițial oarbă, spontană, nu trebuie să rămână așa De îndată ce apar

nedumeriri sau îndoieli cu privire la dacă cunoștințele noastre în general, sau în orice aspecte particulare ale acesteia, corespund realității și adevărului, nu mai putem înlătura cu forța aceste îndoieli, referindu-ne la simpla noastră încredere în cunoștințele noastre Suntem obligați să ne examinăm în mod critic gândirea, iar această gândire critică sau reflecție asupra gândirii în sine trebuie să primească credit până când devine clar orice motiv special pentru refuz Trebuie să investigăm aceste motive, care ni se par ca obiecții la adresa întregii cunoștințe sau a unor aspecte ale acesteia, prezentate de sistemele filozofice de diferite direcții și, de îndată ce se dovedesc a fi neconcludente, să fim convinși nu dogmatic și direct, dar filozofic, a adevărului cunoștințelor noastre cu definirea precisă a limitelor sale - - Dar nu este suficient să acordăm analizei un loc doar la începutul științei noastre, să vedem în ea doar o modalitate de a descoperi și a stabili principiile ei generale, pentru ca mai târziu să poată fi deja încredințată cu îndrăzneală numai sintezei Nu se poate crede că, de îndată ce principiile și propozițiile generale sunt descoperite prin analiza facultății noastre cognitive și a produselor sale, avem dreptul de a ne limita la o gândire pură și independentă de studiul analitic al faptelor (dacă vor exista fapte ale experienței) , sau fapte de gândire) deducerea particularului din general Însăși legătura și interdependența celor două metode principale în cursul actual al cunoștințelor noastre vorbește împotriva acestui lucru Am avut deja ocazia să remarcăm că metodele analitice și sintetice, în separarea și diferența lor ascuțită una de alta, sunt expuse doar în logici; de fapt, în procesul viu al activității cognitive, ele se împletesc constant, unul trece în celălalt și îl ajută pe celălalt în investigarea adevărului Dacă spunem că o știință este specifică uneia, iar alta această metodă, atunci ea nu este în sensul dominației exclusive a uneia dintre ele, ci în sensul predominanței și al utilizării predominante, care nu elimină câtuși de puțin ajutorul celuilalt Acest fenomen general apare și în filosofie și din motive perfect întemeiate În primul rând, nu ne putem limita la faptul că, după stabilirea unor principii generale prin analiză critică, deducem pozitiv din ele conținut suplimentar, fără a acorda nicio atenție altor opinii și opinii care nu sunt de acord cu ale noastre Dimpotrivă, după cum arată exemplele sistemelor filosofice, o soluție pozitivă la anumite întrebări este aproape întotdeauna fie precedată, fie însoțită de o analiză a diferitelor viziuni existente în lumea filosofică, o respingere a obiecțiilor etc Toate acestea presupun critică și analiză , nu numai la început, ci și în viitor dezvoltarea sistemului filozofic Dar acest lucru nu este suficient Analiza care însoțește construcția sintetică ar trebui să se extindă nu numai la critica opiniilor și obiecțiilor altora; aplicarea lui merge mult mai departe, trebuie să fie un studiu analitic al acțiunii în sine - - validitatea explicată de filozofie, cu scopul de a compara conceptele filozofice cu faptele experienței pentru a le verifica pe cele dintâi de către cele din urmă Există multe exemple în istoria filozofiei care la baza sistemului au stat și principii corecte, dar, în mod surprinzător, cu cât sistemul mergea mai departe de la aceste principii la rezultatele lor, cu atât s-a îndepărtat din ce în ce mai mult de adevăr Desigur, motivul acestor abateri de la adevăr, la început puțin sesizabile, apoi din ce în ce mai clare, ar putea sta în lipsa de rigoare logică a gândirii, în saltul imperceptibil în lanțul concluziilor și concluziilor care era permis undeva Cea mai mică și mai neînsemnată, de exemplu, abaterea de la o linie dreaptă, la început

imperceptibilă, din ce în ce mai departe se dezvăluie din ce în ce mai puternic Dar există un alt motiv mai important pentru aceasta - în încrederea excesivă în metoda deductivă și în neglijarea analizei și a experienței Dacă conceptele și obiectele noastre desemnate prin concepte au coincis întotdeauna, dacă legile gândirii erau și legile ființei, dacă ideea idealistă a identității gândirii și ființei era în general adevărată, atunci, desigur, pentru formarea unei sistem complet corect de cunoaștere filozofică, nimic nu ar putea fi mai simplu și este mai firesc, parcă luând un concept general sau un principiu bine întemeiat al științei, să îl dezvoltăm strict logic până la ultimele concluzii Un astfel de sistem de cunoaștere, creat de puterea gândirii pure, ar fi cea mai exactă imagine a ființei - cu atât mai mult, sistemul de cunoaștere și ordinea ființei ar coincide perfect Dar nici un singur sistem filozofic bazat pe asumarea identității gândirii și ființei nu ne-a prezentat un fenomen atât de îmbucurător, iar acest lucru singur deja zdruncina încrederea noastră în puterea necondiționată a metodei deductive, sub orice formă anume (de exemplu, dialectic) ne poate fi recomandat Filosofia ne va arăta ulterior că conceptele și legile noastre de gândire, deși nu numai idei subiective despre lucruri și forme de cunoaștere care nu corespund realității (extrema în care a căzut Kant), dar în același timp nu sunt complet identice cu obiectele şi legi fiinţă (cum credea Hegel) Între conceptele de identitate completă și opoziție completă a gândirii și a ființei, - - două extreme, există un concept mijlociu de corespondență sau similitudine Toată cunoașterea noastră se bazează pe certitudinea (pe care filosofia trebuie să o justifice) că obiectele cunoscute de gândirea noastră există cu adevărat așa cum sunt cunoscute de noi Dar acest adevăr al cunoașterii nu este necondiționat, care poate aparține doar unei ființe necondiționate, ci relativ, inerent unei ființe limitate Adevărul de a fi, desigur, se reflectă în cunoașterea noastră, dar nu complet, ci doar într-o oarecare măsură, judecând după natura și puterea activității cognitive și condițiile în care aceasta are loc Într-un cuvânt, obiectele așa cum există pentru cunoașterea noastră și sunt reflectate în ea, iar obiectele așa cum există în sine, independent de cunoașterea noastră, sunt într-o relație de corespondență mai mult sau mai puțin exactă, de asemănare, dar nu de identitate Dacă aceasta este relația dintre cunoașterea noastră și cognizabil, atunci evident că nu ar trebui să avem încredere numai în puterea gândirii abstracte și să ne așteptăm ca ea să poată deduce din orice principiu general acea lume ordonată a realității care există în afara noastră, ca sistem al univers Asemănarea și corespondența presupun un grad mai mare sau mai mic de apropiere de adevăr și, în același timp, nu numai posibilitatea, ci și necesitatea unei comparații constante a conceptelor despre lucruri, compuse de mintea noastră, cu lucrurile reale, sistemul de universul creat de gândirea noastră, cu ființa reală O astfel de comparație ar trebui să fie un criteriu real al adevărului filozofic, în timp ce logica cu cerințele ei ar trebui să fie un criteriu formal Dacă realitatea nu se încadrează sub concepte deduse din principiile rațiunii, dacă ne prezintă fapte care contrazic clar sistemul nostru sau nu găsesc în el explicație și sens, atunci este un semn clar că teoria noastră este fie falsă, fie incompletă Dar o astfel de verificare este evident imposibilă fără studiul faptelor în sine, studiu care se realizează prin intermediul analizei Desigur, spunând aceasta, nu ne gândim să facem o cerere imposibilă ca filozoful însuși să fie obligat să studieze empiric toate subiectele, sau chiar să cunoască toate științele pozitive în fiecare detaliu - - stakh; un

asemenea enciclopedism ar depăși puterea chiar și a unui gânditor strălucit Dar el trebuie să țină cont de rezultatele generale obținute prin studiul empiric al lumii fizice și spirituale și să compare aceste rezultate, obținute de minte în mod ascendent de la efecte la cauze, cu rezultatele investigațiilor sale, ajunse într-un mod descendent , mod deductiv Dacă ambele tipuri de rezultate, concluziile științelor pozitive și ale filosofiei, coincid, atunci acesta este un semn al adevărului lor Dacă nu, atunci evident că există undeva o greșeală ascunsă, fie în insuficiența și inexactitatea cunoașterii empirice, fie în inconsecvența sistemului filozofic Este datoria filosofului să descopere unde se află sursa erorii și să se străduiască să ajungă la adevăr În orice caz, o asemenea comparație îi va fi utilă pentru că, deși nu îi va dezvălui adevărul în mod direct, îl va proteja de eroare și de a fi dus de unilateralitate Astfel, nu numai la începutul cunoașterii filozofice pentru a-și stabili principiile de bază, ci și în mișcarea ei ulterioară, analiza ar trebui să-și aibă locul cuvenit ca modalitate de a clarifica, confirma și verifica concluziile acesteia Din ceea ce am spus despre semnificația și utilizarea analizei în filosofie, este destul de clar în ce măsură analiza filozofică diferă de acea formă a acestei metode, care are în principal aplicații în științele naturii și se numește metoda inductivă Se poate spune că, în ambele cazuri, mintea noastră pornește de la faptele date în experiență și, analizând aceste fapte analitic, urcă la rezultate generale Dar există o diferență semnificativă în aceea că atunci, ca și în științele empirice, aceste fapte sunt o anumită experiență etnică dată, în filozofie ele sunt esența înțelegerii generale și a ideilor, date sau în răsturnările comune, sau în multe filosofi, sau în experiența internă, în gândirea spiritului nostru natural prin excelență Ca urmare a acestui fapt, și atitudinea ulterioară a gândirii noastre față de datele inițiale din empirie și filozofie este diferită În cunoașterea empirică, urcăm metodic și consecvent de la particular, concret, multiplu, la tot mai mult - - concluzii generale În cunoașterea filozofică, faptele originale ale analizei sunt în sine ceva general și abstract, de exemplu: opinii religioase și filosofice, conceptele categorice ale rațiunii noastre, ideile minții noastre Analiza filozofică a acestor fapte ar trebui, așadar, să constea în principal în explicarea lor atentă pentru conștiința noastră, în compararea lor între ele, în indicarea gradului de fiabilitate a acestora, în combinarea lor bazată pe legile logice ale rațiunii și în derivarea prin acestea sunt adevărurile generale și fundamentale ale cunoașterii filozofice Din aceasta se poate observa că, deși filosofia, ca și științele empirice, pornește din datele experienței și folosește o metodă analitică de cercetare similară formal cu acestea, ea nu este o știință experimentală (empirică), ci una rațională, deoarece datele inițiale nu constau în experiența exterioară, ci în mintea însăși și pentru că utilizarea acestor date în procesul ulterioar al gândirii filozofice are propriile sale trăsături caracteristice care o fac nu un proces inductiv, ci pur rațional, deși analitic Desigur, ținând cont de faptul că cele mai importante date inițiale ale filosofiei se află în principal în conștiința de sine (experiența internă) și sunt explicate prin analiza lor, am putea fi pe deplin de acord cu opinia că filosofia, ca și alte științe, trebuie să provină din experiență și să se bazeze pe experiență, dacă atâtea neînțelegeri și idei vagi nu au fost legate de cuvântul opyin atât în utilizarea obișnuită, cât și în utilizarea științifică a cuvintelor Conștiința generală cu cuvântul: experiența leagă de obicei conceptul de experiență externă legată de

obiecte și fenomene fizice Nu acest tip de experiență, desigur, ar trebui să servească drept început al filosofiei Dar chiar dacă, pentru o mai mare certitudine, am adăuga expresia: experiență internă, psihologică, atunci nici în acest caz nu am preveni toate neînțelegerile Iar experiența interioară poate fi experiență pur empirică, de îndată ce se limitează la analiza fenomenelor psihologice concrete și deduce din aceasta în mod inductiv legile empirice imediate ale vieții mentale Dar limitându-ne doar la ele, am putea crea - - doar psihologia empirică (care, desigur, are valoarea ei științifică), dar nu și filosofia în întregime Pentru a rezolva cele mai importante probleme filosofice, trebuie să pornim nu de la fenomene mentale specifice, ci de la concepte și idei generale și necesare date în minte, în clarificarea cărora psihologia își poate avea cota de participare, ci deplina și definitivă a căror dezvăluire este posibilă numai printr-o logică logică independentă de experiență și studiul rațional al esenței și relațiilor lor Din aceasta se poate observa că filosofia nu își pierde caracterul rațional nici cu metoda analitică de investigație, iar analiza ei are tot dreptul să fie numită nu analiză experimentală, ci analiză rațională Principala semnificație a analizei în filosofie, așa cum am văzut, este clarificarea și fundamentarea rațională a acelor concepte ale minții noastre, care ar trebui să servească drept fundație solidă și de încredere pentru cunoașterea filosofică Dar filosofia nu se poate limita la asta Acest tip de cercetare, care pune bazele filozofiei și pregătește materialele acesteia, indică ei înșiși lucrări ulterioare - combinarea materialului colectat într-un singur întreg, construcția clădirii în sine Metoda prin care gândirea noastră ar trebui să fie ghidată în această lucrare constitutivă (sinteză) este, după cum am văzut, atât conform ideii de cunoaștere filozofică, cât și conform opiniei generale despre aceasta, cât și conform aproape experienței generale a istoriei filozofiei, - sintetic, altfel numit speculativ, deductiv, rațional în sens restrâns Despre necesitatea acestei metode, ca metodă specială a filozofiei, de îndată ce am aprobat deja semnificația analizei care o precede și o însoțește, și astfel am evitat pericolul unei construcții pur a priori a științei noastre, și ar fi nu este nevoie să vorbim, dacă, mai ales în timpul nostru, nu existau concepții greșite despre ea, tot atâtea degradându-și unilateral valoarea, cât degradând unilateral valoarea analizei în sisteme de natură pur deductivă Metoda este adesea numită analitică, inductivă, euristică și deductivă și sintetică, constructivă, în sensul dezavantajos pentru cel din urmă sens, că numai prima duce la o invenție sau - - descoperirea de noi adevăruri ale cunoașterii și, în consecință, mișcării științei înainte, în timp ce aceasta din urmă servește doar pentru sistematizare, pentru construirea și prezentarea adevărurilor deja obținute și cunoscute; de aceea se numeşte uneori metoda de prezentare Din această perspectivă, este evident că, dacă filosofia poate avea vreo semnificație serioasă în domeniul cunoașterii, aceasta este numai în măsura în care supune analizei critice diverse concepte filosofice date în faptele istorice ale gândirii și în mintea noastră Orice încercare ulterioară de a construi o viziune filozofică pozitivă asupra lumii, chiar dacă este posibilă, nu este în orice caz deosebit de importantă, deoarece, într-o formă mai convenabilă pentru minte, ar rezuma și enunța doar rezultatele care au fost deja obținute anterior de către analiza Dar ideea că metoda sintetică este doar o metodă de construcție și prezentare este cuprinsă în științe, iar conținutul însuși și tot ceea ce poate fi științific și valoros în el este dobândit doar prin analiză

și inducție, nu poate fi recunoscută ca fiind necondiționat adevărată nici măcar în raport cu ştiinţele empiric, unde metoda inductivă are într-adevăr prioritate Și aici, deși înainte de descoperirea adevărurilor generale, a legilor generale ale naturii, realizăm prin ascensiune de la particular la general, dar odată ce am găsit și stabilit aceste adevăruri, putem merge și pe calea opusă a înțelegerii, cu ajutorul a acestor adevăruri generale, fenomene particulare, și în acest fel realizează nu numai clarificări ale acestora din urmă, ci și descoperiri de adevăruri noi Istoria științelor naturii este bogată în exemple ale unei astfel de descoperiri de noi adevăruri prin intermediul concluziilor sintetice din poziții științifice generale și consacrate; Să ne referim la exemplul binecunoscut al descoperirii lui Neptun de către astronomul Le Verrier Dar cu mult mai mult trebuie folosită metoda deductivă pentru a extinde domeniul cunoștințelor noastre în filosofie, unde mintea noastră pornește, așa cum am văzut, nu din fapte empirice concrete, ci din conceptele generale ale rațiunii și unde așa-numita invenție sau descoperirea unui lucru nou are un caracter complet diferit decât în științele pozitive Am avut ocazia să spunem - - a crede "·') că progresul științific în domeniul filosofiei constă nu atât în descoperirea de noi faxuri de cunoștințe sau de noi date de experiență, cât în științele empirice, ci în dezvăluirea conținutului acelor concepte de bază și idei care sunt în general date în mintea și în conștiința omenirii; iar acest lucru arată clar că, în materie de filosofie, metoda sintetică are nu doar un sens constructiv, ca punerea în ordine a materialului dat, ci și unul obiectiv, ca mod de a cunoaște efectiv adevărul și, prin aceasta, de a extinde domeniul nostru cunoştinţe Această semnificație esențială, și nu secundară și secundară, a metodei deductive în filosofie explică și justifică ideea primordial existentă despre ea, că trebuie să fie în mod necesar un sistem, adică un tot științific, pornind de la un principiu și prin deducție în mod armonic și conducând armonios acest principiu în toate părțile cercetării filozofice Suntem obișnuiți să privim conceptul de sistem ca pe ceva predominant caracteristic filozofiei De obicei spunem: un sistem de filosofie, o istorie a sistemelor filozofice, și nu spunem: un sistem de chimie, medicină, istorie etc , în ciuda faptului că o prezentare sistematică, aparent, este caracteristică și altor științe Niciuna dintre ele nu-și oferă conținutul sub forma unor fapte, observații, gânduri, etc prezentate discordant și incoerent Dar diferența dintre filozofie și alte științe este că, în cele din urmă, forma în raport cu conținutul este ceva nu atât de esențial ca în filosofie Scopul și semnificația sa principală aici este de a aduce diverse materiale științifice într-o astfel de ordine logică care ar facilita înțelegerea științei și păstrarea faptelor în memorie prin gruparea lor corectă Însuși conținutul științei nu se schimbă față de cutare sau cutare tratament formal al acesteia; diversitatea în construcția științelor, în ordinea prezentării, chiar și defectele în acest sens, dăunează puțin demnității reale a conținutului, dacă este cazul Aici *) Vezi mai sus articolul: "Este posibilă filosofia?"*, p și urm - - ceea ce este cu adevărat necesar nu este atât un sistem, cât o expunere sistematică a științei În filosofie, dimpotrivă - sistemul este cerut de însuși conținutul și metoda dominantă a științei - nu este doar un sistem de expunere, ci și un sistem de gândire Că sistemul de gândire, care aparține în esență filozofiei, și sistemul, sau mai precis, ordinea sistematică a expunerii, care este și caracteristică altor științe, nu sunt unul și același, se poate vedea din faptul că în filosofie gândirea sistematică nu a fost întotdeauna combinată cu

expunerea sistematică a științei Istoria filozofiei ne prezintă adesea filozofia în forme deloc sistematice Xenofan, de exemplu iar Parmenide și-a expus doctrina în poezii, Platon în dialoguri, Leibniz și Jacobi sub forma unor eseuri separate scrise pe probleme private; Montagne, Pascal, Rousseau, Voltaire se numără printre filosofi, deși nu au o singură lucrare care să poată fi numită strict filozofică ca formă Și invers, în multe cursuri eclectice de filozofie prezentate armonios, în aparență, s-ar putea să nu găsim o legătură internă și o unitate de principiu, ceea ce le face de puțină valoare în domeniul acestei științe Din aceasta se poate observa că adevăratul sistem al filosofiei nu constă în forma sa exterioară unică, ci în legătura internă, reciprocă, a prevederilor sale Într-un sistem real, gândurile individuale sunt într-o astfel de conexiune vie între ele, precum sunt organele individuale dintr-un organism Ele se condiționează reciproc și, sprijinindu-se reciproc, formează un întreg armonios Prin urmare, adevăratul sistem, chiar și în pozițiile sale individuale, chiar dacă le luăm fără legătură formală, nu își pierde caracterul; iar pozițiile sale individuale, ca organele disjunse ale corpului, vor arăta imediat ce întreg aparțineau și ce semnificație aveau în el Acesta este motivul pentru care o critică atentă, din puținele pasaje existente ale unei lucrări scrise de un adevărat filozof, poate deduce în mod corect caracterul întregii doctrine Într-un sistem cu adevărat filozofic, ceea ce contează nu este atât ordinea în care sunt prezentate gândurile filosofului, cât dacă acestea corespund uneia - - cealaltă, sunt compatibile în întregul corp de științe Deci de exemplu citind dialogurile eterogene și aparent neînrudite ale lui Platon, recunoaștem totuși un sistem strict în filosofia sa, deoarece găsim unitatea și legătura reciprocă a tuturor ideilor sale *) O semnificație atât de importantă în filosofia construcției sistematice cu ajutorul metodei deductive își găsește baza atât în cerințele subiective ale cunoașterii noastre, cât și mai mult în conținutul însuși al filosofiei Nu avem dreptul să tratăm gândirea sistematică și construcția atât de ușor și atât de disprețuitor precum o fac empiriștii unilaterali Chiar dacă sistemul nu era altceva decât un mod subiectiv binecunoscut de a ne combina în mod extern cunoștințele, importanța și semnificația sa științifică nu pot fi puse la îndoială, având în vedere faptul că mintea noastră apreciază cunoștințele expuse într-o formă sistematică incomparabil mai mare , decât în formă incoerentă și haotică de gânduri fragmentare, propoziții, concluzii private, astfel încât cunoștințele științifice adevărate sunt de neconceput altfel decât ca sistematice Nu degeaba unii logicieni pun valoarea sistematizării cunoștințelor atât de sus, încât în străduința pentru aceasta au văzut legea fundamentală a gândirii noastre alături de legile identității, contradicției și rațiunii suficiente **), În filosofie această nevoie sistematizarea este mai semnificativă decât mai înaltă, mai abstractă, mai dificilă pentru gândirea directă a conceptului său și mai necesară, prin urmare, o indicație a conexiunii logice și a relației lor reciproce pentru o înțelegere completă Dar acest lucru departe de a epuiza semnificația construcției sistematice în filosofie Dacă sistemul nu era altceva decât un mod binecunoscut de a combina materialul gata făcut al științei pentru o mai bună asimilare de către noi și pentru o expunere mai convenabilă altora, atunci nimic nu a împiedicat *:) Karpov: "Introducere în filosofie", P - *') Deci, de exemplu Wirth numește această luptă legea logică a întregii (Totalität oder des (Janzen) și o formulează astfel: "străduiește-te să unești toate cunoștințele tale în unitatea întregului" (Zeitschrift fur Philos B XLI , S) SOCH V

KUDRYAVTSEV or - - ne-am grupa cunoștințele după bunul plac, pe baza unor semne exterioare și aleatorii ale omogenității cognoscibilului, dacă s-ar atinge scopul principal al unei astfel de grupări - armonia și claritatea în distribuția materialului Cu toate acestea, logica interzice cu tărie o astfel de sistematică arbitrară, iar științele naturii înseși fac întotdeauna distincția între așa-numitele clasificări naturale și artificiale ale obiectelor naturii și sistemele lor; există de ex clasificarea naturală (Decandol) și artificială (Linnaeus) a plantelor Aceasta arată că sistemul, în esența sa, nu este doar o anumită ordine subiectivă a gândurilor, ci trebuie să fie o expresie sau o reflectare în gândirea noastră a unei anumite ordini și corelații actuale a obiectelor în sine - sistemul actual și ordinea lucrurilor Dar dacă acum există o știință pentru care înțelegerea acestei corelații și conexiuni interioare a lucrurilor este sarcina principală, atunci, evident, pentru o astfel de știință, construcția sistematică ar trebui să aibă o esențială și, în plus, nu numai subiectivă, ci de asemenea o semnificație reală Dar o astfel de știință, după cum știm, este filozofia Sarcina sa cea mai înaltă este, pornind de la un principiu ferm fundamentat de analiză, de a prezenta tot ceea ce există într-o viziune integrală asupra lumii, ca o lume ideală, într-o conexiune armonioasă și corelată a părților sale Ea poate îndeplini, evident, această sarcină numai prin intermediul gândirii sintetice, al cărei rezultat ar trebui să fie un sistem filosofic; Dacă sarcina ideală a oricărei cunoștințe este de a prezenta în gândirea noastră o reflectare a obiectelor cognoscibile, așa cum există în sine, în adevărata lor ființă; dacă obiectul filosofiei, în special, este întreaga lume, ca un întreg asemănător legii: atunci este clar că reflectarea acestei lumi în mintea noastră ar trebui să fie exprimată numai sub forma unui sistem, deoarece în esență sarcina a filozofiei este să reflectăm sistemul universului într-un șurub sau un sistem mai puțin adecvat al gândirii noastre În ce măsură acest obiectiv este realizabil este o altă întrebare Dar, în orice caz, în conformitate cu însăși ideea de cunoaștere filozofică, trebuie să recunoaștem construcția pozitivă a sistemului de filosofie - - această viziune asupra lumii este o chestiune esențială a științei noastre, pentru care studiile analitice anterioare ar trebui să servească drept pregătire A renunța în mod conștient la o astfel de construcție, a te opri la o singură analiză, ar însemna, dacă nu a renunța complet la filosofie, atunci în orice caz a-i restrânge granițele, a te opri la jumătate O astfel de autolimitare a filozofiei, cu toată unilateralitatea ei, nu ni s-ar părea deosebit de condamnabilă, dacă, după cum arată experiența multor direcții critice și sceptice ale filosofiei, uneori nu ar duce nu numai la concepte incorecte ale filosofiei , dar și la negarea însăși posibilității de soluții la problemele sale superioare Respingând semnificația științifică a deducției și a gândirii sistematice în domeniul filosofiei, acordând o astfel de semnificație doar analizei și rezultatelor care pot fi obținute cu ajutorul ei, putem ajunge cu ușurință la gândul că, pornind din acest punct de vedere, a venit de exemplu Lange, și anume, că întregul conținut al filozofiei ar trebui să constea doar în critica opiniilor filosofice (istoria filosofiei) și în teoria cunoașterii (logica și epistemologia), în dovada, cu ajutorul acestor științe, că orice încercare de a a crea o filozofie pozitivă (metafizica) este imposibil Dar am văzut deja că filosofia nu se poate limita în niciun caz la o astfel de muncă esențială ingrată și fără scop Analiza critică a doctrinelor filosofice existente și teoria cunoașterii, desigur, sunt

de mare importanță în afacerile filosofiei, dar ele nu ar trebui să servească la distrugerea filozofiei în sine, ci la a pune o bază solidă și de încredere pentru construcția ei ulterioară Apropo de metoda analitică, am remarcat că, în ciuda importanței sale primordiale în clarificarea și afirmarea principiilor fundamentale ale filosofiei, serviciile sale nu se limitează la aceasta, ci că are o aplicație și, ulterior, în construcția sintetică a unui sistem filosofic , pentru confirmarea și verificarea acestuia concluzii Trebuie să spunem același lucru în sens invers despre sinteză Am vorbit deja despre relația reciprocă a celor două metode principale de cunoaștere în materie de gândire; această relație nu poate fi reprezentată- ' - - să ne lăsăm astfel încât mai întâi, într-o jumătate a științei noastre, mintea noastră să acționeze analitic, în cealaltă, sintetic; poate fi vorba doar despre utilizarea predominantă, predominantă a unei metode sau alteia într-unul sau altul domeniu al filosofiei, dar nu despre dominația exclusivă Și într-adevăr, nu este greu de observat că, în ciuda naturii analitice a cercetării privind cunoașterea umană, deja la început nu ne putem lipsi de unele presupuneri sintetice și a priori care ar trebui să ghideze tocmai aceste cercetări Deci de exemplu nicio critică, fie că este vorba de critica conceptelor fundamentale ale rațiunii noastre sau a teoriilor filozofice, nu este posibilă fără presupoziția ideii de adevăr; analiza filozofică a realității empirice este imposibilă fără asumarea conceptului de lucru în sine; dacă nu ni s-ar prezenta o astfel de idee a ființei adevărate sau autentice, atunci am fi mulțumiți de latura empirică a ființei și nu s-ar pune în discuție în noi corespondența sau necorespondența ei cu adevărata ființă a lucrurilor ; analiza conceptelor religioase existente ar fi din nou imposibilă fără asumarea ideii lui Dumnezeu, care ar trebui să servească drept punct de plecare pentru evaluarea lor comparativă Pe această asistență reciprocă constantă a analizei și sintezei în materie de filosofie se bazează legătura strânsă, organică a tuturor științelor filozofice între ele, conform căreia rezultatele studiului uneia, realizate printr-o metodă, își găsesc adesea aplicație în alta , contribuind reciproc la realizarea unui sistem filozofic complet Ca și în cunoașterea științifică în general, tot așa și în filosofie, analiza și sinteza contribuie reciproc la atingerea adevărului Prin descompunerea pieselor ajungem la cunoasterea generalului si necesarului; plecând de la o idee și un gând general, luminăm părțile și înțelegem relația lor și adevăratul sens "Numai analiza și sinteza în combinația lor": - în cuvintele lui Goethe - "precum inhalarea și expirația, constituie viața organismului științei" *) *) Săptămâna, Encykl d teor filozofie p -Nevoia de a combina analiza și sinteza în opera filozofiei a fost întotdeauna recunoscută de cei mai remarcabili gânditori ai lumii antice și noi, deși nu - - Vorbind despre gândirea sistematică ca parte esențială a filosofiei, am lăsat deoparte acea viziune falsă și unilaterală a sistemului, conform căreia nu era altceva decât o anumită formă subiectivă de construcție sau prezentare a unui conținut dat; am spus că trebuie să distingem între un sistem și o formă sistematică de expunere Acum se pune firesc întrebarea: în ce legătură ar trebui să fie această formă cu însuși conținutul științei noastre, problema expunerii științifice a filozofiei Însăși posibilitatea amestecării conceptelor de sistem și expunere sistematică arată că între cele două concepte toți, în filozofarea lor actuală, au păstrat corelația regulată dintre ele, înclinând imperceptibil fie spre empirism, fie spre idealism Deci de exemplu în definirea metodei filozofiei, ambii mari reprezentanți ai filosofiei antice sunt de

acord: Platon și Aristotel Potrivit învățăturilor lui Platon, sarcina artei dialectice sau, ceea ce este și a metodei filosofice, este dublă: A uni pe cei împrăștiați de pretutindeni într-o singură imagine pentru a o studia mai precis: acesta este calea formarea conceptelor prin abstracția generalului de la particular; în acest fel trebuie să urcăm treptat la concepte din ce în ce mai înalte până ajungem la cele mai înalte Apoi, din nou, de la conceptul superior, trebuie să coborâm la cele inferioare, care îi sunt subordonate, să le împărțim pe fel, să luăm în considerare ce va urma din principiile puse în temei și să mergem pe această cale până la ultimele consecințe Prin această metodă, filosofia capătă un caracter cu adevărat științific, care distinge cunoștințele filozofice nu numai de cunoștințele empirice, ci și de cunoștințele matematice, care se apropie cel mai mult de ea în meritul științific Filosofia, după Platon, se deosebește de aceasta din urmă prin aceea că ea se ridică singură la principii adevărate (άρχαι), iar din ele, cu ajutorul conceptelor pure, coboară la unele mai puțin generale, în timp ce matematica deduce propoziții particulare numai din presupuneri (άρχαι) ις), care nu au sensul celor mai înalte principii Aristotel subliniază în general gândirii noastre aceeași sarcină dublă ca și Platon De la singular și particular, care se află mai aproape de simțurile noastre și, prin urmare, este primul și mai cunoscut nouă, trebuie să urcăm la universal, care în sine este primul și cel mai cunoscut; apoi de la general, ca fundament, trebuie să recunoaștem individul și particularul ca urmare necesară a acestuia Ochiul minții noastre, observă el, trebuie să se obișnuiască mai întâi cu strălucirea și amurgul lumii sensibile și să se întărească prin exercițiu, pentru a nu fi orbit de lumina zilei în tărâmul gândirii pure (Pentru o expunere comparativă a doctrinei metodei lui Platon și Aristotel, vezi Uberweg, în System d Logik p) Este remarcabil că chiar și filozofii, puternic și unilateral - - Există ceva comun și legat de ele, că o expunere sistematică este o expresie necesară a gândirii cu adevărat filozofice și cea mai potrivită formă pentru aceasta Într-adevăr, gândirea sistematică se exprimă cel mai bine și cel mai natural într-o formă sistematică Adevărurile abstracte se prezintă cu mai multă claritate minții noastre atunci când sunt propuse sub forma unui sistem coerent din punct de vedere logic, sprijinindu-se pe partea unei anumite metode de cunoaștere, nu numai că de fapt au fost forțați uneori să-și schimbe propria teorie a cunoașterii, dar de asemenea, să-și exprime opiniile corecte, care, prin realizarea lor consecventă, le-ar distruge propria lor unilateralitate Deci de exemplu Hegel, după cum am observat, nu numai că admite pătrunderea elementului empiric în construcția pretins a priori a logicii sale, ci chiar admite direct că pentru celelalte părți ale filosofiei sale (de exemplu, filosofia istoriei, religia etc), faptele realităţii şi studiul lor trebuie să servească la nevoie presupune Antipodul perfect al lui Hegel, fondatorul curentului empiric în filozofie, Bacon a definit în teorie destul de corect și clar semnificația a două metode de cunoaștere în domeniul științei "Majoritatea celor care s-au angajat până acum în știință, spune el, au fost fie empirişti, fie dogmatici Dar empiriştii, ca şi furnicile, doar adună şi acumulează material; Raționaliștii, ca păianjenii, învârt fire din ei înșiși Dar înțelegerea noastră se ține la mijloc și este ca o albină, care, deși extrage material din florile de grădină și de câmp, dar îl prelucrează și o transformă în miere prin propria ei putere și capacitate" (Nov Org) Cu această comparație plină de duh, putem fi destul de de acord în ceea ce privește cunoștințele filozofice, chiar dacă numai sub numele de flori, din care mintea noastră extrage

material pentru munca sa independentă, începem să înțelegem nu numai faptele experienței exterioare, ca empirism, dar de asemenea, date direct inerente minții unei persoane, concepte și idei, care ar trebui să servească drept sursă principală de cunoaștere filozofică Am evidențiat cele două metode principale de cunoaștere, analitică și sintetică, și importanța lor relativă în filozofie, fără a intra într-o analiză a nuanțelor și a relațiilor particulare, pe care ambele le pot și au acceptat în filosofie Acestea sunt de ex modificări ale metodei analitice: sceptic (Descartes), critic (Kant); modificări ale sinteticului: dogmatic (Lupul), matematic (Spinoza), dialectic (Hegel), eclectic, genetic și altele O prezentare și evaluare detaliată a acestor metode aparține parțial logicii și epistemologiei, parțial metafizicii, în ce măsură una sau alta dintre aceste metode, fără a se limita la aplicarea epistemologică, servește la dezvăluirea conceptelor metafizice, definind o anumită viziune asupra lumii, sau este recunoscută împreună nu numai prin metoda cunoașterii, ci și prin legea ființei însăși (de exemplu, metoda dialectică a lui Hegel) - - începând cu definițiile clare și precise ale conceptelor de bază, continuând cu o deducere și o distribuție corectă a conceptelor și propozițiilor, derivatelor și a celor minore și confirmând aceste propoziții cu ajutorul unor dovezi adecvate Adevărat, nu toți filozofii au fost sistematiști în ceea ce privește prezentarea exterioară a gândurilor lor Într-adevăr, cutare sau cutare formă de prezentare depinde foarte mult de caracteristicile și simpatiile personale ale filozofului și de circumstanțele exterioare care au dat naștere apariției uneia sau aceleia opere, și de gustul vremii și de cerc a ascultătorilor sau cititorilor cărora filozoful li se adresa Toate aceste motive pentru prezentarea gândurilor filozofice nu într-o formă strict sistematică, desigur, pot fi destul de valabile Dar, cu toate acestea, experiența arată că orice abatere semnificativă de la forma sistematică de expunere, atingerea unor scopuri particulare, pe care un sau altul gânditor le-ar putea avea în vedere, are consecințele ei nefavorabile prin aceea că nu ne prezintă întotdeauna clar viziunea integrală asupra lumii filosof şi legătura dintre diferitele sale prevederi Așa este de ex prezentarea gândurilor filosofice sub formă de poezii, aforisme, dialoguri, reflecții libere, chiar cercetări asupra diverselor probleme private, mai ales când iau o formă critică și polemică Cele mai bune dintre aceste forme nesistematice de dezvăluire a conceptelor filozofice pare a fi dialogice, deoarece oferă o oportunitate pentru o analiză cuprinzătoare a acestui subiect Ea poate avea semnificație nu numai acolo unde adevărul este atins prin critica și analiza diferitelor opinii opuse, care, fiind personificate sub forma unor chipuri vorbitoare, fac posibilă observarea vizuală a diferitelor aspecte ale acestui adevăr, ci chiar și în cazul în care filozoful vrea să înfățișeze procesul genetic de formare a propriilor concepte; diverse momente ale acestui proces, ; nedumerirea care apare în minte de-a lungul drumului cercetării va primi fiecare expresia sa tipică Dacă gândirea, așa cum o definește Platon, este o conversație internă a sufletului cu sine, atunci ea poate fi bine prezentată într-o formă dialogică Dar, în ciuda - - demnitatea relativă a formei dialogice și nu este scutită de acel neajuns, la care duce întotdeauna abaterea de la metoda strict logică de prezentare, și anume, împiedică uneori o idee clară și completă a viziunii reale asupra lumii a filosofului Dovadă în acest sens este filosofia lui Platon însuși, care, cu o pricepere inimitabilă, a folosit forma dialogică Multe neînțelegeri și dezacorduri între istoricii filozofiei, cu privire la înțelegerea

adevăratului sens al învățăturii lui Platon asupra anumitor subiecte, depind tocmai de forma dialogică a prezentării sale, care nu ne permite să distingem cu exactitate adevăratul gând al acestui filosof de gânduri exprimate de alte personaje în dialogurile sale, care sunt bine cunoscute stno, exprimă- fie că sunt reale, în dezacord cu Platonov, opinii, sau numai anumite momente ale propriei gândiri Vorbind despre forma sistematică a expunerii filozofiei, noi, printr-o legătură firească, nu putem ocoli problema expunerii ei în sens strict, adică a limbajului filosofic, cu atât mai mult cu cât printre numeroasele critici aduse filosofiei la în prezent se aude adesea acuzația de obscuritate și neînțeles a limbajului ei Mulți oameni sunt obișnuiți să considere acest întuneric ca un fel de atribut fatal al științei noastre, iar unii chiar și în filozofie în sine nu vor să vadă nimic în afară de acest singur întuneric, în spatele căruia nu este nimic demn de atenție Definiția ironică a filozofiei lui Al Humboldt că nu este altceva decât arta de a reproduce concepte obișnuite, simple, într-o formă mistic-enigmatică *) Cu un reproș față de întunericul filosofiei, în ce măsură depinde de expunerea conceptelor filozofice, suntem parțial gata să fim de acord Dar pentru o oarecare justificare a filozofiei, trebuie să atingem cauzele acestui fenomen, ceea ce va arăta că filosofia însăși este vinovată de mai puțin decât se presupunea; depinde însăși de subiectul filosofiei, de proprietățile limbajului nostru și, într-o măsură mai mică, de vina filozofilor înșiși ♦) L· · Wéiss: Materialism V I, - - Nu există nicio îndoială că conceptele filozofice, prin însăși esența lor, aparțin numărului celor deosebit de dificile de înțelegere directă Și chiar în cursul dezvoltării vieții mentale, în care capacitatea de a gândi abstract presupune o dezvoltare considerabilă a forței mentale și datorită obiceiului majorității de a se roti în principal în domeniul realității externe, reprezentările empirice, precum și întrucât conceptele științifice legate de acestea, ni se par mai clare, vizuale și mai ușor de înțeles decât conceptele abstracte Desigur, oamenii care nu sunt obișnuiți cu renunțarea mentală la realitatea exterioară și cu munca independentă a gândirii abstracte nu pot găsi în scrierile filozofice claritatea și inteligibilitatea cu care sunt obișnuiți în alte științe și, ca urmare, sunt gata să atribuie filosofiei și deficiențele prezentărilor filosofice care depind de propria lor nepregătire pentru gândirea filozofică Iar filosofia, ca și alte științe, pentru înțelegerea ei necesită o anumită pregătire mentală, educație, obișnuința gândirii abstracte și unele, deși propedeutice, cunoaștere cu ea Această ultimă cerință este adesea uitată de cei care, fără o educație filozofică adecvată, fiind totuși interesați de întrebările filozofice, apelează la cărți cu conținut filozofic și se dezamăgesc în curând de știința noastră, înspăimântați de întunericul ei imaginar Dar nu același lucru s-ar putea întâmpla dacă, de exemplu, cineva interesat de chimie, dar care nu este pregătit pentru aceasta și nu este familiarizat cu limbajul chimiei, s-ar adresa direct la lucrări speciale despre această știință Formulele și termenii ei matematici și algebrici nu i-ar părea o pădure de nepătruns? Dar, indiferent de această nepregătire obișnuită a majorității chiar și a oamenilor educați pentru filozofie, în însăși proprietatea cunoașterii filosofice există condiții nefavorabile care fac expunerea conceptelor filozofice mai greu de înțeles decât expunerea conținutului altor științe Pentru a prezenta, transmite și explica altora conținutul științific, așa cum se știe, noi - - avem două moduri: o reprezentare vizuală sau imagine a obiectelor și un cuvânt Dar ambele metode în raport cu filosofia

prezintă inconveniente semnificative, pe care alte științe nu le cunosc O reprezentare vizuală a obiectelor și fenomenelor studiate de știință este unul dintre cele mai puternice mijloace de explicație din științele empirice De asemenea, este greu de spus în ce măsură ar fi dificil, de exemplu, să studiem fizica, chimia, botanica, dacă ne-am ocupa doar de cărți și de descrieri verbale ale subiectelor acestor științe, fără a vedea efectiv acele materii pe care le vorbesc de, Nu făcând acele experimente prin care adevărurile lor sunt clarificate și confirmate Acea filozofie, ca știință abstractă, care se ocupă nu de obiecte empirice, ci de ideile rațiunii, nu poate avea un instrument atât de puternic de clarificare a conceptelor sale, pe care științele naturii îl au, sub formă de imagini ale obiectelor, colecțiilor, experimentelor lor , etc , de la sine înțeles E clar În acest sens, ea se află într-o poziție extrem de dezavantajoasă, nu numai în comparație cu științele naturii, ci chiar și cu acea știință care, prin caracterul său rațional și prin metoda ei, are cea mai strânsă relație cu ea - matematica Avantajul enorm al acesteia din urmă față de filozofie constă tocmai în vizibilitatea cunoștințelor sale Conceptele matematice pot fi întotdeauna însoțite de reprezentări vizuale, nu filozofice; cunoștințele matematice sunt așadar imediat clare, cunoștințele filozofice sunt mai mult sau mai puțin obscure; matematicul, ca urmare a unei asemenea proprietăți, are dovezi în sine, filozoficul trebuie totuși să obțină o astfel de dovadă; Principiile matematice ni se prezintă în deplina lor autenticitate, principiile, filozofiile încă nu au fost găsite Prin urmare, matematica are două mijloace diferite de a-și comunica cunoștințele, care contribuie una la cealaltă și se completează reciproc: cuvântul și viziunea Când, de exemplu, ni se oferă figurile unei elipse, originea unei cicloide sau a unei spirale etc etc , iar noi nu înțelegem sensul cuvintelor, atunci o imagine vine în ajutorul înțelegerii noastre - - aceste figuri sau modelul lor: reprezentarea obiectului în vedere clarifică definirea lui verbală Obiectele cunoașterii filozofice nu pot fi reprezentate în vederi, ci pot fi concepute doar în concepte, iar conceptele pot fi desemnate și comunicate altora doar prin cuvinte; deci filosofia, atunci când își transmite cunoștințele, trebuie să se limiteze la cuvântul *) Dar chiar și în raport cu acest singur mod de a-și comunica cunoștințele, filosofia se află într-o poziție mai puțin favorabilă decât alte științe Cuvintele care desemnează obiecte și fenomene empirice sunt folosite în științe în cea mai mare parte în același sens care le este dat în utilizarea obișnuită a cuvintelor, astfel încât confuzia de concepte este aproape imposibilă aici, rezultând din ambiguitatea cuvântului, folosit fie în obișnuit sau în sensul științific al acestuia În plus, fiecare știință are o cantitate suficientă de cuvinte și expresii speciale pentru a-și desemna conceptele speciale Terminologia științifică din fiecare dintre ele este în cea mai mare parte strict și precis definită, astfel încât în raport cu înțelegerea conținutului notat de termeni, pentru cei care sunt suficient de familiarizați cu știința, nu pot apărea dificultăți și neînțelegeri O altă chestiune în filozofie Filosofia nu se ocupă de obiecte și fenomene empirice, ci de concepte fie abstrase din experiență, fie care exprimă un conținut ideal; dar conceptele de acest fel pentru conștiința imediată și sensul general, evident, nu pot avea o asemenea claritate și dovezi imediate ca ideile despre obiectele experienței exterioare Prin urmare, cuvintele care le denotă sunt departe de a avea aceeași certitudine și stabilitate ca și cuvintele care exprimă idei empirice Conținutul imaginabil cu fiecare înțeles mai mult sau mai

puțin abstract al cuvântului este, în uz general, departe de a fi același, adesea destul de vag și neclar Pe de altă parte, acest conținut, și odată cu el și sensul cuvintelor, se modifică odată cu trecerea timpului; cu unul *) Appelt, Metafizică p - - și același cuvânt abstract combină la un moment dat unul, la altul un alt sens; primul sens este adesea pierdut și înlocuit cu unul ulterior Prin urmare, cuvintele individuale de acest fel sunt în cea mai mare parte ambigue, deseori însemnând concepte complet diferite, iar din legătura dintre vorbire nu este întotdeauna posibil să se determine care dintre aceste concepte a fost înțeles; toate conceptele aproape folosite în filozofie suferă de această ambiguitate și au înțelesuri secundare cu ele Acest lucru se explică prin faptul că majoritatea conceptelor filozofice au fost formate prin abstracție din reprezentările senzuale; această abstracție a avut loc inconștient în și prin limbaj Dar limbajul în sine, în comparație cu mișcarea gândirii, este ceva imobil, cel puțin mult mai lent supus schimbării decât gândirea Prin urmare, pentru a desemna diverse momente și grade de abstracție, ei nu inventează cuvinte noi, ci de obicei iau denumirea acelor obiecte vizuale de la care a început abstracția și numai cuvântului, care inițial însemna ceva concret, i se dă un aspect din ce în ce mai abstract sens O astfel de schimbare a sensului cuvintelor în fiecare limbă are loc diferit și depinde parțial de însuși spiritul limbii și de legile etimologiei sale, parțial de modul de gândire și de vederi ale unui anumit timp și oameni, parțial de motive pur accidentale Legea asemănării și analogiei, adică metonimia, este de cea mai mare importanță aici; sensul primar, propriu (ciriologic) al cuvântului capătă ulterior un sens metonimic Dar de îndată ce noul sens nu este clar definit și separat de primul sens, chirologic, atunci acesta din urmă își exercită influența asupra folosirii cuvântului dat în filosofie, producând inconsecvență și inexactitate, ceea ce se reflectă uneori în chiar cursul a gândirii filosofice *) Cu atâta incertitudine, ambiguitate și variabilitate a materialului filologic încât *) Un exemplu remarcabil al unei astfel de influențe a limbajului asupra mișcării gândirii filosofice este indicat de Appelt în utilizarea cuvintelor din filosofia greacă: μορφή, νλη, εϊόος, περχς Metaphysik, p - - - filosofia, în materia exprimării clare şi precise a conceptelor sale, întâmpină dificultăţi pe care ştiinţele empirice nu le cunosc Pentru a le elimina, trebuie să determine cu strictețe sensul cuvintelor și expresiilor pe care le folosește și să împrumute din limbajul obișnuit și să le comunice sensul său special, științific, ceea ce, desigur, face, dacă este posibil Dar pentru oamenii care nu sunt familiarizați în mod special cu filozofia, acest lucru nu numai că nu ajută la claritatea limbajului filozofic, dar uneori crește dificultatea înțelegerii La citirea lucrărilor filozofice, inevitabil, din cauza obișnuinței, folosirea obișnuită a unui anumit cuvânt este în mod constant amestecată și îmbinată cu utilizarea sa științifică, care servește drept sursă de neînțelegere și dificultăți semnificative de înțelegere Să luăm de exemplu unul dintre cei mai des întâlniți și mai puțin definiți termeni: sentiment În uzul obișnuit, sentimentul înseamnă atât senzația sentimentelor exterioare, cât și organul lor, și sentimentul psihologic (bucurie, tristețe etc) și conștiința directă a adevărului, atât teoretic cât și practic (simt, de exemplu, că acest lucru este rău) , dreapta etc) P) Altele, adesea folosite în , au și ele același caracter de incertitudine viața și în filosofia expresiei, de exemplu: perspectiva, senzația, ideea, judecata, ideea etc un anumit sens și să nu fie purtat de înțelegerea obișnuită, uneori opusă,

filozofică a acestora De aceea, folosirea acelorași cuvinte atât în societate, cât și în filosofie nu numai că nu ajută la înțelegerea acesteia din urmă, dar servește adesea ca o cauză involuntară a întunericului limbajului filozofic O astfel de obscuritate crește cu atât mai mult cu cât filosofia însăși, prin legătura naturală dintre gândire și limbaj, la rândul său, se află sub influența puternică a folosirii obișnuite a cuvintelor și, prin urmare, în sine, aceiași termeni în timpuri diferite și de către diferiți filozofi sunt înțeleși în diferite moduri moduri, chiar invers Luați, de exemplu, un cuvânt atât de comun în filosofie: idee Un sens diferit se leagă - - cu acest cuvânt Platon, altul Descartes, altul Locke, altul Kant și Hegel; această diferență merge la extrem: în timp ce la unii filozofi o idee semnifică un obiect inteligibil sau un concept supraexperienţial, la alţii această expresie este folosită pentru a desemna concepte generale obişnuite ale înţelegerii, chiar şi idei simple, empirice Pentru a preveni acest neajuns, aparent, ar fi posibil să se stabilească o terminologie filosofică strictă, precisă și obligatorie, iar această chestiune este cu atât mai importantă și esențială pentru filozofie, decât este abstractă și mai greu de înțeles și, prin urmare, mai accesibilă pentru reinterpretare și schimbare de sens, se înțelege ia Dar și aici știința noastră se confruntă cu o dificultate deosebită, necunoscută în alte științe În comparație cu filosofia altor științe, de exemplu știința naturii, esența unei noi științe, a cărei mișcare și perfecționare științifică aparțin vremurilor relativ recente Prin urmare, pentru a desemna fapte și concepte nou descoperite despre acestea, știința creează destul de liber și conștient noi expresii și termeni, iar nivelul general de educație mentală servește drept garanție că acești termeni vor fi exacti și definitori Întrebările cuprinse în domeniul filosofiei au ocupat mintea umană în cea mai profundă antichitate și, prin urmare, din cele mai vechi timpuri, pentru a desemna conceptele de care se ocupă această știință, au existat cuvinte și expresii în limbajul și conștiința popoarelor, care s-au format la un timp în care gândirea abstractă a unei persoane nu era strict delimitată de domeniul reprezentării și al fanteziei Filosofia, desigur, nu poate renunța complet la această legătură cu trecutul său, prin crearea unui limbaj filosofic propriu, dar acest lucru ar aduce puține beneficii, deoarece odată cu dezvoltarea treptată a gândirii filozofice, ar fi necesar să se creeze termeni noi și noi pentru a desemna noi nuanțe de concepte A fost necesar, în cea mai mare parte, să se mulțumească cu modificarea sensului interior și a sensului cuvintelor și să facă distincția între înțelegerea lor obișnuită și cea filozofică, care, totuși, așa cum am văzut, este una dintre cauzele întunericului limbajului filosofic Adevărat, în ciuda faptului că și prin originea sa, - - și prin natura subiectului său, filosofia a fost mai constrânsă în a-și crea propria terminologie specială decât alte științe și a reușit să dezvolte termeni speciali pentru multe dintre conceptele sale, dintre care mulți, deși inițial împrumutați din limbajul obișnuit, dar odată cu trecerea timpul a primit propriul lor sens, pur filosofic, de exemplu subiect, obiect, categorie, substanță, materie etc Dorința de formare a terminologiei filosofice (remarcată mai ales în filosofia scolastică medievală) continuă până în prezent Dar chiar și aici, pentru stabilirea unei terminologii exacte, universal recunoscute și, prin urmare, general înțelese, o trăsătură a filosofiei, pe care alte științe nu o cunosc, este un obstacol Această trăsătură constă în diversitate, chiar opoziție, a direcțiilor filozofice În domeniul științelor naturii, de exemplu, există una

fizică, una chimie, geologie, botanică etc și, prin urmare, în ciuda varietății de teorii și ipoteze particulare pentru explicarea diferitelor probleme speciale ale acestor științe, cu acord în principal și esențial, nu mai există motive sau stimulente pentru ca cercetătorii privați să se abată de la terminologia științifică general acceptată și să creeze una nouă și originală În domeniul filosofiei, se poate spune că nu există una, ci mai multe filozofii care nu sunt de acord nu numai în soluționarea oricăror întrebări speciale, ci în însuși principiile, direcția și conținutul cercetării filozofice În această stare de lucruri, este destul de înțeles și firesc că fiecare tendință filosofică încearcă să-și creeze propria terminologie specială, iar antagonismul acestor tendințe nu înseamnă doar că aceiași termeni nu sunt folosiți în același sens de diferiți filosofi, ci de asemenea, că, împreună cu un anumit conținut, care are o anumită expresie într-un sistem, termenul în sine este negat și înlocuit inutil cu unul nou, adesea mai puțin reușit și mai puțin definit Un exemplu pot fi cuvintele folosite în filozofie: substanță, absolut, idee, forță de viață; pentru materialism, acești termeni servesc ca obiect de ostilitate amară, în timp ce, în esență, ceea ce este desemnat prin acești termeni nu dispare - - face, dar apare într-o formă nouă și în expresii noi, mai puțin stabilite și mai puțin definite *) În cele din urmă, un nou motiv pentru obscuritatea și dificultatea limbajului filosofic poate sta nu numai în caracteristicile personale, mentale ale filozofilor, ci și în depozitul general și caracterul gândirii unui anumit popor Este remarcabil că în antichitate au existat filosofi obscur (Heraclit), dar nu au existat plângeri generale cu privire la obscuritatea filozofiei și incomprehensibilitatea limbajului ei Plângeri de acest fel apar în vremurile moderne și sunt atribuite aproape în mod specific filozofiei germane, cel puțin nu știm că cineva a reproșat filosofilor francezi sau englezi lipsa de claritate Aceasta arată că în însăși natura și modul de gândire al filosofilor germani există o trăsătură pur națională a gândirii și exprimării gândirii, care îngreunează involuntar înțelegerea lucrărilor scrise de gânditorii germani decât filosofii aparținând altor naționalități Dar, desigur, acest defect special al limbajului filosofic german nu poate fi atribuit filozofiei în general; el aparține numărului celor detașabile și, de fapt, în vremurile moderne, cel puțin, este recunoscut și eliminat chiar de filozofii germani, despre Dumnezeu, lume, om, moralitate, drepturi trebuie explicate în prealabil în originea, sensul și fiabilitatea lor Logica, psihologia și istoria filozofiei trebuie să conducă la acest scop Înainte de o dezvăluire pozitivă a conceptelor filozofice, trebuie să examinăm însuși organul cunoașterii noastre - rațiunea și sursa ideilor - mintea și să arătăm condițiile pentru cunoașterea corectă; aceasta este sarcina logicii *) Mai mult, deoarece cunoștințele noastre, activitatea noastră, sentimentul nostru estetic nu este ceva complet independent și absolut independent în descoperirile sale de viața generală a sufletului și de diferitele funcții particulare ale organismului nostru mental, atunci avem nevoie de un studiu al acestui organism, un studiu analitic al sufletelor noastre, psihologie empirică Trebuie să arate formarea psihologică a acelor idei de bază prin care este determinată viața noastră mentală, morală și estetică și să indice numeroasele schimbări și nuanțe diferite ale acestei vieți, care sunt determinate atât de interacțiunea diferitelor forțe ale naturii noastre, cât și de diverse influențe externe Prin aceasta ne poate conduce la descoperirea legilor și cerințelor fundamentale ale naturii noastre și a le distinge de

modificările sale accidentale În sfârșit, așa cum am spus deja, conceptele filosofice de bază nu sunt ceva dat, gata făcut sau revelat direct minții; ele trebuie găsite, fundamentate științific în prealabil Dar pentru aceasta, puterea gândirii formale în sine nu este suficientă, oricât de sofisticată din punct de vedere logic și de ireproșabilă din punct de vedere logic ar fi; nu este suficientă aici cunoașterea naturii sufletului nostru, pe care observația psihologică ne-o poate oferi cu ajutorul științei sufletului Dacă am avea încredere numai în noi înșine și în puterea propriei noastre gândiri în materie de filozofie, am face o surmenaj și *) Logica, prima știință filozofică, constituie o verigă de tranziție care leagă filosofia de științele formale (matematice) Pe de o parte li se alătură (logica formală), pe de altă parte (epistemologie) intră în domeniul filosofiei Dar în compoziția sa generală este o știință filozofică, deoarece pornește de la ideea de adevăr și o explică - - ar pleca usor Cel mai bun mod de a stabili o perspectivă filozofică solidă și cu adevărat științifică este modul de a studia, compara, investiga în mod critic diversele învățături filozofice existente Filosofia, ca orice altă știință, nu este ceva gata, dat, oprit pentru totdeauna, nici nu este ceva nou creat de fiecare dată de puterea individuală a unei minți gânditoare separate; este în continuă mișcare, își are rădăcinile în trecut, iar poziția sa actuală nu poate fi înțeleasă corect fără a cunoaște acest trecut Toate acestea arată necesitatea studierii cursului istoric al gândirii filosofice, nevoia unei istorii a filozofiei: Numai cu cunoașterea istoriei, filosofia este posibilă, atât o cunoaștere exactă a filosofiei în general, în totalitatea descoperirilor sale în umanitate , și o adevărată mișcare înainte, fără teama de a repeta ceea ce se știe de mult și doar ni se pare nou și deschis nouă Ceea ce am spus despre semnificația logicii, psihologiei și istoriei filosofiei pentru posibilitatea unei soluții cu adevărat științifice a problemelor filozofice superioare este suficient pentru a justifica ideea că aceste științe constituie un ciclu special de științe filozofice, interconectate prin unitatea sens pregătitor, diferit de celălalt ciclu, care va cuprinde : metafizica, mitologia cu doctrina dreptului și estetica Științele pregătitoare pe care le-am indicat nu pot fi legate în mod specific de o singură metafizică, sub denumirea generală de filozofie teoretică și, împreună cu aceasta, sunt opuse filozofiei practice și esteticii, deoarece servesc ca asumare a acestora din urmă, precum și a primei; Lăsând deoparte logica și psihologia, istoria, de exemplu, filosofia este la fel de necesară pentru explicarea principiilor filosofiei morale și esteticii ca și metafizica Aceste științe (adică logica, psihologia și istoria filozofiei) pot fi, așadar, numite de bază, propedeutice în sensul că ele constituie pregătirea necesară pentru o filosofare superioară și oferă temeiuri pentru rezolvarea problemelor metafizice, morale și estetice, având, desigur, semnificație științifică independentă Le puteți numi și analitice, spre deosebire de ultimii trei - - sunt sintetice, deoarece metoda predominantă în ele este analiza, pe baza căreia este posibilă construcția sintetică ulterioară a științei noastre Cel de-al doilea ciclu al științelor filozofice este, după cum am spus, metafizica, istoria cu filosofia dreptului și estetica În aceste științe, filosofia trebuie să ne prezinte experiența unei soluții pozitive a problemelor sale cele mai importante Metafizica, în doctrina ei despre existentul în general și definițiile sale categorice (ontologie), ale necondiționului (teologia naturală) și existentului condiționat (cosmologia și psihologia rațională), ar trebui să ne ofere

o viziune filozofică completă și integrală asupra laturii ideale a ființei , în ce măsură este accesibil minții noastre Yfika și filosofia lui Prasa trebuie să reprezinte legile și normele activității noastre morale și sociale practice, estetica - legile și formele creativității estetice În ceea ce privește independența relativă a acestor științe, ea este presupusă nu numai de diferența subiectivă dintre principalele forțe superioare ale spiritului uman: minte, voință și sentimente, ci și de diferența dintre înseși ideile de adevăr, bunătate și har care stau la baza lor Desigur, pot exista dezacorduri cu privire la care dintre aceste idei ar trebui să servească drept început al acestui sau aceluia concept filozofic și în ce, prin urmare, știința ar trebui luată în considerare Deci, de exemplu, potrivit lui Kant, doctrina lui Dumnezeu și nemurirea sufletului ar trebui incluse în domeniul filosofiei practice, iar conceptul de oportunitate ar trebui luat în considerare în legătură cu ideea estetică (în Critica judecății) Dar aceste dezacorduri, foarte posibile prin strânsă legătură a celor trei idei pe care le-am indicat, nu le zdruncină deloc diferența esențială și caracteristică, ceea ce dă dreptul deplin de a izola cele trei domenii ale cunoașterii filozofice indicate de noi sub formă de un păianjen special, fiecare având propriile sale principii speciale Dar științele pe care le-am enumerat nu epuizează conținutul filosofiei Filosofia are ca sarcină principală examinarea laturii ideale a ființei; dar latura ideală nu reprezintă o zonă a ființei, înstrăinată de realitatea fenomenală dată empiric: în orice - - ceea ce apare rațional este elementul ideal; prin urmare, și în știință, totul poate fi considerat din punct de vedere filozofic Prin urmare, sarcina filosofiei nu poate fi limitată doar la o considerație generală a ideilor în abstracția lor din ființa concretă Are dreptul, de pe culmile speculației, să coboare mai aproape de tărâmul vieții, realității faptice și să prezinte experiențe de iluminare și înțelegere a acestei realități în lumina ideilor, arătând modalitățile de realizare și manifestare a acestora în acestea din urmă De aici rezultă posibilitatea unor diverse investigații filosofice, pe care principiile de bază și generale stabilite de științele anterioare le vor aplica la explicarea filozofică a diverselor aspecte ale realității empirice Cercetările de acest fel, de îndată ce cresc la nivelul întregii științe în amploarea și importanța conținutului faptic pe care le captează, putem numi științe filozofice aplicate Organizarea și sistematica științifică exactă a acestor științe aplicate nu există încă, deși în literatura filozofică întâlnim multe studii speciale care pot fi atribuite acestui ciclu de științe filozofice *) Dar mai departe

*) Deci, de exemplu ne întâlnim cu lucrări care poartă numele: filozofii ale moravurilor, filozofii ale mitologiei, filozofii ale revelației, filozofii ale chimiei, medicinii și așa mai departe Deci de exemplu în Germania a apărut metafizica finanțelor, justiția civilă etc ; Schelling menționează o lucrare, care purta titlul "filozofia afacerii poștale * (Postwesens), în care informațiile legate de afacerea poștală erau considerate în funcție de categoriile lui Kant (Schelling's Werke V p) La Paris au fost publicate tratate filozofice despre cele mai nefilosofice obiecte de lux și modă Cu această ocazie, Schelling a remarcat că cele mai noi nu numai că au coborât filozofia din cer, precum Socrate, dar încearcă să o atragă în pivnițe și tarabe (Karpov Introdus în Phil) Deși de fapt în multe cărți de acest fel există un singur nume filosofic, dar în principiu este imposibil să respingi posibilitatea celor mai deosebite studii filosofice (dacă nu le dai denumirea de științe), deoarece nimic existent în mod rațional

nu este străin de elementul ideal și cel mai concret poate fi considerat în legătură cu cele mai înalte idei teoretice și cerințe practice și este judecat în raport cu aceste idei și cerințe Să ne amintim cuvintele lui Platon, că nimic din ceea ce există nu este străin de idee - - importanța și amploarea conținutului luat în considerare, între acest gen de științe aplicate, în mod corect, primul loc ar trebui să fie ocupat de filosofia istoriei și filosofia religiei În lumina ideilor revelate de metafizică despre Dumnezeu, lumea și sufletul omului, aceste științe ar trebui să aibă ca sarcină să ne dezvăluie legile generale, adevăratul sens și raționalitatea ideală, prima - dezvoltarea istorică a omenirii în general, ultimul - conștiința sa religioasă, și împreună cu să-și imagineze confirmarea și justificarea nouă, faptică a adevărului viziunii filozofice generale asupra lumii *) Astfel, pe baza celor spuse de noi, ne putem imagina compoziția științelor filozofice sub forma următoarelor trei grupe: Științe de bază, propedeutice, cu o metodă analitică predominantă: logica, psihologia empirică, istoria filosofiei Stiinte de baza cu metoda sintetica predominanta: metafizica, fizica cu filosofia dreptului, estetica Științe aplicate, în care atât analiza, cât și sinteza au o parte egală: filosofia istoriei, filosofia religiei etc Având în vedere cerința logică din fiecare studiu sistematic, de a da o concepție generală preliminară a existentului, deoarece fără el nu ar putea exista Desigur, o altă întrebare este, în ce măsură, având în vedere starea actuală a științei noastre, sunt fezabile astfel de explicații filozofice speciale ale diferitelor fenomene empirice, concrete? Cu cât coborâm mai jos din tărâmul ideilor generale în tărâmul ființei concrete, cu atât mai slab devine din ce în ce mai slab reflectarea ideilor și cu atât este din ce în ce mai greu să prinzi și să prezinți clar realizarea lor Și în domeniul experienței, analiza microscopică necesită mai multă îndemânare, experiență și muncă decât simpla observare a obiectelor mari și a grupurilor lor Acesta este motivul pentru care, în cea mai mare parte, cercetarea filozofică aplicată special s-a dovedit a fi nereușită, indiferent de posibila inexactitate a acelor idei și concepte filosofice care au fost luate pentru a explica anumite fapte *) Pedagogia poate fi clasificată și ca știință filozofică aplicată, de îndată ce ea, fără a se limita la instrucțiuni practice privind creșterea copiilor, pornește din datele psihologiei și filosofiei morale și aplică aceste date la evaluarea celor existente și la indicarea metodelor normale de educaţie şi instruire - - subiectul său (definiția), indicați părțile sale și relația cu alte obiecte de cunoaștere în contact cu acesta, prezentarea științelor filosofice individuale poate și ar trebui să fie precedată de o introducere generală în filosofie Divergența conceptelor despre filozofie și metoda ei, lipsa unei conștiințe clare și a recunoașterii semnificației sale în domeniul cunoașterii științifice servesc drept motiv legitim pentru faptul că introducerea, care în alte științe ocupă în cea mai mare parte mai multe pagini, în știința noastră, sub diferite denumiri (de exemplu, filozofic propedeus teak , doctrina principiului de bază al filosofiei etc), crește adesea până la măsura unei științe întregi Dacă la această introducere se adaugă o schiță a întregului conținut al filosofiei, fie în forme educaționale și pedagogice, fie cu scopul de a prezenta într-un mod concis și sistematic întregul conținut al unui cunoscut sistem filosofic (de exemplu, enciclopedia lui Hegel) , apoi obținem o enciclopedie a filozofiei O explicație mai detaliată, mai precisă și mai detaliată a sarcinii fiecăreia dintre științele filozofice pe care le-am indicat și

relația lor cu alte științe ar trebui, desigur, să facă obiectul unei introduceri speciale în fiecare dintre aceste științe Diviziunea pe care am prezentat-o, sperăm, îmbrățișează întregul domeniu al filosofiei și, îmbrățișându-l din toate părțile, acordă un loc cuvenit fiecărei științe filozofice, fiecărei cercetări filozofice particulare În plus, are în vedere să satisfacă o altă cerință justă a clasificării științifice, pe care Comte o subliniază cu o insistență deosebită în clasificarea sa a științelor; aceasta este o cerință a așa-numitei ierarhii a științelor În opinia sa, pentru o dezvoltare fructuoasă și de succes a științei și pentru progresul cunoașterii științifice, este necesar să se studieze științele și să le dezvolte într-o anumită ordine, una înainte, alta după, întrucât unele științe servesc drept condiție necesară pentru studiul altor științe, fără de care acestea din urmă nu sunt nu numai să se îmbunătățească, ci și să fie înțelese și asimilate corespunzător, de exemplu astronomie fără matematică Desigur, semnificația acestei cerințe pentru succesul cunoștințelor științifice este mult exagerată de Copt Istoria științei arată că calea ascensiunii de la pro - - stiva la complex, de la cel mai ușor la cel mai dificil, era departe de calea reală, istorică, a dezvoltării lor; cercetarea științifică a procedat simultan din direcții diferite și din puncte de plecare diferite, fără să-i pese de vreo mișcare corectă metodologic În filosofie, acest fenomen este chiar mai vizibil decât în alte științe; Se știe că cunoașterea filozofică a început cu încercări de a rezolva cele mai dificile și mai abstracte întrebări filozofice, de exemplu, despre începutul absolut al ființei, despre originea lumii Dar o asemenea lipsă de ordine și treptat în soluționarea problemelor științifice, care depindea de multe motive întemeiate, nu a servit câtuși de puțin ca un obstacol în calea progresului atât în filozofie, cât și în alte științe, astfel încât trebuie să recunoaștem singurul lui Comte idee laterală și incorectă că încetineala și succesul slab al științelor a depins până acum tocmai de lipsa unei ierarhii adecvate între ele - nu vorbim dacă propria lor succesiune, stabilită de el, este adevărată sau nu Dar nu mai puțin decât o cerință ideală sau metodologică, ideea lui Comte despre nevoia de a distribui științele în funcție de gradul lor de ascensiune de la mai simplu la mai complex merită atenție Iar această cerință, ni se pare, este satisfăcută de clasificarea științelor filozofice prezentată de noi Ea reprezintă pentru noi o gradație a cunoașterii filosofice, pornind de la un fundament mai simplu la mai complex, deși, desigur, această gradație în filosofie, mai mult decât în orice alt domeniu al cunoașterii, nu trebuie luată în sens restrâns și exclusivist Ea nu poate fi reprezentată în așa fel încât limitele diferitelor sale științe să fie trasate prea clar și că fiecare știință inferioară să constituie un tot izolat care nu are nicio legătură cu științele superioare Întregul științific este un întreg organic, în care fiecare parte este în legătură cu viața tuturor celorlalte părți și, condiționându-le funcțiile, experimentează în același timp influența lor; mai ales acest fenomen ar trebui să aibă loc în filosofie, ca întreg organic-sistematic prin excelenţă Conține atât științe de bază, cât și științe primare, în ciuda - - pe relativă independență, se află într-o relație vie cu cele mai înalte și ulterioare și sunt influențate de aceștia, împrumutând uneori de la aceștia niște presupuneri care în cele din urmă sunt fundamentate ulterior, uneori primind o anumită direcție și caracter justificat de mișcarea ulterioară a filosofiei Deci, de exemplu, științele filozofice de bază: logica, psihologia empirică, istoria filozofiei, pentru cadrul lor cu adevărat filozofic, au nevoie

de presupuneri metafizice Fără aceste presupuneri, aceste științe se vor transforma în științe pur empirice care descriu fenomenele cunoașterii, viața, faptele istoriei gândirii, dar nu le explică filozofic, întrucât o astfel de explicație este imposibilă fără anumite concepte despre principiile de bază care produce acele sau alte fenomene; aceste principii: ideea de adevăr pentru logică, ideea de suflet pentru psihologie, ideea de conformitate cu legea și raționalitate în dezvoltarea spiritului gânditor - în istoria filozofiei - idei a căror dezvăluire completă trebuie să aibă loc în metafizică CUPRINS